

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1913.

Andra kammaren.

Nr 2.

Onsdagen den 22 januari.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 16 innevarande januari.

§ 2.

Herr statsrådet *Schotte* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Västerby nr 1 i Södermanlands län;

angående upplåtande av ett område från förra militiebostället Kroberga nr 3 i Södermanlands län;

angående upplåtande av lägenheter från förra kronofogdebostället Väderstad nr 5 i Östergötlands län;

angående försäljning av förra militiebostället Norra Berga nr 4 Södergården i Östergötlands län;

angående upplåtande av fyra lägenheter från förra militiebostället Bölnorp nr 1 med underlydande i Östergötlands län;

angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Stora Gålstad nr 3 Kronogård och Stora Gålstad nr 4 Storgård i Östergötlands län;

angående upplåtande av två lägenheter från förra militiebostället Elmtomta nr 1 i Östergötlands län;

angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Brickebo nr 1 i Östergötlands län;

angående försäljning av vissa områden, tillhörande kronoparken Långabrohult i Kronobergs län;

angående upplåtande av vissa områden från förra militiebostället Borrby nr 62 med underlydande i Kristianstads län;

angående upplåtande av lägenheter m. m. från lotten nr 1 av förra militiebostället Rebbelberga nr 10 Kungsgården i Kristianstads län;

angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Mjölkalånga nr 7, 9 och 11 med underlydande i Kristianstads län;
 angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Sandby kungsgård nr 14 i Kristianstads län;
 angående upplåtande av två lägenheter från förra militiebostället Höghult nr 2 i Kristianstads län;
 angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Silvåkra nr 1, 2 i Kristianstads län;
 angående upplåtande av en lägenhet från förra militiebostället Eggelstad nr 10 i Malmöhus län;
 angående försäljning av förra militiebostället Lyby nr 22 i Malmöhus län;
 angående upplåtande av en lägenhet från förra militiebostället Rolfsbo nr 1 Övergård i Göteborgs och Bohus län;
 angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Ledum nr 1 jämte Kattås nr 1, en ödegård, i Göteborgs och Bohus län;
 angående försäljning av vissa till förra militiebostället Ettack nr 1 och 2 med underlydande i Skaraborgs län hörande områden;
 angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Bolum nr 9 Munkagård i Skaraborgs län;
 angående upplåtande av vissa områden från förra militiebostället Sanna nr 4 i Örebro län;
 angående upplåtande av lägenheter från förra hospitalshemmanet Hospitalet nr 1 och 2 eller Arboga i Västmanlands län; och
 angående försäljning av kronans andel i lägenheten Kvarnudden nr 1 under Nässets by i Jämtlands län.

Nämnda propositioner bordlades på begäran.

§ 3.

*Remiss av
statsverks-
propositionen.*

Föredrogs för remiss till utskott Kungl. Maj:ts proposition angående statsverkets tillstånd och behov.

Därvid anförde:

Herr Palmstierna: Herr talman! Vid en granskning av de sista årens statsregleringar uppmärksammar man omedelbart, vilken betydande plats statens produktiva fonder intaga. Följer man år från år, så finner man, hur absolut taget avkastningen av dessa produktiva fonder ökats. Den utgjorde nämligen för år 1912 32.8 miljoner, för år 1913 36.3 miljoner och för 1914 39.4 miljoner. Men det är icke endast så, att denna avkastning under senare åren *absolut* taget ökats. Gör man en beräkning, skall man snart finna, att även relativt taget, i förhållande till övriga inkomster, stegras denna avkastning år efter år. Sålunda utgjorde den i procent av statens beräknade inkomster för samma år, jag nyss uppräknade, respektive 12.7 procent, 13.7 procent och 14.3 procent.

Mina herrar! Man ser även här, hur *socialismens* outhärlighet

i samhällslivet gör sig gällande tydligare med varje år, som går. Vi bli allt mer beroende av statens produktiva affärsverksamhet. Samma förhållande ger sig allt mer tillkänna inom statslivet, som vi förut haft erfarenhet om på det kommunala området. Vi ha således här inkomstkällor, som det är av allra största betydelse för oss att omsorgsfullt övervaka och förkovra, att tillse, att intet tillfälle blir försummat, där möjlighet kan förefinnas att för framtiden också bereda ökade inkomster till tryggande av budgeten.

Emellertid, bland dessa produktiva fonder intaga statens vattenfall ännu så länge en rätt obetydlig plats. Det finnes likväl rester kvar av Gustaf Vasas Sverige, och de statsmannatankar, som föddes under 15- och 1600-talen, bära frukt även i svensk statshushållning i våra dagar. Men vi finna, att, även om de ännu intaga en relativt obetydlig plats, är det just på deras post, som ökningen väsentligen skett under de senaste åren. Om — såsom man har anledning förmoda — den blivande utredningen om vår nationalförmögenhet kommer att visa, att svenska staten äger ungefär en tiondedel uti nettoförmögenhet av hela den svenska nationens, så är det troligt, att utredningen också kommer att visa, att vattenfallen här intaga en betydande plats. Utvecklingen av vår vattenfallspolitik kommer att få en direkt inverkan på statsregleringen. I den mån denna utveckling sker i sund riktning, i den mån vi förstå att tillvarataga det allmännas intresse, kommer statsregleringen att njuta fördel av densamma.

Givetvis kommer staten under bedrivande av en vattenfallspolitik av detta slag oupphörligen i strid mot mäktiga ekonomiska intressen, som konsolidera sig, som väpna sig, som stå i försvarsställning gentemot utvecklingen på detta område inom statslivet. Men att sådant motstånd yppas, bör icke utgöra det minsta hinder för den vänster, som nu regerar landet, att in i detalj noggrant bevaka det allmännas intressen.

Striden kommer härunder att stå hård de olika partierna emellan. Så länge högern regerade detta land, såg man ju gång på gång, hur den förstod att utnyttja den administrativa makten till fördel för de kapitalistiska intressena. Men utav den *nuvarande* regeringen har man rätt att vänta något helt annat, och här borde klyftan gå djupt mellan högern och vänstern. Men hur har det varit under det gångna året? Vad visar erfarenheten?

Ja, mina herrar! Det är ju så naturligt, det låter sig väl förklara, att ett parti, som ganska länge har varit vid makten och inrättat sig därför i den osäkra förhoppningen att för all framtid regera Sverige, när det plötsligt finner sig avsatt, och känner maktlösheten, känner grämseln över det skedda, att det då gripes av en förbittring, och börjar ett oresonligt anfall mot den nya tidens män. Så har jag också sett, hur högern uppträtt under det gångna året, och särskilt har ju den radikale sjöministern rent av överhöljts med hatfyllda smådelser i en stor del av högerpressen, något som givetvis icke är ägnat att rubba hans parlamentariska ställning inom vänstern. Men vad tiden led, har man funnit, att högern visat kännetecken till

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

en ändrad hållning. Oppositionen har till och med i vissa pressorgan, som man för länge sedan upphört att ställa några anspråk på, visat sig något värdigare, stundom har den till och med varit rent välvillig. En och annan gång försöker man sig på ett vänligt närmande. Nå ja, om allt detta är resultatet av en ändrad sinnesuppfattning, i så fall är det endast idel gott att säga därom. Och från vår sida kan man ju då endast önska, att denna sinnesändring blir verkligt djup och allvarlig. Men vissa tecken under de sista dagarna synas tyda på, att det näppeligen är så mycket allvar med den sinnesändringen. De signaler, som hissats i topp av högerns riksdagsgrupper, tyda snarare på, att den gamla bondebetänksamheten skjutes tillbaka. Och det, som på sista åren har varit ledande för högerns politik, industrikapitalismen, får nu ett orubbat herravälde, och omutligt och obevekligt skall man fullfölja denna politik om än med tillämpning av en skicklig anpassningskonst.

Nu tillkommer det givetvis under sådana förhållanden dem, vilka med ständig vaksamhet följa regeringens handlingar för att tillse, om de till folket en gång givna löftena komma att infrias, att spörja, huruvida *regeringen själv* särskilt i fråga om vattenfallen givit någon direkt anledning till denna förändrade hållning inom högern, om den visat sig svag för ansatser till närmande från de moderata, eller om den givit vika för påtryckningar av starka ekonomiska intressen, huruvida mildrandet av högerns anfallslust, dess relativa lugn efter den första förfärliga förskräckelsen möjligen kan ha någon orsak häri.

Tyvärr kan man inte förneka, att det finnes verkliga anledningar att finna någon förklaring till denna förändring i högerns uppträdande uti vissa beslut, som regeringen har fattat under det gångna året. Här vill jag nu endast stanna vid ett beslut, som har stor betydelse för vår ekonomiska politik, ett beslut som väckt nedslagenhet och grämlse inom vida kretsar. Jag åsyftar Kungl. Maj:ts åtgärd att i november månad till Tuna aktiebolag utan tidsbegränsning överlämna kungsådran i Ljungan, ett beslut, vilket, såsom advokatfiskalsämbetet i kammarkollegium i en skrivelse till Kungl. Maj:t av den 16 oktober 1912 framhållit, kan innebära, att »kungsådreinstitutet så småningom försvinner ur svensk rättsordning utan någon som helst lagstiftningsakt». Vad detta betyder för vår vattenkraftspolitik, vad det betyder för Sveriges ekonomiska politik — ja, mina herrar, det behöver jag icke förklara. Det inse vi omedelbart, när vi veta, att en tredjedel av vattendragsbredden i våra stora älvar och åtskilliga av de mindre upptagas av kungsådran. Nu ställdes regeringen här inför ett avgörande prov. En lång pressdebatt hade föregått, och vattenkraftsintressenterna tryckte på allt vad de kunde. Varningar höjdes; man visste, att här var ett avgörande. Men vilket beslut fattades? Jo, ett beslut, som sviker de förväntningar man haft rätt att ställa på regeringen i denna fråga, ett beslut, som väckt häpenhet på många håll, och jag vågar för min del säga, att detta beslut icke står i god överensstämmelse med 1899 års förordning. Beslutet är heller icke i samklang med vår

författning, och beslutet står även i strid emot de parlamentariska grundsatser, som regeringen förkunnat.

För att motivera detta omdöme, som jag vet omfattas av mer än en juridisk kapacitet, ber jag att i kammarens minne få återföra de beslut, som fattades, och de förhandlingar, som pågingo, när kungsådran fick överbyggas i slutet på 1890-talet. Det var ju så, att i den mån vattenkraftsindustrien i slutet på 1880- och början på 1890-talet utvecklade sig så, att man genom nya turbinkonstruktioner och annat kunde omsätta den otämjda kraften i vattenfallet till elektrisk energi, så stod kungsådran helt naturligt i vägen. Kungsådran borde upplåtas, den borde användas, nota bene utan att samtidigt det allmännas intresse skadades. Då skrev Riksdagen år 1896 och begärde åtgärder i detta syfte. År 1899 kom den kungl. propositionen på Riksdagens bord. Då hade man vid förberedelserna till propositionen från visst håll förordat, att de allmänna intressena, fiske, flottled, farled och annat allmänt ändamål, såsom det står i lagen, skulle bevakas av domstol. Häremot polemiserade emellertid justitieministern Annerstedt. — Tillåt mig, mina herrar, en liten parentes. Det är icke så angenämt att nu här frammana den gamle konservative justitieministern Annerstedts skugga och ställa upp honom såsom ett mönster gentemot den nuvarande jordbruksministern, men jag måste tyvärr göra det. — Han polemiserade nämligen mycket starkt emot en sådan åtgärd i ett uttalande i den kungl. propositionen nr 5 sidan 8. Han säger: »Dels är det nödvändigt, att skilda allmänna intressen omsorgsfullt avvägas emot varandra, när det gäller att avgöra, till vilket eller vilka av dem man vid bedömning av frågan om utvidgning av rätten att tillgodogöra vattenkraften företrädesvis bör taga hänsyn. Dels sträcker sig det allmännas intresse utöver den närvarande tiden och omfattar även tillgodoseendet av följande generationers bästa. Härav torde framgå, att frågan, huruvida det allmännas intresse bör lägga hinder i vägen för ifrågasatt byggande i kungsådra, icke lämpligen kan göras till föremål för domstols avgörande, utan måste av administrativ myndighet prövas. Denna prövning lär på grund av dess omfattande och maktpåliggande beskaffenhet böra förbehållas Eders Kungl. Maj:t och ej överlämnas åt någon *underordnad myndighet*.»

Emellertid var det icke nog med detta uttalande i den kungl. propositionen. Det väcktes en motion av herr Unger, där kravet på att dessa frågor skulle överlämnas till domstol upprepades. Då uppträder herr Annerstedt i debatten i Första kammaren och säger: »För övrigt torde det efter vår statsrätt och våra förhållanden vara klart, att det icke à priori kan sägas vara en otjänlig anordning att åt Kungl. Maj:t i statsrådet överlämna att tillvarataga det allmännas bästa.» Och så fortsätter han: »Domstolarne äro dock i första rummet till för att avgöra rättstvister mellan enskilde eller emellan dem och kronan. Att tillvarataga det allmännas intressen är något, som allmänligen anses böra tillkomma *Kungl. Maj:t*.» Och herr Annerstedt varnar Första kammaren för att gå på herr Ungers linje, lantmännen och bönderna i Andra kammaren skulle aldrig tillåta, att

*Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

man ginge på den linjen, och därmed skulle också ett beslut vid Riksdagen vara omöjliggjort.

Men vad finna vi nu? Vad finna vi i jordbruksministrernas yttrande till statsrådsprotokollet, då beslut fattades om överbyggande utan tidsbegränsning av Skallböleforsen? Jo jordbruksministern föreslår i strid med allt detta jag nu uppläst, att »dammägaren skall vara skyldig att efter domstols bestämmande återställa vattnets fria lopp». Dessa betydelsefulla förhållanden, som i 1899 års förordning förutsattes skulle ligga i Kungl. Maj:ts hand att vaka över, överlämnas nu vad beträffar *framtida* förhållanden åt domstol. Nu menar jag — och jag förmodar, att Kungl. Maj:t väl haft insikt om vad som föregått 1899 års förordning — att när man icke beaktar dessa förhållanden, så *åsidosätter man i själva verket gällande förordning*, och, oavsett att på detta sätt förordningen delvis sättes ur funktion, så vill jag säga, att beslutet även är *ineffektivt*, ty man kan tänka sig, att underdomstolarne icke anse sig behöva upptaga till behandling ett beslut, som tillkommit i denna ordning. Dessutom sakna domstolarne i själva verket *kompetens* härtill. Lagen förutsätter ju prövning av omständigheter, som ligga alldeles utanför domstolarnas kompetens, och domstolarne hava icke heller möjlighet till den överblick på detta område, som är nödvändig för att beslut skola kunna fattas, som äro betryggande för stora delar av befolkningen kring vattenfallen. Vidare borde verkligen en lång erfarenhet under det gångna århundradet angående domstolarnas förhållande till det allmännas rätt, när det gällt skogar och domäner, även när det gällt vattenfallen väl hava sagt Kungl. Maj:t — om Kungl. Maj:t besjålats av ett varmt intresse att här tillvarataga det allmännas intresse — att man icke i någon mån, icke ens på en sidoväg, borde göra vad som gjorts under det gångna århundradet och varöver vi så många gånger klagat i denna kammare.

Men härtill ännu en annan sak. Jag vill ifrågasätta, om Kungl. Maj:t ens har befogenhet att ålägga domstolarne administrativa funktioner av sådan beskaffenhet, som det här är fråga om. Det är en delvis ny och synnerligen maktpåliggande uppgift, som sålunda lägges på dem, och man kan väl ifrågasätta, huruvida icke härmed en ny lagstiftning föregripes, huruvida icke Riksdagens sanktion, Riksdagens medverkan hade varit erforderlig, innan ett sådant beslut tillkommit. Men oavsett den saken vill jag ifrågasätta, om det ur rättsväsendets *egen* synpunkt kan vara lämpligt, att domstolarne genom ett Kungl. Maj:ts beslut av denna beskaffenhet indragas i dessa vattenrättsstrider, omkring vilka politiken och partipolitiken kretsas med sådan styrka, som för närvarande äger rum. Därigenom skola domstolarne dragas från sitt egentliga verksamhetsområde och bli föremål för mycken diskussion och jag vill säga, att vi uti tidningarna under de allra sista dagarne också erfarit något därom. Detta är icke lämpligt alls ur rättsväsendets egen synpunkt. Sålunda menar jag, att *dels* står beslutet i strid mot 1899 års förordning, *dels* föregriper det i viss mån kommande lagstiftning, och *dels* är beslutet även ur andra synpunkter olämpligt.

Betraktar jag nu denna fråga ur *konstitutionell* synpunkt, ställer sig för mig saken så, att icke heller ur konstitutionell synpunkt står beslutet i god överensstämmelse med vår författning. Vad är kungsådra? Ja, kammarens ledamöter veta väl, efter upprepade debatter, som vi haft, huru många olika uppfattningar, som göra sig gällande i fråga om vad som menas med kungsådra. Jag vill här icke ge mig in på detta invecklade spörsmål. Låt mig bara betona, att enligt vattenkraftsintressenternas mening kungsådran är ett intrång i den privata äganderätten, tolererad till viss tid för vissa ändamål, som numera icke ha samma betydelse som förr; andra ändamål mera betydelsefulla tillkomma, »låt oss följaktligen slopa kungsådreinstitutet som en gammal historisk kvarleva utan någon egentlig betydelse numera». Den av högern tillsatta vattenfaliskommittén av år 1906, där vattenkraftsintressena hade fri tummelplats, återspeglar i mycket hög grad åsikter av detta slag.

Men så finnes det också en motsatt uppfattning. Jag vill påminna om, att i yttrandet över detta betänkande förklarade kammarrådet Björkman — en man, vars rättrådiga ämbetsmannagärning, synes det mig, även bör hedras i denna församling — jämte advokatfiskalen Bergström, att kungsådran skulle anses och behandlas som »Konungens kungsådra av obestridlig krononatur.» I sitt utlåtande oktober 1911 yttrar kammarkollegium: »Sannolika skäl saknas icke för uppfattningen om kungsådran såsom till grund och botten en kronans allmänning.» Och tillförordnade advokatfiskalen Klockhoff yttrar i en nyligen avgiven skrivelse angående syftet med kungsådran: »Med uttrycket 'annat allmänt ändamål' har lagen lämnat möjligast fria utrymme för det allmänna att tillgodogöra sig den inskränkning i den enskildes rätt över det vattenområde, som kungsådran allmänt anses innebära. Det framgår direkt av lagens ord, att denna inskränkning innebär en ovillkorlig skyldighet för jordägaren att hålla kungsådran öppen, alltså en servitutsliknande rättighet av negativ natur i det allmännas intresse.» Den nuvarande justitieministern har, som kammaren måhända torde erinra sig, för sin del fällt följande uttalande: »Jag medger, att frågan om statens äganderätt till kungsådran är omtvistad, men jag lutar för min del åt den uppfattningen, att staten icke har någon egentlig äganderätt.» För min del har jag ej heller ansett, att staten har en sådan äganderätt, men kungsådran är ett *publikt* vatten, som staten har full frihet att förvalta på det sätt, som tillgodoser allmänna intressen.

Under dessa förhållanden, när så olika meningar göra sig gällande i fråga om kungsådrans natur, och när ett ämbetsverk som kammarkollegium rent av ifrågasätter, att det har krononatur, synes det mig, att det första, man kunde begära, vore, att före ett beslut så betydelsefullt, så prejudicerande, som det nyss fattade onekligen får anses vara, en utredning bort komma till stånd, i vilken man bort klargöra för sig denna sak. I annat fall tangerar man väl nära 77 § regeringsformen.

Vad har nu hänt? Jo, fränsett, att någon sådan utredning icke kommit till stånd, har jordbruksministern givit sig på en fri

*Remiss av
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

tolkning av syftet med kungsådran, en tolkning som förut icke varit hörd, en tolkning, som icke varit underkastad prövning av Riksdagen. Uti statsrådsprotokollet säger nämligen jordbruksministern följande: »Under de allmänna ändamål, som avses i § 7 av 1880 års förordning, torde svårigen kunna hänföras fiskaliska intressen. De framtida allmänna ändamål, om vilka här rätteligen kan vara fråga, böra fastmer efter min mening begränsas till sådana, för vilkas tillgodoseende fordras, att vattnet i kungsådran till större eller mindre del frigöres från den användning, som genom det åstundade tillståndet skulle medgivas.» Jag frånser nu, att denna tolkning, som jordbruksministern lämnar, saknar någon bevisning, sålunda saknar motiverat stöd i gällande lag, men jag skulle vilja säga, att även om man hyser en genom tiderna så urblekt åsikt som den, att kungsådran endast är att betrakta som ett *servitut*, hur kan man då försvara, att, när vid avlyftandet av detta *servitut*, som staten verkställer, stora världen omedelbart tillfalla enskilda, ingenting av detta kommer den, som avlyfter *servitutet*, till godo. I realiteten innebär ett sådant upplåtande utan tidsbegränsning och ett överlämnande till underdomstolarna att bevaka det allmännas framtida intressen, att man *bortskänker kungsådran på all tid* utan egentligt vederlag till enskilda; och här synes mig, att andemeningen i vår författning ej blivit väl följd.

Nu kan det resoneras på följande sätt — och jag har också funnit, att jordbruksministern i statsrådsprotokollet varit inne på den tankegången — att man säger, att det beslut, som Kungl. Maj:t kommer att fatta i detta ärende, uppenbarligen icke på något sätt föregriper den nya lagstiftningen, till vilken förarbeten pågå. Ja, det må jag säga, att jag tycker icke, att den argumenteringen är fullt rättfram. Ty när Kungl. Maj:t fattat ett beslut av denna beskaffenhet, så måste jag tyvärr instämma med Stockholms Dagblad, med det ledande högerorganet, som tillkännagiver — uti jubel naturligtvis — följande: »Det må också konstateras, att regeringens förklaring avgivits i sådana ordalag, att från dess sida en ändrad hållning i förevarande fråga vid vattenlagens blivande behandling måste anses utesluten.» »Detta är ett viktigt resultat av den segslitna förpostfäktningen», säger den förment segraren. Sålunda, menar jag, är det givet, att, när Kungl. Maj:t efter lång överläggning, föregående av stark presskampanj, fattar ett beslut av denna beskaffenhet, så måste det dock, åtminstone troligen, ligga något mer i detta än endast en *tillfällig* åtgärd vid ett enstaka fall uti detsamma.

Argumenteringen synes mig likväl icke heller vidare lämplig ur annan synpunkt. Första kammarens ställning i frågan är ju klar. Mina herrar, om nu regeringen hade velat binda med koncessionstid och ett sådant förslag komme till Riksdagen, vad tror ni herr Trygger komme att säga i Första kammaren? »Ack, den heliga äganderätten!» och så komme myrra och rökelse att tändas för den, och så skulle vi ha alla de beskärmselser, vi hört förut; herr Wallenberg skulle än en gång komma att tala om, »att vi bli trashankar allesammans».

Men den nuvarande regeringen har ju icke på sitt program att ta stark hänsyn till Riksdagens Första kammare, utan den vill ju, — och har förklarat detta i valstriden, i löften till folket — följa parlamentariska grundsatser och principer och har förklarat, att den stöder sig på Andra kammarens majoritet. I sitt Leksands-tal under den förra valstriden yttrade också herr Staaß följande sanna och träffande ord: »Makten måste tillkomma majoriteten, och om tvåkammerssystem råder, majoriteten i den företrädesvis folkvalda kammaren. Endast så kan makten grundas på folkviljan, och ingen annan utväg än att grunda makten på folkviljan kan sluta väl.» I full anslutning till dessa ord må man fråga sig: Har regeringen i detta fall byggt på Andra kammarens majoritet? Har regeringen följt den grundsats, som proklamerades i valstriden?

För att svara härpå måste jag gå igenom vad Andra kammaren har beslutat. Jag frånsér sålunda Första kammaren. Nåväl, jag tager då först lagutskottet 1907, ett *enhälligt* lagutskott. I ett detta lagutskotts betänkande heter det: »Men så länge icke genom en ny lagstiftning förhållandena blivit genom bestämmelser i lagen säkrare ordnade finnes icke full säkerhet, att villkoren för överbyggandet alltså bliva tillräckligt betryggande för det allmänna. Utskottet delar på grund härav motionärens uppfattning angående olämpligheten därav, att med nu gällande lagbestämmelser rätt till överbyggande av kungsådra upplåtes utan tidsbegränsning. Genom en dylik anordning kan det hända, att staten avhänder sig för all framtid bestämmanderätten över vattnet i kungsådra och därmed tillika avskär möjligheten att genom reglering efter omständigheterna av villkoren för den enskildes begagnande av nämnda vatten övervaka, att det allmänna intresse, som bestämmelserna om kungsådra äro avsedda att befordra, icke åsidosättes.» Vidare säger utskottet, att det finner i detta förhållande ytterligare skäl, varför icke genom tillstånd utan tidsbegränsning till kungsådras överbyggande rättigheter i detta hänseende skola än vidare förvärfvas, som kunna bliva till hinder för genomförande i fullständigast möjliga mån av ny lagstiftning i ämnet; och så kommer utskottet till en slutkläm, varuti påyrkas begränsning av tiden. Andra kammaren biföll *icke* detta lagutskottets förslag, men minoriteten var så stark som 85 röster mot 101. Men sedan kommo vi till år 1909, där Andra kammaren för sin del återigen har behandlat denna fråga och därvid fattat ett bestämt beslut, som också bort vara bindande för regeringen.

Här hade nämligen motioner blivit väckta, dels i fråga om fixering av prisen vid överbyggande av kungsådra (det var en motion utav herr Åkerlund), dels av herr Lindhagen i fråga om begränsning av tiden för överbyggande av kungsådra. Då säger lagutskottet i slutklämmen, att lagutskottet för sin del ansett, att vid meddelande av tillstånd till överbyggande av kungsådra, föreskrifter måtte lämnas, att visst pris bestämmes för den framförda kraftens begagnande. Således var det den Åkerlundska linjen, man där följde. Men det avgavs också en reservation, en reservation med herr Zetter-

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

strands namn, där det hemställdes, att Riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte intill dess ny vattenrättslagstiftning komme till stånd vid meddelande av tillstånd till byggande i kungsådra göra sådan begränsning av tiden för tillståndet, som kunde för olika fall anses vara av förhållandena påkallat. Denna reservation bifölls av Andra kammaren med 87 röster 64. Nåväl, någon ny vattenrättslagstiftning har icke ännu kommit till stånd. Spörsmålet har varit uppe om överbyggande av kungsådra, men *Kungl. Maj:t har icke ansett sig böra taga hänsyn till det beslut Andra kammaren fattat år 1909*. Vad jag nu nämnt i dessa olika avseenden synes mig visa, att här har Kungl. Maj:t icke bevakat de synpunkter, icke försvarat inom administrationen den vilja, som Andra kammaren tydligt tillkännagivit.

År 1902, då det gällde framdragande av kraftledning, var Andra kammarens vilja enig, fast och stark och man lyckades då också påverka Första kammaren — och jag är övertygad därom — till välsignelse för landet, när det blev en 40-årig begränsning i fråga om tiden för framdragande av kraftledning. Det vore sannerligen med grämlse, man skulle se om Andra kammaren i denna viktiga fråga, som *nu* är för handen, skulle svikas och om Kungl. Maj:t skulle få stöd i en åtgärd av den beskaffenhet, som här är fråga om, och vilken, såsom jag i förbigående sökt visa, *varken är fullt laglig, fullt konstitutionell eller parlamentarisk*.

Det beslut, som här har fattats, har väckt grämlse i vida kretsar i vårt land, där man hoppats, där man haft *anledning* och *rätt* att hoppas, att det så kallade genombrottets regering hade bort med all makt visa sig angelägen bevakna det allmännas rätt, och man befarar, att det beslut, som nu fattats, kan vara symptomatiskt för den vidare behandlingen av vattenfallsärendena, och att det kan innebära ett frångående av ståndpunkter, som tidigare intagits. Jag vill erinra därom, att vid 1904 års riksdag en reservation fästes till lagutskottets betänkande, en reservation, vilken även herr Staaff, den nuvarande statsministern, biträtt. I denna heter det: »Samma skäl, som talade för dessa beslut (en tidsbegränsning på 40 år för framdragande av kraftledning) borde även föranleda till, att det allmänna icke för all framtid avhänder sig förfoganderätten över vattenkraften i kungsådra, och att även möjlighet hålles öppen, att utarrenderingen kan ske mot upptagande av en viss avgäld. (Häremot polemiserar nu jordbruksministern.) Staten har väl ej i detta fall anledning att fullständigt skänka strandägarne en värdefull vattenkraft för att sedan kanske åter vid behov nödgas för allmänt ändamål återköpa gåvan med det belopp, vartill en upplåten evärdelig äganderätt kan uppskattas.» Och så fortsattes vidare: »Staten har förr ofta förfarit med allmän egendom på enahanda sätt, men trots de sorgliga erfarenheterna söka vi om möjligt fortgå på samma vägar». Låt mig säga, att det är en ödets ironi, att dessa ord med oförminskad styrka nu skola drabba den andra Staaffska regeringen.

Vi ha ju klandrat gång på gång, hur skogarna blivit bortskänkta. Skola vi nu efter allt vad som skett, efter de mäktiga

uttalanden, folket gjort i val, i minsta mån svikas i fråga om vattenfall med deras framtida värden? Ja, då må man väl spørja, då må man väl ha anledning att i Riksdagen begära en förklaring av Kungl. Maj:ts regering, en förklaring, huruvida detta beslut är att uppfatta såsom symptomatiskt? En förklaring behöver man begära icke endast med hänsyn till det beslut, som nu fattats, utan även med hänsyn till en kommande vattenrättslagstiftning. Men det finnes händelser just i dagarna, som också kasta ett rätt bjärt ljus över ett beslut av denna beskaffenhet, och som gör det så mycket mera angeläget att snarast möjligt få en förklaring av Kungl. Maj:t.

Kammarens ledamöter erinra sig med all säkerhet gamle Sten Nordström i Höglunda, när han uppträdde och sökte på sitt sätt framhålla det betryckta läge, som småbönderna hade därborta vid Skagen. Man hade uppdämt i älven, så att det blev översvämnningar, ja, ett folkkrig pågick därborta. Vi komma också ihåg den stämning, som då gjorde sig gällande i kammaren. Det är onekligen en viss anledning till, att jag ställer detta spørsmål i samband med dagens debatt i denna fråga. Vi veta, att saken förhöll sig så, att bolaget år 1907 fått tillstånd av Kungl. Maj:t att överbygga kungsådran. Sedermera skulle en påbyggnad göras, och häradsrätten gav sitt tillstånd. Värdering skedde, bönderna klagade, och ärendet gick till högsta domstolen. Då finner emellertid högsta domstolen, att denna åtgärd, som gillats av underdomstolen, i själva verket är av det stora allmänna intresse, att häröver bör Kungl. Maj:t uttala sig. Sålunda kan man med viss rätt säga, att indirekt underkänner härmed högsta domstolen den argumentering, som jordbruksministern för i statsrådsprotokollet i november månad. Vidare ställer sig saken onekligen så, att här ha vi ett exempel på, hur en häradsrätt, en underdomstol, har behandlat dessa frågor, och vilka begrepp den har om vad som menas med *allmänt* intresse. Nu vill Kungl. Maj:t att för framtiden, när sådana fall av mer eller mindre tvivelaktig natur uppkomma, låta dessa avgöranden ligga utan appell nere i underrätterna. Härmed överlämnar man ju befolkningen på nåd och onåd åt dessa. Det är en fara, som lurar bakom detta, en fara, som man i god tid bör varna för, så att icke Sverges småbönder skola utsättas på andra håll för de förhållanden, som skulle kunna inträffa, ifall man skulle följa den led, som regeringen nu synes vara inne på. Vad jag här har nämnt i detta fallet ställer också i belysning, huru farligt det kan vara, om man icke låter uppe hos Kungl. Maj:t själv, där överblicken finnes, där all sakkunskap kan samlas, spørsmål av denna stora betydelse för vida delar av folket avgöras, i stället för att överlämna dem åt organ, som icke ha administrativa uppgifter.

Ja, mina herrar, med vad jag nu har sagt, har jag sökt framställa denna fråga, såsom den ter sig från min synpunkt, och jag vill säga, att man avvaktar onekligen med viss spänning en förklaring från regeringen på denna punkt, därför att här gäller det frågor av utomordentlig betydelse för vår ekonomiska politik. Förhoppningarna ha varit stora, förväntningarna betydande på att

*Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Kungl. Maj:t icke måtte vika av på någon sidoväg, och man vill också i det sista hoppas, att framtiden måtte betryggas på detta område.

Herr Lindman: Herr talman, mina herrar! Då man går till granskningen av en statsverksproposition, är det ju ganska naturligt, att man i första rummet fäster sin uppmärksamhet på det sätt, på vilket själva budgeten har blivit beräknad. Så mycket mer naturligt är detta vid detta tillfälle, då såsom i år utgifterna äro stegrade i högst betydande grad jämfört med näst föregående år. Att man därvid även kommer till en granskning av inkomsterna är rätt naturligt, ty man måste tänka sig, hur Kungl. Maj:t har kunnat beräkna inkomsterna till sådan höjd, att de kunna svara mot de betydligt stegrade utgifterna.

Uti den del av statsverkspropositionen, som bär rubriken »*Inkomsterna*» talar herr statsrådet och chefen för finansdepartementet om att man under de senare åren har beräknat inkomsterna med mycken försiktighet. Han säger, att man därmed knappast har fullföljt syftet med 1911 års reform, att nämligen, som man säger, »upptaga inkomsterna så nära den tänkta verkligheten som möjligt». Han anser därför nu tiden vara inne att icke längre gå så försiktigt tillväga, utan nu bör man efter hans förmenande upptaga inkomsterna så nära verkligheten som möjligt. Det är onekligen en rätt lycklig position för en finansminister, då han kan föra det resonemanget. Den forna försiktigheten behöver han icke längre följa, den behöver han icke vara så noga med; han kan nu övergå till ett beräkningssätt, som skapar åt honom större inkomster. En lycklig ställning, säger jag, för nutiden, men säkerligen en ställning, som kan bereda honom överraskningar utav mindre behaglig art för framtiden. Han replierar emellertid på kassafonden och säger på ett ställe under samma rubrik: man har ju kassafonden. Man har utgått ifrån, att den under goda tider skulle uppgå till 40 à 50 miljoner, och nu kan man anse, att den vid 1912 års slut uppgår till 40 miljoner. Då har man ju någonting att stå emot med, om icke inkomsterna i verkligheten skulle komma att uppgå till det belopp, vartill han har beräknat dem.

Emot detta resonemang skulle jag vilja göra den erinran, att kassafonden för visso icke varit avsedd för detta ändamål. Kassafondens uppgift var, att den skulle, om verkligen inkomsterna icke komme att uppgå till det beräknade beloppet, utgöra en fond, ur vilken bristen skulle täckas, men den var icke avsedd för att man därför skulle kunna göra mera sangviniska beräkningar, allt med tanke: jag har ju alltid kassafonden att fylla ut med. En större försiktighet borde åtminstone ha bjudit, att ett dylikt resonemang icke fördes, förrän kassafonden kommit upp till det belopp, som nämnts såsom det högsta, nämligen 50 miljoner, eller överstiger detta belopp. Nu måste det dessutom erinras om, att kassafonden har en annan stor och betydelsefull uppgift, nämligen att vara svenska

statens reservfond, och vilken betydelse det har att äga en sådan reservfond till tillräckligt stort belopp, torde var och en kunna inse.

Frågan är och förblir emellertid, när man tänker på denna inkomstberäkning: hur beräkna inkomsterna med någorlunda trygghet, då man rör sig med ökända förhållanden, rör sig med framtida förhållanden, om vilka man icke äger stor kännedom, så att man icke riskerar att upptaga inkomsterna för högt, högre än de komma att uppgå till? Herr finansministern går emellertid i det fallet med glatt mod till verket, och han höjer den ena inkomstposten efter den andra, höjer den utöver vad vederbörande ämbetsverk och statskontoret har beräknat.

Den första post, som sålunda underkastas en ökning av honom, är inkomst- och förmögenhetsskatten. Där företages en ökning utöver vad statskontoret föreslagit av 2 miljoner kronor. Jag vill icke göra någon starkare erinran mot detta, därför att inkomst- och förmögenhetsskatten ju väsentligen baserats på förhållandena under 1913, vilket år vi ju redan kommit in på, varför vi möjligen kunna något bättre förutse, hur det kommer att gestalta sig, ehuru jag dock måste säga, att det efter mitt sätt att se hade varit klokare, om herr finansministern här icke hade höjt på statskontorets beräkning.

Men om ett sådant medgivande kan göras beträffande denna post, kan jag ingalunda säga detsamma om de härefter närmast följande posterna, beräkningen av tullmedlen och av järnvägsinkomsterna. Även tullmedlen har finansministern upptagit till 2 miljoner kronor mera än vad statskontoret i överensstämmelse med generaltullstyrelsen beräknat. Året 1912 uppgingo tullinkomsterna enligt nu tillgängliga uppgifter till 66 miljoner, och statskontoret har föreslagit 63 miljoner för år 1914. Nu anser finansministern, att då det varit en sådan osedvanlig stor stegring under 1912, så bör försiktigheten bjuda, att man icke tager upp beräkningen till det verkliga beloppet under 1912, 66 miljoner, utan att man nedsätter detta belopp till 65 miljoner. Han kommer då likväl två miljoner högre än statskontoret.

Jag skulle vilja till herr finansministern rikta den frågan, om han har tagit i betraktande, att 1912 möjligen kan vara ett alldeles exceptionellt år och om han stöder sitt upptagande av tullinkomsterna för 1912 till 65 miljoner kronor på några verkliga undersökningar beträffande 1912, om han låtit utreda, varför inkomsterna blivit så stora under 1912? Är det några särskilda förhållanden eller är det antagligt, att år 1912 i detta fall kommer att bli ett normalår för oss, så att det kan läggas till grund i väsentlig del även för 1914?

I varje fall kan man finna, att herr finansministern åtminstone icke räknat med några nedsättningar av tullsatserna, men det är ju icke blott tullsatserna det beror på, det beror även på och i väsentligaste delar naturligtvis på de kvantiteter, som importeras. Det torde kunna vara möjligt att antaga, att 1912, långt ifrån att ha varit ett normalår, är ett mycket exceptionellt år. Några särskilda beräkningar eller undersökningar har jag naturligtvis icke varit i tillfälle att göra, och därför kan jag naturligtvis endast som en framkastad

*Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

tanke till herr finansministern framställa den frågan, beträffande vilken det för övrigt skulle kunna vara mycket angenämt för oss att erhålla något svar, nämligen om verkligen, som jag nyss nämnde, en beräkning är gjord. Det kan hända, att det kan visa sig, att importen t. ex. av spannmål under 1912 var så osedvanligt stor, att ingalunda någon sådan import kan tänkas fortgå under 1914.

Beträffande den tredje punkt, uti vilken herr finansministern nu gör en rätt väsentlig höjning, nämligen angående statens järnvägar och inkomsterna därifrån, har järnvägsstyrelsen och i överensstämmelse med järnvägsstyrelsen statskontoret beräknat en inkomst av 19 $\frac{1}{2}$ miljoner kronor för 1914. Finansministern höjer detta belopp med en miljon och beräknar en inkomst på 20 $\frac{1}{2}$ miljoner. Hans motivering måste enligt mitt sätt att se, betraktas som synnerligen svag. Den lyder i all sin korthet så, att järnvägsstyrelsen och statskontorets beräkning måste förutsätta en i viss mån ogynnsam utveckling för järnvägarna under de närmaste åren. *Förhandenvarande förhållanden*, säger han, *lära icke giva stöd för en dylik förutsättning*. Men vilka dessa förhandenvarande förhållanden äro, därom talas icke något uti herr finansministerns yttrande. Önskvärt, synes det mig, hade det varit, om här hade blivit framlagda verkliga skäl, på vilka finansministern kunnat stödja sig, då han i strid mot järnvägsstyrelsen och statskontoret helt enkelt höjer inkomsten med en miljon. Ty icke lär det väl kunna vara tillräckligt skäl, att inkomsten en gång förut har varit så stor? Förhållandena kunna ju i det fallet bliva ändrade.

Må jag sedan endast i korthet nämna, att finansministern höjer 200,000 kronor på postmedel och 200,000 kronor på telegrafmedel, så har jag på dessa fem punkter påvisat, att endast här finansministern höjer statskontorets inkomstberäkningar med 5.4 miljoner kronor. Ingen försiktig man borde enligt min mening räkna på det sättet, och kassafonden är icke, som jag förut nämnde, tillkommen för detta ändamål att kunna göra beräkningarna mera sangviniska. Jag tror, att det hade varit lyckligare för oss och lyckligare även för finansministern, om han hade följt sin företrädares av honom själv omnämnda större försiktighet.

När emellertid finansministern ansett sig kunna under rubriken inkomster uttala, att nu må den större försiktigheten icke längre tillämpas, nu skall man försöka upptaga inkomsterna så nära verkligheten som möjligt, så hade man ju bort kunna tycka, att ett liknande resonemang hade följts även under rubriken utgifter. Jag har emellertid för min del åtminstone förgäves letat efter något sådant. Jag har något undersökt förslagsanslagets ställning, och jag må erkänna, att de äro på flera ställen upptagna till belopp, om vilka intet kan vara att erinra. Därvidlag är följd den kloka försiktigheten, som har tillämpats under de senare åren. Men å andra sidan kan man icke förbise, att även förslagsanslag finnas, vilka icke upptagits högre än till det belopp, till vilket de uppgingo under de sista åren, för vilka utgifter för samma förslagsanslag voro kända. Vem vet för övrigt vad 1914 kommer att medföra? Skola de goda tiderna under det året komma att fortfara?

Klart är — det kan ju vem som helst säga — att en gång kommer en återgång. Nationalekonomerna tala om en periodicitet i de goda och de dåliga tiderna, och det har förespåtts av nationalekonomer, att det snart nog skulle komma en tillbakagång. Ja, därom kan icke någon säga något, men tänk, om den återgången skulle komma under året 1914! Jag tror, att det då icke skall visa sig vara lyckligt, att man har gjort inkomstberäkningar sådana, som de här föreliggande. Det kan ju förefalla angenämt nog för en finansminister att kunna i statsverkspropositionen ståta med och peka på: här finnas stora utgifter, och jag har kunnat täcka dessa utgifter utan att pålägga nya skatter, men det är dock bättre, om inkomstberäkningarna äro sådana, att man kan med tämligen stor säkerhet säga, att de komma att hålla streck.

När jag talar om herr finansministerns beräkningar för framtiden, vill jag i detta sammanhang även något uppehålla mig vid en annan sida av statsverkspropositionen, uti vilken herr finansministern naturligtvis har en rätt betydande del.

Det finnes uti statsverkspropositionen en särskild huvudtitel, om jag så får kalla den, en särskild rubrik, som tillkommit på grund av utgifter, föranledda utav extra ordinära försvarsåtgärder med anledning av de politiska förhållandena i Europa. Uti sitt uttalande därstädes hänvisar herr finansministern till att Kungl. Maj:t på fördragning av cheferna för lantförsvars- och sjöförsvarsdepartementen har förordnat om vissa anordningar, vissa anskaffningar och expeditioner med fartyg av nämnda anledning. Jag ber nu först att få betona, att jag icke ämnar uppehålla mig vid eller uttala mig om själva detta sakförhållande, nämligen dessa anordningars tillkomst — ty den saken må ju eventuellt av Riksdagen prövas på annat sätt — men jag vill tala om det sätt, på vilket enligt finansministerns och regeringens förslag de kostnader, som orsakats av dessa anledningar, skola betäckas. Kungl. Maj:t har förordnat, att utgifterna beträffande lantförsvaret skola förskotteras av arméförvaltningen och att utgifterna beträffande sjöförsvaret skola förskotteras av statskontoret, samt vidare, att vad sålunda utav arméförvaltningen och statskontoret förskotterats, skall av riksgäldskontoret utbetalas enligt 63 § i regeringsformen.

Det är den paragraf, som, såsom är allmänt bekant, handlar om det s. k. mindre kreditivet. Ja, så långt har jag inte någon anmärkning att göra, men sedan kan jag inte riktigt följa herr finansministern längre. De ifrågavarande ändamålen, säger herr finansministern, äro dels av beskaffenhet, att de böra tillgodoses på vederbörande huvudtitel eller eljest genom anvisande av tillgängliga medel, och härutinnan, säger han, ha cheferna för lant- och sjöförsvarsdepartementen förut denna dag uttalat sig, d. v. s. den 14 januari. I fråga åter om de ändamål, som äro uteslutande betingade utav den extra ordinära politiska situationen, böra kostnaderna bestridas i annan ordning, säger allt fortfarande herr finansministern. Om emellertid grunden för dessa utgifter är densamma — och grunden kan ju inte vara mer än en, nämligen de extraordinära förhål-

*Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

*Bemiss av
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

landena — då synes mig, att utgifterna bort utav Kungl. Maj:t anmälas till Riksdagen på enahanda sätt, ja, även att täckningen bort föreslås på enahanda sätt. Kungl. Maj:t har med den rätt, som Riksdagen lämnat till Kungl. Maj:t, gjort utgifter på grund av 63 § regeringsformen. Det kan icke återstå för Kungl. Maj:t därefter att göra något annat än att till Riksdagen anmäla, att dessa utgifter äro gjorda till så och så stora belopp, och att täckning begäres av Riksdagen. Riksdagen har icke något annat att göra än att på ett eller annat sätt täcka dem. Hur har nu emellertid i detta fall Kungl. Maj:t gått tillväga? Jo, flera vägar äro följda, flera olika vägar, och förgäves erhåller man utav Kungl. Maj:ts proposition någon totalbild utav vad som här i verkligheten har blivit gjort. Jag har hört personer utgå från, att det stannar vid de 2 miljoner, som herr finansministern talar om uti den 13 punkten i statsverkspropositionen. Men så är ingalunda förhållandet. Till vilket belopp utgifterna uppgå, vet icke Riksdagen i denna stund, ty det har Kungl. Maj:t icke talat om. Jag nämnde, att Kungl. Maj:t har följt flera olika vägar i detta fall. Först är det utgifter, som Kungl. Maj:t täcker utav tillgängliga medel, reservationer på anslag, allmänna besparingar eller dylika tillgångar, som stå Kungl. Maj:t till buds. Men Kungl. Maj:t talar icke om för Riksdagen, vilka de utgifter äro, som äro täckta på detta sätt, ej heller, hur stora de äro.

Vidare ha vi för det andra den nyss omnämnda summan utav 2 miljoner. Den är gjord, som var och en nu vet, för att betäcka kostnader för inköp av stenkol och för att betäcka utgifterna för vissa fartygsexpeditioner.

För det tredje har man uti statsrådets och chefens för sjöförvarsdepartementet huvudtitel, i femte huvudtiteln, en post på 626,500 kronor, en utgift, som är gjord för vissa anskaffningar av olika slags materiel, som där finns omnämnd, och även där hänvisas till, att Kungl. Maj:t beslutat, att denna utgift skall göras på grund av 63 § regeringsformen.

Slutligen och för det fjärde har man utgifter gjorda under fjärde huvudtiteln. De äro icke så lätta att hitta här uti herr krigsministerns huvudtitel. I femte huvudtiteln finner man posten på innehållsförteckningen. Så icke i fjärde huvudtiteln. Utan man måste noggrant genomläsa hela huvudtiteln för att kunna få tag på de ställen, där, uti små mellanmeningar, det blivit omtalat för Riksdagen, att utgifter på detta sätt blivit gjorda. Jag har hittat två, det kan hända, att en noggrannare genomläsning kan ge flera. På sidan 119 i fjärde huvudtiteln omtalar sålunda herr krigsministern, att arméförvaltningen gjort en framställning om anskaffning utav skodon. Denna framställning vill han emellertid icke nu bära fram för Riksdagen, och har icke tagit upp den uti statsverkspropositionen, utan torde han få tillfälle att återkomma därtill i annat sammanhang. Han yttrar vidare, att han ärnar då även göra framställning om ersättning för anskaffande av kängskor, som arméförvaltningen anbefallts att anskaffa enligt 63 §. Varken kvantiteten eller beloppet i kronor finnas angivna, ej heller hur denna utgift skall be-

täckas; om det är krigsministerns mening att kunna täcka detta belopp, vars storlek vi nu icke känna till, med för honom tillgängliga medel — det vet man icke.

Den andra platsen, där man finner en liknande utgift i fjärde huvudtiteln, är under rubriken »arméns sjuk- och veterinärvård m. m.», sid. 225. Där omnämnes, att Kungl. Maj:t anbefallt sjukvårdsstyrelsen att snarast möjligt anskaffa en del sjukvårdsmateriel, som skall täckas från de medel, som äro tillgängliga på grund av 63 § i regeringsformen. Här uttalar emellertid herr krigsministern sig något mera tydligt, ty han säger: »för ersättning av berörda kostnader torde närmast böra avses den reservation på anslaget, som finnes, och om den ej räcker, av allmänna besparingar.» Här säges sålunda ifrån, var ersättningen skall tagas, men så icke beträffande de förut omnämnda skodonen.

Man kan icke försvara saken med att Kungl. Maj:t kanske icke vet, till vilket belopp dessa utgifter uppgå, ty klart är, att när Kungl. Maj:t anbefaller att anskaffning skall ske, har Kungl. Maj:t också en beräkning över vad man tänkt kostnaderna skola uppgå till, även om Kungl. Maj:t icke har den exakta siffran.

Jag skulle vilja göra till Kungl. Maj:ts regering den frågan: Vad är hela beloppet av dessa utgifter, förorsakade av denna anledning? Vi ha fått i propositionen, såsom jag nyss nämnt, tvenne poster på tillsammans 2,626,500 kronor, men vad är mera gjort? Propositionen omnämmer ingen siffra, och man får, märkvärdigt nog, vända sig till en sådan källa som tidningspressen för att finna den, och det enda ställe, där jag kunnat finna något mera, är i tidningen Dagens Nyheter. Den omnämnde för ett par dagar sedan, att utgifterna under fjärde huvudtiteln äro något större än utgifterna under femte huvudtiteln. Alltså skulle det vara något mer än 626,500 kronor, ty jag antar, att det räknas endast med denna post, och att icke uttalandet åsyftar även de två miljonerna. Men till vilket belopp ha utgifterna uppgått? Ha de uppgått till något mer än 626,500, så kunna vi kanske utgå från, att de kanske uppgå till 1,000,000. Det skulle väl då vara för anskaffning till dessa skodon och för sjukvårdsmateriel.

Men jag skulle vilja göra ännu en fråga: är då detta allt? Låtom oss antaga, att det jag här nyss nämnde är riktigt, att Dagens Nyheter's uppgift är riktig, och att beloppet på fjärde huvudtiteln är något större än 626,500, kanske vi då skulle kunna säga, att hela summan är $3\frac{1}{2}$ miljoner kronor, kanske man vågar säga $3\frac{1}{2}$ eller något mera. Men är detta allt? Finnas utgifter gjorda därutöver på fjärde eller femte huvudtitlarna utav denna anledning och med beslut av Kungl. Maj:t, att de skola betäckas med medel på grund av 63 § regeringsformen? Det vill förefalla mig, som om det hade varit önskvärt, och i hög grad önskvärt, att Kungl. Maj:t på ett ställe givit Riksdagen en totalbild utav detta, och vidare att på vardera av de två huvudtitlar, som frågan gäller, den fjärde och den femte, upptagits de siffror, som under vardera huvudtiteln blivit utav Kungl. Maj:t använda för ändamålet.

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Jag ber vidare att få yttra några ord om det sätt, på vilket Kungl. Maj:t nu föreslår Riksdagen att betäcka dessa utgifter. Jag återkommer då först till de två miljonerna. Där föreslår Kungl. Maj:t Riksdagen, att utav dessa belopp ersätta under 1914 allenast 500,000 kronor. Man kan ju förstå resonemanget, om det gäller något som verkligen finnes, t. ex. stenkol, upplagt i förråd. Men propositionen ger icke någon antydning om, huru mycket av de två utgiftsposterna stenkol och fartygsexpeditioner, som det här gäller. Men om jag använder den nyss omnämnda källan, nämligen Dagens Nyheter, finner jag, att stenkolsinköpet skulle ha uppgått till något över 1 miljon kronor, vilket väl således får betyda, att fartygsexpeditioner uppgått till inemot 1 miljon kronor, och detta är ju i varje fall en utgift, som har skett, och de för detta ändamål utgivna penningarna äro borta. Kan det då vara klokt och kan det anses vara tillräckligt, att under år 1914 endast 500,000 kronor skola ersättas? Vad de 626,500 kronorna beträffar, är det föreslaget, att en tredjedel av dem skall täckas under 1914; således skall icke heller där fulla beloppet täckas. Om vi följa Kungl. Maj:ts förslag i denna del, slå vi sålunda in på en väg, som medför, att staten balanserar utgifter till kommande år, ett sätt, som kan bli ganska obehagligt för kommande statsregleringar, om det kommer att följas. Vem vet för övrigt, om icke dylika utgifter kunna återkomma och det i ännu högre grad under år 1913, 1914 och kommande år. Då stå vi kvar med detta slags utgifter, gjorda under år 1912, och kanske få ytterligare sådana, som tillkommit under senare år. Vad 1913 beträffar, så är det i varje fall alldeles klart, att sådana utgifter torde ha gjorts under januari månad detta år. Jag skulle vilja uttala, att då Riksdagen ställt till Kungl. Maj:ts förfogande ett kreditiv för att användas enligt 63 § regeringsformen och på det sätt, som den paragrafen föreskriver, och då Kungl. Maj:t nu har funnit förhållandena vara sådana, att Kungl. Maj:t ansett sig böra anlita detta kreditiv, så måste Riksdagen fordra, att Kungl. Maj:t tydligt och klart lägger fram för Riksdagen, vilket belopp, som blivit använt. Riksdagen måste fordra att få veta beloppet i dess helhet.

Som jag nyss nämnde, stå emellertid på detta sätt kvar och balanseras till kommande år nära 2 miljoner kronor av det, som man känner — det kan ju vara mera, vilket man, såsom jag nyss nämnde, icke känner. Dessa 2 miljoner kronor äro för utgifter, som falla under den femte huvudtiteln. Det ligger ju därför ganska nära till hands — vartill även för övrigt fanns anledning — att titta något närmare på denna huvudtitel. Det riktades i följd en fråga till herr statsrådet och chefen för sjöförsvarsdepartementet, hur han tänkt sig anskaffningen av materiel för flottan och vad han ämnade göra åt den saken. Ja, svaret, som man då fick, var rätt oparlamentariskt; — jag fäster dock icke något avseende därvid — men viktigare är, att han underlät att svara i sak. Jag kan icke neka till, att när man läser femte huvudtiteln, måste man säga, att nu har herr sjöministern givit ett svar på den fråga, som riktades till honom

i föl, och det svaret kan näppeligen tydas på mer än ett sätt: sjöministern arbetar på att åstadkomma en väsentlig nedsättning av flottans försvarskraft. Det påståendet vågar jag göra, och jag tror mig även kunna ganska lätt bevisa detsamma. Om herr sjöministern endast upptager värdet utav den flytande materiel, som nu finnes, till anskaffningskostnaden allenast, så lärer han genast finna, att han icke kan vidmakthålla materielen på det sätt, varpå han nu går till väga. Med så obetydliga anslag för nyanskaffning av fartygsmateriel, som han äskat, låter sig detta helt enkelt icke göra. Inom kort står man inför den eventualiteten, att åtskilliga av vår flottas fartyg måste överföras till andra linjen, och med avsättande av en deposition av en miljon om året allenast lärer man icke kunna tänka på att förnya flottans fartygsmateriel till samma utsträckning, som den nu har. Hela huvudtiteln uppgår till en summa av nära 28 miljoner kronor. Avdrager man därifrån de belopp, som gå till utgifter under rubriken handel och sjöfart, så återstå mellan 23¹/₂ och 24 miljoner kronor. Dessa utgifter användas för avlöning av flottans kårer och stater, till underhåll och övning av sjöbeväringen, till underhåll och utveckling av stationer och varv, till överstyrelse m. m. Det är således en ganska stor apparat, som det här är fråga om och som vidmakthålles med detta anslag, men utav hela summan användas allenast 2¹/₂ miljoner till nyanskaffning av fartygsmateriel, d. v. s., såsom herrarna ha sett, 1¹/₂ miljon i runt tal till nybyggnad och omändring av undervattensbåtar av andra klass och ungefär 1 miljon såsom ett depositionsbevis för framtiden. Men vad är hela denna apparat till för egentligen? Vad är den annat än skalet omkring en kärna, en kärna, som måste vara våra stridsmedel? Stridsmedlen för flottan är vår flytande fartygsmateriel och sjöfästningarna. Allt det andra rör sig omkring detta allenast, omkring denna kärna. Finnes icke kärnan och är den icke i fullgott skick, då är det icke heller så mycket bevänt med skalet. Men vad skall man då göra med hela denna stora apparat, om man låter allt det andra förfalla? Jag kan icke illustrera satsen bättre, synes det mig, än genom följande jämförelse. Det vore detsamma, som om man avlönar och underhåller t. ex. ett infanteriregemente, men lämnar soldaterna antingen inga gevär eller också gevär av sådant slag, att de icke kunna med någon utsikt till framgång därmed rycka i strid mot en fiende, som är beväpnad med moderna vapen. Jag vill här endast erinra om, att när man börjar på att låta en sak förfalla, när man börjar på att icke längre vidmakthålla något, det må vara det ena eller det andra, så går det hela mycket snabbt utför, och jag tror, att det kommer att bli ganska svårt för herr statsrådet och chefen för sjöförsvarsdepartementet att en gång stå till svars för det sätt, på vilket han låter flottans fartygsmateriel förfalla. Men ansvaret kan ju herr statsrådet taga, det kan ju icke effektivt utkrävas, men ansvaret kan komma att kännas tungt nog, därför att om det en gång kommer att gälla, att vi på allvar måste använda våra stridskrafter till sjöss, så kan det kännas tämligen obehagligt att behöva

*Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

skicka vårt folk ut med en materiel, om vilken man måste säga, att den snart nog börjar att på ett mycket betänkligt sätt förfalla. Herr statsrådet omnämmer i sitt yttrande till statsrådsprotokollet angående femte huvudtiteln, att marinförvaltningen i sin skrivelse talar om den stora insamlingen och att den givit uttryck åt kravet på en förnyelse av materielen, men herr statsrådet talar icke om att i samma skrivelse finnes det starkaste uttalande i samma riktning från flottans högsta ansvariga myndigheter, nämligen inspektören för flottans övningar till sjöss, vilken är den, som skall föra befäl över vår flotta i strid, och chefen för marinstaben, som skall utarbета plan för flottans användning, samt marinförvaltningen, som ytterst bär ansvaret för, att flottans materiel vidmakthålles. Han omnämmer icke, att även dessa tre ansvariga myndigheter med styrka och eftertryck i denna skrivelse betonat, att något måste göras för ett vidmakthållande av flottans materiel. Nej, herr statsrådet talar om sina försvarsberedningar, och de äro ju bra att ha att skylla på, när man vill göra ett uppskov. Vad ha vi då att vänta av dessa beredningar, och när kan man tänka sig, att ett förslag skall komma att föreligga från desamma? Något positivt uttalande från regeringshåll ha vi icke därom, så vitt jag kan finna, från tiden närmast före den tidpunkt, då dessa försvarsberedningar tillsattes. Men ifrån regeringen närstående håll saknas icke anledning att antaga, att man då tänkte sig åtminstone, att icke tiden skulle behöva utsträckas så långt. Det finns nämligen uttalanden från dylikt håll, att man kunde tänka sig, att beredningarna skulle kunna vara färdiga med sitt förslag 1913, ja, att åtminstone vissa delar därav skulle kunna framläggas redan för 1913 års Riksdag. Men vi ha andra uttalanden, exempelvis från den nuvarande statsministern, ifrån den tid, som närmast föregick hans tillträde till regeringen. I ett tal, som här förut i dag blivit omnämnt av en talare, nämligen ett tal, som herr statsministern höll och upprepade tre gånger i Dalarne i juni 1911, förklarade han, när fråga var om denna utredning, att talet om den långa tiden vore ett fullkomligt påhitt, och ifrån det liberala partiets ordförande i Andra kammaren, herr Edén, finnes ett uttalande i Riksdagens protokoll någon tid därförut. Han säger nämligen alldeles samma sak, att programmet *ofördröjligen* bör tagas fram och bli föremål för *snabb* utredning. De båda orden *ofördröjligen* och *snabb* har han kursiverat i protokollet. Och nu senast finnes ett uttalande av hans excellens statsministern, som jag återfann i en tidning i november 1912. Han säger där, att arbetet med all kraft bedrivs i syfte och förhoppning, att förslaget i dess helhet skall vara färdigt till 1914 års riksdag. Jag tvivlar emellertid rätt starkt på, att det blir möjligt. Försvarsberedningarna ha, så vitt man kan förstå, hittills haft sin förnämsta sysselsättning i att lära sig själva. Det torde knappast, åtminstone om man undantager finansberedningen, kunna sägas, att något positivt beslut blivit fattat, ja, kanske icke ens något preliminärt. Därom råder ju dock en ganska stor hemlighetsfullhet. Jag tror mig likväl kunna säga, att så långt har arbetet ännu icke hunnit. Sedan dessa

beredningar avlämnat sitt förslag, skola väl militära myndigheter höras däröver och kanske även andra. Därefter måste väl en del tekniska beräkningar företagas av sakkunniga angående den materiel, som skall användas, ty även om beredningarna kunna komma därhän, att de fördela beloppen emellan försvarets tvenne huvudgrenar, ja, måhända även angiva, huru efter deras mening beloppen böra inom vardera försvarsgrenen i huvudsak användas, så lära väl ändock beredningarna icke själva kunna företaga de tekniska utredningar, som bliva en följd av deras förslag. Jag syftar här på en sådan sak som exempelvis fartygsmaterielen. Vare sig beredningarna komma till det resultat, att fartygsmateriel, t. ex. pansarfartyg, skall anskaffas för det eller det beloppet, så skola naturligtvis ritningar utföras, och detta tar väl icke så liten tid i anspråk. Det är klart — för att fullfölja just detta exempel om en pansarbåt — att det tidigaste, som ett beslut kan fattas i den frågan, är år 1915, och det tidigaste, som detta beslut kan sättas i verket, är 1916, och det tidigaste, som arbetet kan bliva färdigt, är 1919. Herr statsministern må väl icke undra på, om man på ett och annat håll börjar att tvivla på snabbheten i utredningen.

Jag har icke velat göra dessa uttalanden för att på något sätt störa beredningarna i deras arbete; jag har endast gjort dem därför, att jag håller före, att det är av synnerlig vikt, att, under det att utredningarna pågå, man icke försummar sådant, som ovillkorligen icke borde bliva försummat. I annat fall nalkas vi kanske snart nog den tid — och jag tycker mig redan kunna börja skönja den — om vilken en gång herr Edén talade här i kammaren. Det gäller, sade han, att göra utredningen nog praktisk och nog snabbt, för att icke råka in i den fara, som då strax förut i debatten framhållits, nämligen att försvaret under tiden kunde förfalla.

Mina herrar! Utan tvivel är det en lycka, om de män, som stå i spetsen för ett lands regering och sålunda främst leda landets öden, äro fyllda av en ljus förtröstan på framtiden, så att de kunna i sin ordning hos folket ingjuta samma framtidstro, men det kan också bliva för mycket av en sådan förtröstan, den kan övergå till en sangvinism och en sorglöshet, som i sin ordning kan för landet medföra de största faror. Jag har tillåtit mig att uppehålla mig vid ett par delar av den framlagda statsverkspropositionen, och jag kan icke neka till, att vare sig jag tänker på det sätt, varpå herr finansministern gör sina ekonomiska framtidsberäkningar, eller jag betraktar regeringens i dess helhet tillvägagångssätt att sörja för viktiga delar av vårt försvar, tycker jag mig i båda dessa stycken kunna finna just detta slag av sorglöshet.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet friherre Adelswärd: Herr talman, mina herrar! Jag har dessvärre icke varit inne under den förre ärade talarens anförande, emedan jag inne i Första kammaren hade ända vänta uttalanden i frågor, som jag närmast är skyldig att besvara. Jag har emellertid ändå fått tillfälle att taga kännedom i huvudsak om vad han yttrat, och jag skall nu

*Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

söka att, så gott jag kan, besvara hans anmärkningar. Då jag föreslog Kungl. Maj:t att vidtaga den höjning uti inkomstberäkningen, som nu skett, var jag fullt beredd på, att anmärkningar skulle komma mot detta beräkningssätt, något som ju även inträffat; det var den psykologiska verkan av denna åtgärd, och den måste helt naturligt komma. Man är icke van vid att se, att de av myndigheterna gjorda beräkningarna i så avsevärd grad, som nu skett, höjas av Kungl. Maj:t. Redan i statsverkspropositionen har jag tämligen utförligt antytt grunderna till, att jag anser, att ett sådant beräkningssätt, som jag tillämpat, här bör följas. Jag ber emellertid att nu få återkalla i minnet dessa av mig redan i statsverkspropositionen anförda skäl.

Då, såsom herrarna erinra sig, för några få år sedan en ändring gjordes i riksstatens uppställning, föreslogs i samband därmed en rent saklig reform i avseende å budgetens beräkning, nämligen avsättande av uppkommande överskott till den s. k. statsverkets kassafond. Utom de rent formella förbättringar, som denna nya uppställning av riksstaten innebar, utgjorde denna förändring en rent saklig ändring av, som mig synes, allra största värde och betydelse. Förut hade vid uppgörandet av en statsreglering tagits i anspråk de överskott, som uppstått på en föregående statsreglering, liksom man, då brist uppstått, hade att fylla den vid påföljande statsreglering. Detta måste naturligtvis verka så, att det blev en viss ojämnhet i budgeterna. Det, som rätteligen hörde till ett års statsreglering, kom icke att föras dit, utan blev inblandat i andra efterföljande eller föregående statsregleringar. Den sålunda vidtagna förändringen är, synes det mig, av den allra största betydelse och nytta, och det förefaller mig även, som om man borde låta sig angeläget vara att tillämpa denna nya grundsats, som jag nästan tror är enastående för vårt land.

Vid uppgörandet av den förra statsregleringen iakttog jag hela tiden, då frågan om inkomstberäkningen diskuterades, den största försiktighet, och jag tror mig veta, att på olika håll, även inom riksdagskretsar, klander då uttalades över, att jag skulle ha varit allt för försiktig och icke räknat med de verkliga utgifterna, vilka ju böra vara ledande vid uppgörandet av varje budget. Jag försvarade mig under den diskussion, som då fördes, därmed, att vi slagit in på denna nya väg för att få liksom en regulator av statsregleringarna just i denna s. k. kassafond, och att om man över huvud skulle kunna för framtiden draga nytta av denna kassafond, borde man också i tid se till, att den verkligen bildades och uppgick till sådant belopp, att man kunde i den se den regulator, man önskat att få i och genom densamma. Jag var sålunda då av en helt annan uppfattning än nu beträffande grunden för inkomsternas beräkning. Då genomförde jag en mycket försiktig beräkning, fullkomligt medveten om, att överskott borde komma att uppstå. Nu är ställningen för mig en annan. Vid 1911 års utgång, d. v. s. det sista år, för vilket man genom räkenskaperna har fullt exakt uppgift om vad kassafonden uppgår till, uppgick den till över 33 mil-

joner kronor. Med tanke på, hur statsregleringen för år 1912 är uppgjord, och med kännedom om förhållandena, så gott man kan beräkna dem för året i övrigt, anser jag, utan att på något sätt vara sangvinisk, att man kan antaga, att kassafonden vid innevarande års slut skall uppgå till minst 40 miljoner kronor. Jag har i dagarna, d. v. s. sedan statsregleringen för år 1914 blivit uppgjord, fått en rapport över statsverkets inkomster, den vanliga rapporten, som upptager tullmedel, brännvinsmedel, järnvägsmedel o. s. v. Den visar vid 1912 års slut ett överskott utöver vad som beräknats å 11 miljoner kronor. Även om jag måste antaga, att en del förslagsanslag blivit överskridna, huru försiktigt de än må hava blivit beräknade, vilket kanske icke i samma grad var händelsen beträffande år 1912, som vad sedan blivit fallet, måste jag ändock lugnt kunna beräkna, att det verkliga överskottet skall uppgå till minst 7 miljoner kronor och att således tillgången i kassafonden vid 1912 års slut, d. v. s. nu, uppgår till minst 40 miljoner kronor. Med tanke på, huru statsregleringen för år 1913 beräknats, kan jag lugnt antaga, att även under innevarande år skall uppstå ett överskott på åtminstone 5 miljoner kronor, och jag vill uttala såsom min bestämda mening, att denna kassafond vid innevarande års utgång kommer att vara närmare 50 miljoner än 45 miljoner kronor. Den av mig åberopade kommittén, som uppgjorde förslag till riksstatens ändrade uppställning och även, framför allt, förslaget om kassafondens bildande, uttalade som sin mening, att det under normala förhållanden kunde anses tillräckligt, om kassafonden uppgick till 40 å 50 miljoner kronor. Den skulle således med detta års utgång vara fullt uppe vid det belopp, som dessa kommitterade ansågo vara tillräckligt. Jag delar i detta hänseende deras mening. Då så är, måste ju, synes det mig, om man över huvud taget vill tillämpa den grundsats, som skulle gälla för denna kassafond, tiden nu vara inne att upptaga inkomstberäkningarna närmare till vad man kan anse bliva det verkliga beloppet, än vad som förut varit brukligt.

Nu har man sagt — jag tror, att även den föregående ärade talaren var inne på den frågan — att statsinkomsterna äro i hög grad beroende på konjunkturerna, och att vi fördenskill måste vid uppgörandet av statsregleringen taga hänsyn just till konjunkturerna och alltså beräkna lägre, om man tror sig ha att emotse nedåtgående konjunkturer. En mycket känd nationalekonom har i pressen uttalat sig i denna fråga, och han har sagt, att han kunde peka på tydliga tecken, som angäve, att nedåtgående konjunkturer nu vore i antågande. Jag måste för min del säga, att jag icke känner dessa påtagliga tecken till, att en nedåtgående konjunktur står för dörren. Jag kan såsom skäl för denna min uppfattning bland annat anföra det, att jag av en händelse för ett par dagar sedan kom att taga del av en officiell rapport eller handelsberättelse, kan den kallas, från ett av våra konsulat rörande utsikterna på stål- och järnmarknaden. Denna rapport genomdades i motsats till den uppfattning, som säger, att konjunkturerna skulle vara i nedåt-

*Remiss av
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

gående, av den övertygelsen, att de allra bästa förhållanden och en mycket livlig marknad är rådande, och han förutspår allt fortfarande ett mycket starkt uppsving, så snart lugnare politiska förhållanden inträda, i stället för en nedgång. Från det lilla verksamhetsområde, som jag enskilt har, har jag icke kunnat finna några som helst tecken tyda på, att man redan skulle stå inför början till nedåtgående konjunkturer.

Man har talat om, att man för att kunna med säkerhet bedöma dessa förhållanden borde söka åstadkomma s. k. krisbarometrar. Sådana finnas i några främmande länder; huru pass säkra de nu må vara, är ju svårt att säga. Jag har emellertid icke sett, att man genom att peka på dessa krisbarometrar kunnat få fram siffror, som tyda på någon nedåtgång. Vad Sverige beträffar ha vi ju ännu icke här någon sådan krisbarometer. Frågan härom ligger under sakkunnig utredning, och där skall förslag till dylik krisbarometer uppgöras för vårt land. Den kände nationalekonom, som jag nyss omnämnde, har anmodats deltaga i denna utredning, men han har förklarat sig icke vara villig därtill. Vi ha alltså icke inom landet några säkra siffror att peka på, på grund av vilka vi kunna draga några slutsatser i detta hänseende. Nu kan man ju i alla fall säga, att oavsett den omständigheten, att vi icke ha några säkra siffror att här peka på, är det likvisst en känd sak, att stigande och fallande konjunkturer komma i en viss följd efter varandra, de komma efter vissa tidsperioder tämligen regelbundet åter. Man skulle kunna säga, att vi nu haft ett par tre år av uppåtgående konjunkturer, och att alltså måste vi nu stå inför nedåtgående konjunkturer. Jag tror, att detta är väl osäkra sannolikheter att räkna med vid uppgörandet av en statsreglering. Jag måste uttala den meningen, att då man vill tillämpa denna grundsats om användandet av kassafonden såsom regulator, är det icke ens rätt att med en så svag sannolikhet, som att det kan tänkas kunna komma nedåtgående konjunkturer, taga hänsyn därtill vid uppgörandet av inkomstberäkningen.

Vidare har det sagts, att det må väl vara rätt, att man räknar inkomsterna så nära det verkliga beloppet som möjligt, men då gäller det även att se till, att man icke i budgeten upptager förslagsanslag, om vilka man vet, att de äro för låga. I årets statsverksproposition är ingenting särskilt uttryckligen nämnt om denna fråga. I följd däremot påpekades, att regeringen iakttagit all möjlig försiktighet i detta avseende och höjt ett mycket stort antal förslagsanslag utöver de belopp, varmed de förut vanligen brukat utgå. Jag vill blott säga, och det torde var och en funnit, som gjort sig möda med att genomgå utgiftsberäkningarna post för post, att regeringen har förtgått på samma väg även i år, och väsentliga höjningar äro vidtagna i de förslagsanslag, som förut befunnits vara för lågt upptagna. Jag kan säga, att i runt tal ha sådana höjningar ägt rum till närmare $1\frac{1}{2}$ miljon kronor. Jag vill därmed icke ha sagt, att man icke skall kunna finna ett och annat anslag, som måhända hade bort höjas ytterligare, men i alla fall har man

här gått så noggrant till väga, att jag kan våga påstå, att man icke riskerar att i detta avseende komma till några väsentligen felaktiga resultat.

Jag ber nu att få övergå till bemötande av anmärkningarna i vad de gälla vissa bestämda inkomstberäkningar. De som äro av betydelse torde vara följande tre, nämligen beräkningen av inkomstskatten, av tullarna och av järnvägarnas inkomster. Vad först inkomstskatten beträffar, får man väl säga, att denna skatts natur är av den beskaffenhet, att i samma mån, som utvecklingen normalt fortgår, måste denna skatt normalt och tämligen regelbundet höja sig. Inkomsterna ökas och förmögenheterna ackumuleras för varje år. Det måste därför uppstå en tämligen regelbunden ökning av denna skatt under normala förhållanden. När man beräknar skatter av detta slag, har man ju en tämligen säker utgångspunkt i jämförelsen med föregående år; man bör se efter hur stor skattens stegring var varje år under en viss förfluten tidsperiod. Nu är dess värre förhållandet det med avseende å möjligheten till framtida beräkningar av denna skatt, att den endast utgått under två år, nämligen åren 1911 och 1912. Den utgick år 1911 med netto i runt tal 32,660,000 kronor och för år 1912 med 35,200,000, d. v. s. en ökning under ett år med 2,540,000 kronor. Nu har jag höjt beräkningarna så, att denna skatt skulle för år 1914 upptagas till 38 miljoner kronor. D. v. s., den skulle höjas från det belopp, varmed den utgick år 1912, eller 35,200,000 till 38 miljoner. Detta gör en ökning på två år av tillsammans 2,800,000 kronor, vilket motsvarar en höjning per år av 1,400,000 kronor eller endast obetydligt mer än hälften av den verkliga höjning, som inträffat under ett år. Jag kan sålunda med de förutsättningar i övrigt, som jag uppställt för mina beräkningar, icke finna, att det ligger någon oförsiktighet i att beräkna dem på detta sätt.

Om man nu i detta fall även vill taga hänsyn till konjunkturernas inverkan, vill jag vidare påpeka, att den skatt, varom nu är fråga, ju utgår efter den deklaration, som sker i början av år 1914. Denna deklaration jämte därpå följande taxering grundar sig ju på inkomsterna under år 1913. Sålunda kunna konjunkturerna under år 1914 i varje fall icke inverka på denna skatt, och man har väl icke anledning att tro, att nedåtgången på grund av någon konjunkturförändring, skulle bli så hastig, att den komme att inverka på inkomsterna under år 1913. Man torde således med tämligen stor säkerhet kunna räkna på det sätt, som jag här gjort.

Jag vill slutligen ytterligare påpeka, att en högst väsentlig del av de inkomster, som sålunda deklarereras i början av år 1914, i verkligheten härstamma från vinster uppkomna år 1912. Det är nämligen alla utdelningar på bolagsaktier; vinsten för det förflutna året flyter in till de skattdragande under loppet av år 1913 och kommer således att av dessa deklarereras under år 1914 och blir alltså grundläggande för 1914 års skatt, d. v. s. den, som det här är fråga om.

Jag övergår sedan till tullarna. Jag har roat mig med att

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

göra en jämförelse beträffande beräkningssättet för flere år tillbaka. Jag har därvid funnit såsom genomgående regel, att man vid beräkningarna av denna inkomst lagt till grund den senast kända tulluppbörden, vilken man något höjt eller också tagit oförändrad. Endast i några undantagsfall, då alldeles särskilda skäl föranlett därtill, har man vidtagit någon sänkning uti ifrågavarande belopp. Statskontoret har i år gjort ett undantag från regeln. Statskontoret har nämligen, i stället för att taga det senast kända beloppet oförändrat eller möjligen höja det, sänkt detta belopp till 63 miljoner kronor, medan tulluppbörden för år 1912 i verkligheten uppgått till 66 miljoner kronor. Jag har nu föreslagit, att denna inkomst må beräknas till 65 miljoner kronor. Detta belopp förekommer icke i riksstaten, emedan man vidtagit den förändringen, att man från tullmedlen avskilt de s. k. lastpenningarne, som ju icke ha något som helst direkt sammanhang med tullmedlen, utan utgöra en helt annan inkomst. Den egentliga tulluppbörden är beräknad att utgöra 64,300,000 kronor. Jag har således, i motsats till vad som under föregående år brukat vara vanligt och i stället för att taga samma belopp eller höja detsamma, sänkt beloppet och därtill har jag haft särskilda skäl, till vilka jag möjligen sedermera under denna riksdag torde få återkomma.

Jag tror mig ha hört, att den föregående ärade talaren i samband med frågan om inkomstberäkningen av tullarna särskilt berörde spannmålstullarna. Jag vill då meddela, att det visserligen är sant, att spannmålstullarna gävo mera år 1912 än år 1911. Jag har gjort en jämförelse i detta hänseende för ett par år tillbaka, nämligen för åren 1909 och 1910, och av den jämförelsen visar det sig, att spannmålstullarna år 1912 i verkligheten ha utgått med ett något lägre belopp än åren 1909 och 1910, och att man således icke får betrakta 1912 såsom något undantag i detta hänseende, utan undantaget härvidlag är just året 1911.

Jag övergår slutligen till järnvägarna. Det är kan man säga i huvudsak samma grunder, som böra vara vägledande för beräkningen av denna inkomst som för beräkningen av tullmedlen. Bägge dessa slag av inkomster äro beroende på den allmänna rörelsen och samfärdseln och på det enskilda ekonomiska livet i allmänhet. Jag kan icke förstå, att det kan finnas någon rimlig anledning att för år 1914 upptaga inkomsterna av järnvägarna lägre än den faktiskt influatna inkomsten för år 1912. Man har ju förut icke gått till väga på det sättet, utan man har i regel, såvida icke några särskilda förhållanden givit anledning till något annat förfarande — såsom t. ex. då det varit fråga om någon mycket stor lönereglering med höjda löner, vartill man naturligtvis måst taga hänsyn — för en följande statsreglering tagit samma eller i regeln en högre inkomst än den, som influat under det föregående året. Några faktiska förhållanden, som skulle kunna giva anledning till ett undantag, föreligger ju icke, så vitt jag kan finna nu, och jag kan därför icke se något rimligt skäl till att man nu skulle upptaga inkomsten av järnvägarna lägre för år 1914, än vad de voro under år 1912. Enligt

beräkningar, som stodo mig till buds, då statsregleringen uppgjordes, uppgingo dessa inkomster för år 1912 till 20,500,000 kronor. Jag har sedan kunnat komplettera uppgifterna härom. Det är nu känt, vad det verkliga överskottet utgjorde vid november månads utgång, d. v. s. den 1 december 1912; detta överskott uppgick då till något över 19,900,000 kronor, d. v. s. i det närmaste 20,000,000 kronor. Det behöves således endast ett mycket ringa överskott, endast på mellan 500- à 600,000 kronor för december månad, för att beloppet för hela år 1912 skall uppgå till 20,500,000 kronor, och efter allt att döma av en jämförelse med motsvarande överskott för december månad år 1911, vilket utgjorde 1,400,000 kronor, kan man med tämligen stor visshet säga, att den verkliga inkomsten snarare kommer att uppgå till 21 miljoner kronor än till 20,500,000 kronor. Jag tror därför icke, att man är berättigad i denna del göra någon anmärkning mot inkomstberäkningen. Järnvägsstyrelsen har räknat med bruttoinkomsten och med driftkostnaderna och på det sättet fått fram sitt saldo till 19,500,000 kronor. Jag vill erinra om, hur ofantligt svårt det är att, när man kommer upp till så stora belopp, som det här är fråga om, nämligen inkomster å cirka 90 miljoner kronor och en driftkostnadsstat på cirka 70 miljoner kronor, komma till en riktig beräkning, när det gäller några hundra tusen kronor. Det är knappast tänkbart att kunna göra det, utan det synes mig vara en mycket mera logisk och säkrare utgångspunkt att utgå från det verkliga driftöverskottet under senast kända år. Nu har det visserligen sagts, enligt vad jag erfarit — jag vet icke, om den förre ärade talaren påpekat detsamma — att man icke kan anse år 1912 såsom något normalår i fråga om järnvägarnas inkomster, emedan det varit ett alldeles abnormt förhållande, som gjort, att överskottet då blivit så stort. Jag kan för min del icke dela den uppfattningen, utan jag anser, att detta höga överskott för år 1912 snarare är att betrakta såsom normalt eller rättare vad som borde vara normalt för våra järnvägar med tanke på de betydande kapital, som blivit nedlagda på dem, och med kännedom om det faktiska förhållandet beträffande järnvägarna, att de så att säga arbeta upp sin trafik på ett automatiskt sätt och sålunda öka sina inkomster. Jag anser således, att 1912 snarare är att betrakta såsom ett normalår i detta fall, och vi få väl hoppas, att så verkligen skall visa sig vara förhållandet, om icke vår ekonomiska utveckling helt och hållet skulle börja att gå tillbaka i stället för framåt, såsom den hittills gjort.

Jag vill slutligen upptaga till besvarande anmärkningen beträffande täckandet av det s. k. lilla kreditivet. Det är sant, att av statsverkspropositionen framgår icke fullt tydligt, till vilket totalbelopp anvisningarna å kreditivet uppgått. Det finnes en beräkning å femte huvudtiteln på ett belopp av något över 600,000 kronor, och vidare finnes på min föredragning utom huvudtitlarna upptagen en summa av i runt tal 2 miljoner kronor. Beträffande fjärde huvudtiteln är beloppet icke angivet, men jag är i tillfälle meddela, att det är omkring 800,000 kronor, och dessa medel äro huvudsak-

*Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

ligen avsedda till anskaffande av beklädnad samt till förbättrande och utvidgning av sjukvårdsmaterielen. Anvisningarnas totalbelopp uppgår således till en summa av 3,383,700 kronor. Hur har man nu gått till väga i liknande fall förut? Den, så vitt jag vet, enda gången förut, som kreditivet blivit anlitat, gjorde man så, att man föreslog dess täckande helt och hållet utom försvarshuvudtitlarna. Rege- ringen har nu icke velat gå denna väg, utan har ansett, att en del av utgifterna vore av den beskaffenhet, att de rätteligen borde höra till försvarshuvudtitlarna. Det var nämligen utgifter för sådana ändamål, som strängt taget borde hava varit tillgodosedda medelst anslag å dessa huvudtitlar. Man har därför delat upp de ifråga- varande anvisningarna på kreditivet att täckas dels med ett visst belopp utom huvudtitlarna och dels med vissa belopp på de respek- tive försvarshuvudtitlarna. Hur man tänkt, att det till femte huvud- titeln hörande beloppet skall täckas, framgår av statsverkspropo- sitionen, och beträffande fjärde huvudtiteln torde måhända krigs- ministern nu eller i varje fall framdeles i en blivande proposition lämna närmare upplysningar. Jag är i tillfälle att nämna, att han hyser förhoppningar om, att det på fjärde huvudtiteln fallande be- loppet skall kunna delvis täckas med besparingar för innevarande år och i alla händelser alltsammans komma att täckas inom huvud- titelns ram under loppet av nu ifrågavarande statsregleringsperiod, näm- ligen 1914. Enligt förslaget skulle således inom utgången av år 1914 komma att täckas det belopp, som är omnämnt utom huvud- titlarna, eller 500,000 kronor, omkring 200,000 kronor på femte huvudtiteln och omkring 800,000 kronor på fjärde huvudtiteln, sam- manlagt alltså $1\frac{1}{2}$ miljon kronor, d. v. s. i det närmaste hälften av hela den anvisade summan.

Nu har man sagt, att det skulle vara det rätta att täcka hela summan på en gång och detta på grund av den kända satsen, att varje år skall betala sina utgifter. Det synes mig dock knappast vara riktigt att resonera på detta sätt beträffande ifrågavarande utgifter. Jag anser det nämligen vara uppenbart, att utgifter av nu ifrågavarande slag icke kunna räknas till sådana, som återkomma för varje år, ty vi måste väl förutsätta såsom givet, att det är rent exceptionella politiska förhållanden, som kunna ge anledning till användande av det lilla kreditivet. Det har hittills, så vitt jag vet, icke förekommit mer än en gång förut, att man behövt använda det, och det var för omkring sju år sedan. Jag tycker icke, att man är för sangvinisk, om man säger, att ett dragande på kredi- tivet icke bör kunna i medeltal förekomma mer än vart fjärde eller vart femte år, och under denna förutsättning måste man medgiva, att om man genast nu för det närmaste året täcker nära hälften av vad som anvisats, borde detta vara fullkomligt tillräckligt. För- far man på annat sätt, komma sådana här alldeles exceptionella utgifter att rubba budgeten på ett högst olämpligt sätt, något som icke synes mig vara att förorda, i synnerhet som jag även i detta fall med full rätt kan anse, att jag kan få draga på det rörelse- kapital, som ligger i kassafonden, varigenom icke åstadkommes några

finansiella svårigheter därav, att man uppskjuter täckandet av en del utav dessa utgifter till ett kommande år.

Av de belopp, som äro föreslagna att täckas utom huvudtitlarna, utgör största delen kostnader för inköp av ett kolförråd för flottans räkning. Det måste stå för en var klart, huru viktigt det är, att vi vid ett fredsbrott i norra Europa, i vilket England är mer eller mindre inblandat, hava tillräckligt med kol inom landet. Det är alldeles nödvändigt, vad flottan beträffar, om man över huvud skall tänka på att använda den, och det är för hela vårt industriella liv och våra kommunikationer en absolut nödvändighet, att det finnes tillgång på kol, om vi genom ett fredsbrott i norra Europa bleve avstängda från tillförseln därav. Detta anskaffande av kol utgör således endast bildandet av ett förlag; jag har överflyttat en tillgång i guld till en tillgång i kol. Det är sålunda icke någon utgift, som genast är förbrukad, utan en reserv, en tillgång, som fortfarande finnes, om ock under en annan form, än den fanns förut. Det är naturligtvis meningen, att detta förlag ständigt skall finnas och att det årliga behovet av kol för flottans övningar oaktat detta förlag kommer att utgå med ungefär samma belopp som förut. Jag anser det under sådana förhållanden beträffande denna utgift vara alldeles klart, att man icke bör belasta ett års budget med denna utgift, utan att det kan vara fullt berättigat att dela upp den på ett par år och anlita den kassafond, som jag flera gånger förut berört.

Jag måste således slutligen, herr talman, säga, att om man över huvud taget godkänner den grundsats, som Riksdagen en gång har uttalat sig för, om medels avsättande till en kassafond och om användande av denna kassafond såsom en regulator för budgeterna. då är också mitt beräkningssätt riktigt, och jag kan icke på grund av de skäl som mot detsamma anförts medgiva, att något fel därvidlag skulle vara begånget. Framtiden först kan ju visa, om det är min optimism eller mina motståndares pessimism, som är det riktiga, men om så skulle vara, att mina beräkningar verkligen komme på skam, bliva ju icke följderna därav så synnerligen farliga. Det skulle i realiteten endast betyda, att om efter 1914 verkligen mot all förmodan något deficit uppstår, har man att täcka detta med en eller annan miljon ur kassafonden, och det är ju för detta ändamål, som den är till. Under sådana förhållanden vore det, synes det mig, oriktigt att icke lita till denna, utan i stället fortgå med låga inkomstberäkningar och ständigt höja kassafonden i det oändliga. Regeringen har på detta sätt lyckats att utan nya skatter kunna upptaga i budgeten de utgifter, som Kungl. Maj:t ansett nödvändiga. bl. a. den mycket viktiga nya utgiften för folkpensionering. Jag hemställer, vilket som hade varit att föredraga, att välja den väg regeringen valt med den efter all sannolikhet riktiga, om ock relativt högt tilltagna, inkomstberäkningen eller att i motsatt fall komma fram till Riksdagen med förslag till nya skatter.

*Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Herr Hildebrand: Jag har, herr talman, begärt ordet egentligen för att på en enda punkt komplettera det anförande, som här hållits av herr Lindman, men innan jag kommer till denna punkt, ber jag att få med några få ord beröra något av vad herr statsrådet och chefen för finansdepartementet här har anført.

Först var det en liten egendomlighet i slutet av hans anförande, när han nämligen anmärkte, att anskaffandet av kolförrådet i Karlskrona endast innebär, att en tillgång i guld utbyts mot en tillgång i kol. Jag trodde annars, att det hade gått till så, att riksgäldskontoret tillhandahållit medel av sina tillgodohavanden i in- eller utlandet, på vilka annars ränta skulle löpa, vilken ränta sedan skulle tillfalla staten på ett eller annat sätt, och att således en räntebärande tillgång utbyts mot en icke räntebärande sådan. Jag undrar, om icke herr statsrådets yttrande i detta avseende var något oegentligt.

Herr statsrådets slutord skärpte det intryck, jag fick i början av hans anförande, nämligen att han till den grad betonade vikten och betydelsen av statens kassafond, att han icke ansåg det vara någon egentlig olägenhet, om statsbrist skulle uppstå för år 1914. Herr statsrådet anförde visserligen en motivering för att hans inkomstberäkningar icke skulle vara alltför sangviniska; men han betog enligt min tanke verkan därav helt och hållet, då han på slutet återkom till vad han i början rörde sig med, nämligen till kassafonden och dess betydelse i detta avseende. Det är möjligt, att kammarens ledamöter i övrigt fått en annan uppfattning, men jag kan icke få fram av anförandet stort annat, än att det betyder rakt ingenting, det är ingen risk att beräkna sangviniskt: vi ha ju kassafonden och fylla bristen därifrån.

Den fråga, för vars skull jag egentligen begärt ordet, gäller vår utrikespolitik. Under de senast förflutna månaderna ha av olika anledningar åtskilliga åtgärder av utrikespolitisk natur vidtagits av Kungl. Maj:t, nära berörande Sveriges förhållande till Danmark och Norge. Den 23 september utsändes meddelande om upptagande av direkta svensk-norska förhandlingar i renbetesfrågan. Den 25 oktober utfärdade Sverige, Danmark och Norge samtidigt förklaringar om neutralitet i det pågående Balkankriget. Den 21 december under-tecknades å Sveriges, Danmarks och Norges vägnar en deklaration om neutralitetsregler för de tre nordiska länderna, varjämte samma dag de tre länderna offentliggjorde i huvudsak likalydande sådana regler, utarbetade i anslutning till 1907 års Haagkonvention. Det är endast ett faktiskt förhållande jag omnämner, då jag påpekar, att dessa åtgärder, följande tätt på varandra, inom vida kretsar av vårt folk väckt åtskillig oro samt här och var i utlandet synbarligen framkallat någon missuppfattning. I slutet av oktober gavs sålunda i en svensk tidning uttryck åt farhågorna för, att inför Europa manifesterats en skandinavisk entente eller rent av allians. I allmänhet ha slutsatserna icke gått så långt, men dock ha bekymrade frågor framkastats, huruvida något samfällt internationellt ansvar skulle upp-växa genom ovannämnda eller måhända andra icke offentliggjorda åtgärder av Kungl. Maj:t. De bekymrade ha resonerat så, att den

nuvarande oroliga tiden alls icke synes lämplig för åtaganden, som komma utanför det egna landets intressesfär. Under förra årets riksdag uttalades i den här frågan från regeringsbänken med instämmanden från alla tre partierna, att målet för Sveriges utrikespolitik borde vara en orygglig neutralitet. Det har då anmärkts, att ett om än aldrig så vaksamt inskridande på de skandinaviska alliansvägarne icke blott formellt stode i strid med förra årets regeringsförklaring, utan alldeles direkt under vissa kombinationer skulle kunna försvåra eller rent av omöjliggöra en svensk neutralitetspolitik.

Nu har det förefallit mig, som om dessa farhågor voro överdrivna, och att det här egentligen förekommit internationella lämplighetsåtgärder. Men då jag nu ser, att hans excellens herr utrikesministern är här närvarande kan jag icke underlåta att framhålla önskvärdheten av att han med några klagörande ord måtte i denna fråga komplettera det utmärkta anförande, han hade i denna sistlidne vår.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena greve Ehrensvärd: Herr talman, mina herrar! Då, på sätt av den föregående talaren framhållits, någon missuppfattning synes hava uppstått rörande innebörden av de nyligen utfärdade neutralitetsbestämmelserna samt av den deklaration, som av Sverige, Danmark och Norge gemensamt undertecknats, skall jag gärna begagna detta tillfälle att skingra densamma, och begagnar jag också därvid tillfället att uttrycka min glädje över, att det syntes mig i allmänhet framgå av den föregående talarens anförande, att han för sin del icke delar denna missuppfattning.

Mina herrar! Möjligen har detta missförstånd sammanhang därmed, att, såsom bekant är, under 1700-talets senare hälft och 1800-talets första år Sverige med sina grannar ingått åtskilliga neutralitetsavtal, som verkligen inneburit karaktär av en sorts defensiv allians till skydd för den neutrala sjöfarten, men med dylika avtal har ifrågavarande deklaration intet som helst att skaffa. Den är i stället, kan jag säga, frukten av en utveckling, som leder sig tillbaka, om man så vill, till 1834 eller i varje fall till Krimkriget 1853—1856. Vid detta senare tillfälle avgåvo nämligen de svensk-norska och danska regeringarna lika lydande och samfälliga neutralitetsbestämmelser rörande t. ex. tillträdet till rikenas hamnar av främmande krigsfartyg m. m. Vidare har under år 1904 med anledning av det då pågående rysk-japanska kriget utfärdats av de svensk-norska och danska regeringarna likartade neutralitetsbestämmelser med den enda skillnaden, att de av Sverige och Norge utfärdade bestämmelserna voro avsedda att gälla för all framtid, under det att de av den danska regeringen utfärdade hade en temporär karaktär, endast voro avsedda att gälla under det då pågående kriget.

Nu kunde man visserligen hava stannat vid dessa neutralitetsbestämmelser av år 1904, men sedan dess har ett nytt moment tillkommit, vilket enbart för sig förklarar, varför nya neutralitetsbestämmelser blivit utfärdade. År 1907 undertecknades vid den

*Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

stora Haagkonferensen av ett flertal makter, däribland Sverige, en allmän konvention rörande neutrala maktors rättigheter och skyldigheter i händelse av sjökrig, och då åtskilliga bestämmelser i 1904 års regler icke stodo i god samklang med 1907 års Haagkonvention, var det nödvändigt att skrida till revision av 1904 års regler. Man kan ju möjligen fråga mig, varför det utöver Haagkonventionen av 1907 behövdes ytterligare några nya regler. Men härpå vill jag lämna det svaret, att Haagkonventionen av 1907 i vissa delar innehåller endast så att säga en allmän ram, lämnar de kontraherande staterna frihet att inom vissa angivna gränser handla så eller så, och det var nödvändigt att i alla dessa delar intaga en bestämd ståndpunkt.

När man således var tvungen att skrida till revision av 1904 års neutralitetsbestämmelser, måste man uppställa för sig den frågan: skola vi bibehålla den enighet, som sedan 50—60 år funnits på detta område, skola vi bibehålla och utveckla densamma eller skall numera var och en makt gå fram isolerad för sig? Jag tvekar icke, mina herrar, att säga, att det enda riktiga svaret på denna fråga var det, som Kungl. Maj:t lämnade, när Kungl. Maj:t gemensamt med Danmark och Norge utfärdade de nya bestämmelserna och därmed visade, att vi vilja bibehålla och utveckla en redan vunnit enighet på detta område.

Således, mina herrar, det handlar om ingenting annat än detta. Det innebär stadfästandet av likformighet på neutralitetsrättens område, ungefär på samma sätt som vi på mångfaldiga andra lagstiftningsområden hava gemensamma bestämmelser med Danmark och Norge. Men det finnes icke för något av de tre rikena någon som helst förpliktelse, varken juridisk eller moralisk, att ingripa till skydd för något av de övriga rikena, därest dessas neutralitet skulle hotas eller kränkas. Det är således på intet sätt någon som helst skandinavisk entente eller allians, vilka ord, tror jag, begagnades av den föregående talaren, och icke heller varken deklARATIONEN eller de övriga av den ärade talaren omnämnda åtgärderna på något sätt någon inledning därtill. Bestämmelserna i deklARATIONEN få icke tolkas — om jag får begagna detta ord — såsom något slags ömsesidig olycksfallsförsäkring.

Men, frågar man, vad är då meningen och vad är betydelsen av att de nordiska makterna i denna fråga handlat samfällt. Jo, jag skall lämna svaret så gott jag kan. Det är utan tvivel, i händelse ett allmännare krig skulle uppkomma och krigsskådeplatsen skulle sträcka sig nära våra farvatten, av vikt att hava klara och tydliga neutralitetsbestämmelser, kända av makterna på förhand, i vilka det klart och tydligt är angivet, vad vi tillåta de krigförande fartygen att i våra farvatten företaga sig och vad som är dem förbjudet. Det är likaledes tydligt, att ju allmännare dessa regler äro omfattade, desto större respekt åtnjuta de. Jag är naturligtvis icke så sangvinisk, att jag tror, att de enbart för sig åtnjuta respekt, men jag tror icke, att det är för optimistiskt att påstå, att ju flera stater, som ansluta sig till dessa bestämmelser, ju allmännare rätts-

uppfattningen är, som där uttryckes, desto större kunna förhoppningarna vara, att bestämmelserna skola respekteras. Det är ju samma tankegång, kan man säga, som ligger till grund för Haagkonventionen, då härigenom en mängd stater sammanslöte sig om gemensamma bestämmelser. Men då är det lyckligt, att tre makter, som ligga varandra så nära som Sverige, Danmark och Norge, om möjligt i alla detaljer hava likartade bestämmelser. Detta är huvudsyftet.

Vid sidan av detta — det vill jag icke förneka — har deklARATIONEN en annan betydelse. Den varslar om bättre tider i Norden, om större samverkan och enighet mellan de skandinaviska staterna, än kanske alltid förefunnits på senare tider, men jag är övertygad om, att detta är något, som den ärade talaren icke kan finna annat än gott och glädjande.

Mina herrar! När det gäller politiska aktstycken och särskilt internationella sådana, vill man gärna läsa mycket mellan raderna. Om det nu är någon, som vill göra detta beträffande den nu avhandlade deklARATIONEN, skall jag giva honom det rådet: Använd er tid bättre! Den innehåller ingenting annat än precis vad den utsäger. Det är icke så särdeles mycket, men jag tror, att vad den säger, är riktigt och gott.

Herr Sandler: Herr talman! Den statsverksproposition, som nu remitteras, företer ju onekligen en viss sangvinisk prägel. Det föreligger ju en ökning under de olika huvudtitlarna, men den ökningen synes icke hava vållat herr finansministern så synnerligen stora bekymmer. Tillräckliga medel, beräknar han, komma att inflyta utan att man behöver tillgripa nya skattekällor eller någon omläggning av grunderna för vårt nuvarande skatteväsen. En fortgående uppsvingperiod inom vårt näringsliv förutsattes kunna tillföra statskassan de större inkomster, som man kräver i riksstaten för 1914. Huruvida denna herr finansministerns optimism är berättigad, det är en fråga för sig, och jag ämnar icke här uttala någon mening därom. Men det ligger något i hög grad anmärkningsvärt däri, att den socialreformatoriska regeringens andra budget kan få det utseende, som den nu har. Då dess första budget framlades, kunde man säga sig, att den nya reformatoriska regimen icke gärna borde bedömas enbart med ledning av vad då förelåg. Nu äro däremot förväntningarna andra och större. Nu bör den nya regimen kunna börja visa vad den är och vad den vill, och det är i denna situation jag måste finna anmärkningsvärt, att det liberala socialreformatoriska arbetet kan vara så lätt finansierat som det förefaller att vara. Är behovet av sociala reformer verkligen icke större än att man kan på allvar påbörja arbetet på detta område, utan att det synes mera på statsregleringen än i form av höjda inkomstberäkningar av de vanliga skatteköllorna? Eller, för att vända på saken, är det ekonomiska uppsvinget, den ekonomiska blomstringen sådan, att alla trängande behov kunna enbart tillgodoses genom automatisk stegring av inkomsterna? Skulle man bedöma förhållandena här i landet enbart efter denna statsreglering, skulle man väl närmast få det intrycket,

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

att reformbehoven äro små, men välståndet stort och allmänt. Men var och en måste säga sig, att en sådan optimistisk föreställning icke är något troget uttryck för det faktiska läget i landet. Det är ju högkonjunktrens bölja, som nu höjer upp inkomstberäkningarna, så att de nya beloppen, — i förhållande till de avsedda behoven för resten ytterligt knappa — pressas in i och rymmas inom de nuvarande skattekällornas ram. Detta är en situation som innesluter den fördelen, att regeringen på åtminstone ännu ett år kan uppskjuta att bringa klarhet över sin skattepolitiska kurs. Och därigenom kan på en av de fundamentala punkterna intet besked lämnas i statsverkspropositionen om regeringens allmänna politik. Den enda antydning, som enligt min uppfattning kan utläsas av vad som nu föreligger, är närmast denna: status quo på skatteväsendets område, så länge man på något sätt kan stå kvar vid denna ståndpunkt.

Men högkonjunkturen är ju i industrikapitalismens samhälle en bölja, som stiger för att falla. Nödvändigheten att taga hänsyn härtill har finansministern visat sig vara medveten om genom att i elfte timmen skrida till förverkligande av Riksdagens önskemål beträffande en krisbarometer. Högkonjunkturen *kan* bära denna statsreglering, därest majoriteten i Riksdagen godtager så blygsamma ansatser på socialreformernas område, som den innehåller. Men sedan? Böljans kommer att falla igen, så visst som konjunkturväxlingen är ett väsentligt inslag i privatkapitalismens samhällsordning. Och då kan frågas: skall det icke då visa sig fördelaktigt att ha räknat med ett överskott från de goda åren i stället för att, som jag måste säga det förefaller mig, gå så nära den yttersta marginalen, som här synes ha skett? Det måste väl stå klart för alla, att staten i en mycket nära liggande framtid måste åtaga sig väsentligt mycket större bördor för sociala ändamål, än man förutsätter i denna statsverksproposition. Och man måste då beklaga, att man icke velat begagna högkonjunktrens gynnsamma tillfälle för att nu taga ett steg till skärpning av den direkta beskattningen och omläggning av vårt skattesystem.

Att nu slå in på den vägen hade varit så mycket mera motiverat, som det väl ändå hade varit en regeringens skyldighet att taga hänsyn till rådande dyrtidsförhållanden i landet, förhållanden, som påkalla kraftiga åtgärder i syfte att minska levnadskostnaderna och lägga skattebördan på mera bärkraftiga skuldror än deras, som nu få bära dem. Man bemärker sedan ett par årtionden vid sidan av konjunkturernas regelbundna böljegång upp och ned även en fortskridande stegring av prisnivån för varorna. Att den framträder i form av dyrtid innebär, att stegringen av priserna för vanliga konsumtionsartiklar fortgår snabbare än stegringen av arbetslönerna. Att med statistiska siffror styrka denna företeelses existens torde väl vara fullständigt överflödigt, så allmänt kännbar som den numera gör sig gällande.

Det dyrtidsproblem, som föreligger för vår tid, är mera än en klassfråga, men det är dock främst en lönarbetareklassens fråga. För de högre inkomstlägena betyder dyrtiden endast, att konsum-

tionen av mera umbärliga artiklar får inskränkas eller försvinna, men för dem, som leva under eller i närheten av existensminimum, tar dyrtiden med nödvändighet form av ett attentat mot deras existens. Prisuppskrivningen tvingar massorna att knappa in på det nödvändiga, och dyrtiden uppträder därför för de breda lagren av lönearbetare som en mystisk makt, som bestjäl dem på deras knappa och med möda förvärvade inkomster. Dyrtiden pressar ned dem till en levnadsstandard av trångboddhet, undernäring och utslitande övertidsarbete, och denna pressning kan försiggå med så mycket större kraft, som prisstegringen varit synnerligen kraftig på livsmedlen, huvudposten i arbetarnes budget. Och dessa, som förut stått på en låg levnadsstandard och som genom dyrtiden pressas under existensminimum, utgöra — det veta vi alla — den ojämförligt största delen av landets befolkning. Om denna dyrtid skall fortgå och ytterligare stegras, så gäller det lönearbetareklassens existens som fullvärdigt folkmaterial. Den måste till det yttersta värja sig mot den försumpning, som måste följa av en nedpressning av deras nuvarande levnadsstandard. Vad man än kan vänta av framtiden, icke lär det bliva fred på arbetsmarknaden under sådana förhållanden. De våldsamma skakningar, som utmärkt det engelska samhället under senare år, giva ju lärdomar, som äro tydliga nog.

Det bör icke heller förbises, att dyrtiden spelar en roll redan ur statsfinansiell synpunkt. Den ställer med nödvändighet ökade krav på utgifter för statens funktionärer, krav, som icke kunna tillbakavisas, såvida man icke gör något mot dyrtidens orsaker. Den medför vidare ett försvagande av de breda folklagrens skattekraft och verkar sålunda ofördelaktigt i dubbelt avseende: den tilltapper skattekällor samtidigt som den öppnar nya möjligheter för statens inkomster att rinna bort i höjda priser. För näringslivet är dyrtiden i längden en allvarlig fara, även om prisstegringen i vissa fall, och till en början, kan verka stimulerande på vissa produktionsgrenar. Dyrtiden tvingar till en begränsad konsumtion, och denna minskade konsumtion måste inverka ofördelaktigt på näringarna i deras helhet. Avsättningsmöjligheterna minskas på den inhemska marknaden, och man får bara en tillfällig frist, om man söker en utväg i att öka exporten.

Det förefaller därför som om i ett effektivt ingripande mot dyrtiden skulle föreligga en statsuppgift av utomordentlig betydelse, och man måste med beklagande konstatera, att de initiativ från regeringens sida, som i sådan riktning föreligga i årets trontal och i statsverkspropositionen, äro alldeles otillräckliga. Jag skall här i första rummet upptaga en sida av den statsutgift, som det här är fråga om. Statens åtgärder kunna här själfallet inrikta sig åt två olika håll: *antingen* i riktning av att påverka lönerna, så att man uppnår löner motsvarande prisstegringen *eller* i att rikta sig mot de höga priserna och söka utfinna åtgärder att sänka dem. I valet mellan dessa två åtgärder är det själfallet, att den senare är den rationellaste och i längden fördelaktigaste. Men om man icke går

*Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

in på den vägen, då måste man göra klart för sig, att det blir en ofrånkomlig nödvändighet att göra något i det första avseendet.

Nu är ju dyrtidsproblemet en synnerligen invecklad och komplicerad fråga, där en hel del olika faktorer inverka, tillfälliga faktorer, nationella faktorer och internationella faktorer, och det är därför nödvändigt att sönderdela problemet och angripa det på olika punkter. Jag skall här endast tillåta mig att beröra några få, där det synes mig, att man kunnat vänta något från regeringens sida.

En av de viktigaste orsakerna till den prisuppskrivning, som vi upplevat under senare tid, är otvivelaktigt, att näringslivet numera håller på att lämna den fria konkurrensens skede: vi befinna oss i monopolbildningens tidevarv. Dessa monopolbildningar i form av karteller eller trustar uppträda såsom på en gång fördelaktiga och farliga företeelser. Fördelaktiga ur den synpunkten, att de innebära och i vart fall kunna innebära ett organiserande av produktionen, men farliga på grund av den inverkan, som priserna röna, sedan monopolet är färdigbildat och konkurrensen avstängd, och farliga vidare genom den begränsning av produktionen, som självfallet inträder som ett intresse hos de monopolägande intressentgrupperna på grund av den betydelse, som de höga priserna ha för dem. Här är en avgörande punkt för bedömande av regeringens prispolitik. Vad ämnar den göra gentemot dessa monopolistiska strävanden?

Regeringen svarar måhända genom att hänvisa till, att ärendet är under utredning hos trustkommittén. Gentemot detta må framhållas, att med det uppdrag, som trustkommittén erhållit, är det skäligen ovisst, vad som ur dess arbete kan härflyta. Trustkommitténs uppgift har ju sagts i första rummet vara en utredning av de faktiska förhållandena på området. Men det är ju uppenbart, att med den snabbhet, som utmärker utvecklingen på detta område, det icke är nog med att giva ett sådant uppdrag, utan det hade varit behövt, att uppdraget hade från början givits i vidsträcktare form, så att man i denna stund hade någon utsikt att under den närmaste tiden förvänta förslag till *åtgärder* mot monopolbildningarnas farliga verkningar.

Ett av de kraftigaste medlen till att beskära trustbildningarnas växande makt och förhindra deras skadliga verkningar på prisbildningen är givetvis att begagna sig av tullskyddets borttagande eller sänkande. Det är nu med tillfredsställelse man av årets trontal erfar, att det är regeringens avsikt att åtminstone på ett par punkter i detta avseende göra något för att minska de höga levnadsomkostnaderna. Regeringen meddelar ju, att det kommer att föreläggas Riksdagen förslag till sänkning av tullen å socker och sirap. Jag ber då att få säga, att ett sådant meddelande helt visst skall mottagas med den största tillfredsställelse bland de breda massorna i vårt land. Men jag vill tillägga, att man torde böra spara sitt definitiva omdöme om vad denna regeringens åtgärd innebär, till dess man fått förslaget på bordet. Och det är med spänd förväntan som man avvaktar att se, huru långt regeringen gått på denna väg, var

man kommer att stanna i sitt hänsynstagande till å ena sidan de stora konsumentmassornas intressen och behov och å andra sidan trustintressenas inflytande.

Men jag ber att härtill få lägga, att i fråga om våra tullar det kräves vida mer än att man angriper en eller annan detalj i tullsystemet. Systemet i sin helhet kräver nu en snar och genomgripande revision både såsom skattesystem och såsom handelspolitiskt system, och det måste sägas ifrån, att status quo i förhållandet mellan direkta och indirekta skatter icke är, vad man väntar av en regering, som vill basera sin existens på valmännens vänstermajoritet. Det är alltför anspråkslöst, om man tror sig ha gjort nog bara därför, att de indirekta skatterna ej blivit ökade. Regeringen kan icke vara i okunnighet om, vad det här är för ett trängande behov, att tullskatterna till staten och de ännu större till enskilda producentgrupper avlyftas. Det är ett behov, som gör sig kämbart inom de stora befolkningslagren till den grad, att en genklang därutav numera återfinnes till och med i ämbetsverkens uttalanden. Jag ber att få fästa uppmärksamheten på ett uttalande, som statskontoret har gjort och som herr finansministern citerar i årets statsverksproposition.

Statskontoret yttrar där på ett ställe, att med tämlig visshet kan förutses, att i en närmare eller fjärrare framtid krav med styrka skola komma att framställas på nedsättningen i livsmedelsbeskattningen. Statskontoret faller detta yttrande närmast i ett sådant sammanhang, att det göres till motivering för bibehållande av stämpelskatten å inrikes växlar. Meningen är, att efter som det finnes andra skatter på fattigdomen, som äro värre, man icke bör i första hand angripa en sådan skatt som växelstämpeln. Den motiveringen må nu gälla vad den kan beträffande växelstämpeln; men vad skall man säga om att *godtaga* en sådan argumentering beträffande växelstämpeln, men att sedan *icke röra vid de fattigskatter, som äro än värre!*

Statskontoret har för övrigt tydligt nog utpekat den väg, som närmast är att gå, om man verkligen vill göra någonting på detta område och lägga skatten över på de skattekraftigas skuldror. I samma ämbetsverkets uttalande återfinnes något längre ned ett uttalande, där det bland annat heter, att »då bland alla statsskatter allenast inkomst- och förmögenhetsskatten utgöres eller åtminstone är avsedd att utgöras i direkt förhållande till den skattskyldiges skatteförmåga, ingen svårighet möter att i fråga om alla övriga skatteformer påvisa mycket talrika fall, då skatten träffar på håll, där ringa eller ingen skatteförmåga finnes». Det synes mig verkligen som om statskontorets uppfattning av våra skatteproblem borde ha kunnat utöva något större verkan på statsregleringen än den, som ligger däruti, att man har undanskjutit ett ifrågasatt upphävande av växelstämpeln på inrikes växlar.

Det finnes med ett ord sagt ej ett spår av dessa synpunkter i regeringens finansplan. Herr finansministern ifrågasätter ingen annan ändring av de direkta inkomsterna än den, som kommer automatiskt på grund av att inkomsterna och förmögenheterna själva hava växt.

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Inför detta äro två tolkningar möjliga. Den ena är den, att regeringen finner vårt nuvarande skatteväsen riktigt och förträffligt. Den tolkningen kan emellertid icke gärna vara den riktiga; i så fall skulle ju regeringen befinna sig i strid med sitt eget partis program. Jag håller därför för sannolikt, att det är den andra tolkningen, som är den riktiga, nämligen den att regeringen för att få statsregleringen att gå ihop har på denna punkt låtit allt väsentligen förbli vid det gamla. Förekomsten av de många tullmiljonerna är ju alltid en lockelse att vid statsregleringen låta vid det gamla bero; men det måste sägas, att om man för att göra statsregleringen lätt, icke vidtager någon ändring i förhållandet mellan våra direkta och indirekta skatter, så innebär det ett betänkligt åsidosättande av den stora konsumentmassans livsintresse.

Jag ber att i detta sammanhang få fästa kammarens uppmärksamhet på, att herr Lindman nyligen från denna plats anmälde sitt missnöje med regeringens, närmast finansministerns, inkomstberäkningar. Efter hans uppfattning var det orimligt att gå så långt i höjden, som herr finansministern hade gjort. Man må väl då få förutsätta, att herr Lindman också är med om att acceptera den konsekvens, som måste följa av en sådan kritik av herr finansministerns finansplan. Såvitt jag kunde uppfatta hans anförande, hade han ingen anmärkning att göra mot de utgiftsposter, som föreligga, åtminstone inga av de större, och då måste man närmast ställa den frågan till honom: varifrån skola då dessa medel tagas? Är det så, att finansplanens inkomstberäkningar äro för höga, då måste man finna andra skatteutvägar, och jag vill förmoda, att då herr Lindmans missnöje med inkomstberäkningarna är så påfallande stort, han också kommer att följa den konsekvens, som jag för min del tror, att man måste draga ur hans premisser, nämligen att det hade varit herr finansministerns närmaste uppgift att lägga en större skatt på de stora inkomsterna och de stora förmögenheterna här i landet.

Den nu sittande regeringen är ju parlamentarisk och stöder sig närmast på det liberala partiet i denna kammare. Man kan fråga: befinner den sig i fråga om sin skattepolitiska kurs i samförstånd med sitt eget parti och med dess valmansskaror? Det finnes ju ingen som helst anledning för mig att uttala någon mening i denna fråga. Jag förmodar, att det kommer att givas tillfällen nog under den kommande riksdagstiden att få fullkomlig klarhet över det liberala partiets ställning till våra tullfrågor och våra skattefrågor; men skulle man döma efter den hållning, som det liberala partiets flertal intog i fjol, så måste man säga sig, att på denna punkt går det en djup och skarp skiljelinje fram mellan regeringsliberalismen och socialdemokratien.

Vid sidan av dessa två huvudpunkter i kampen mot dyrtiden, nämligen att bekämpa trustbildningarna, i den mån som de medföra fördyring av varuprisen, och att angripa de prisfördyrande tullarna, vid sidan av dessa två huvudpunkter ber jag att ytterligare få fästa kammarens uppmärksamhet på en del andra uppgifter, som man tycker skulle ha legat nära till hands för regeringen att taga

sig an. Nära ligger uppgiften att nedbringa priserna genom att på ett rationellt sätt organisera avsättningen av varorna, och där borde ju en av de närmaste angelägenheterna från regeringens sida ha varit att göra vad göras kunde för att nedbringa transportomkostnaderna och därmed också varupriserna i största möjliga utsträckning. På detta område utövar ju staten ett synnerligen stort inflytande genom sin tariffpolitik, och man hade därför väntat från många håll, att under denna dyrtid det skulle hava tagits något initiativ från regeringens sida till fraktlindringar för livsmedel. Framställningar i detta syfte hava ju icke saknats. Det har kommit framställningar redan 1908 från både Stockholm och Göteborg, framställningar, som överlämnats till taxekommittén, men som fått ligga där utan att någonting i saken har gjorts. Framställningen har upprepats i oktober 1912 från Stockholms saluhalls- och slakthusstyrelse, och riktades då till järnvägsstyrelsen, som överlämnat saken till taxekommittén. Hur länge den skall ligga där, det vet ingen i närvarande stund, men att döma av erfarenheterna förut synes det nödvändigt, att man från regeringens sida påtänker, huruvida icke en sådan angelägenhets behandling skulle kunna i någon mån påskyndas. Det är så mycket större skäl att vidtaga någon åtgärd i detta hänseende, som det förefaller vara betydligt högre frakter här i landet än i andra länder i fråga om livsmedel. Jag vill bara nämna att för ilgodsbefordran av kött — om vi jämföra oss med Danmark — frakttariffen är ungefär dubbelt så hög i Sverige, i det att då frakttariffen per 50 kilometer i Danmark är 42 öre, den motsvarande tariffen här är 87 öre. Att regeringen icke tagit något initiativ på detta område i fråga om fraktlindring för livsmedel, det förefaller så mycket anmärkningsvärdare, som det är känt, att regeringen på ett annat område icke har varit obenägen att medgiva fraktlindringar, nämligen i syfte att premiera exporten till främmande länder. Det förefaller egendomligt, att man verkligen ifrån regeringens sida kan vilja upprätthålla den grundsatsen, att fraktlindringar, som man anser kunna komma exporten till främmande land till godo, icke skola kunna få tillfalla de inhemska konsumentskara.

På detta område har ju regeringen en synnerligen vidsträckt makt, och den har fattat sitt beslut om premiering av exporten genom frakttariffers ändrande utan att på något sätt höra Riksdagens uppfattning. Jag bestrider icke, att regeringen i det avseendet är i sin lagliga rätt, men jag undrar, om det icke ändå är en ganska allmän mening, att en parlamentarisk regering vid avgörande av så viktiga principfrågor, som det här gäller, borde låta Riksdagen åtminstone uttala sin uppfattning i frågan.

Vid sidan av dessa faktorer, som bidraga till att höja varupriserna genom fördyring av avsättningsmöjligheterna, föreligger det nog också ekonomiska tendenser, försvårande livsuppehållet, ekonomiska tendenser, som ligga djupt ned i det nuvarande samhällets grundvalar. Alla de tendenser, som bidraga till att hämma produktionen eller i någon mån snedvrیدا densamma, bidraga naturligtvis till att

*Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

höja priserna på de nödvändiga varorna; och jag vill i det sammanhanget icke förbigå att fästa uppmärksamheten på, hurusom en av huvudanledningarna härvidlag är de oerhörda rustningsbördor, som man i alla stater har ansett det nödvändigt att pålägga sig. De representera själfvallet ett synnerligen kraftigt hinder för att uppdriva produktionen till en höjd, som motsvarar teknikens resultat, och kunna därför bidraga i hög grad till att uppdriva prisnivån för de nödvändiga artiklarna. På denna punkt gäller detsamma som i fråga om vår tull- och skattepolitik, nämligen att regeringens politik är i det väsentliga status quo; herr krigsministerns 3,700 kronor får man väl icke ens tillskriva någon slags symbolisk betydelse.

Nu kan det naturligtvis sägas, att allt detta är att ställa orimliga anspråk på den liberala regeringen, och jag skall gärna för min del medge, att det förhåller sig så. Detta icke bara i den meningen, att det själfvallet icke är möjligt att allting skall kunna göras på en gång, men också i fråga om sannolikheten av att en effektiv kamp mot dyrtidens orsaker skall kunna föras till slut inom ramen av det liberala partiets program. Jag medger för min del mycket gärna, att det är ett orimligt anspråk som man ställer på den liberala regimen, om man begär, att den skall kunna lösa detta dyrtidsproblem; ty det arbetsprogrammet för slutligen in på områden, där det väsentliga blir en samhällelig organisering av produktionen och avsättningen och en djupgående omläggning av våra inkomst- och förmögenhetsförhållanden — och därmed äro vi också inne på den socialdemokratiska politikens område. Men klart är, att man måste kräva av liberalismen, att den gör vad den kan göra inom ramen av sitt program.

Vid genomläsandet av statsverkspropositionen efterlämnar den, såvitt mig beträffar, ett bestämt intryck av otillräckliga ansatser på socialreformernas område och status-quo-politik på vissa fundamentala punkter. Det kan ju hända, att detta status quo kan komma att rubbas i större eller mindre mån under regeringens fullföljande av sitt program; men om det icke sker, så återstår ju alltid den förhoppningen att — för att överföra ett bevingat uttryck från krigshändelserna på våra fredliga valstriders område — det återstår ju alltid den förhoppningen, att även detta status quo avlider på ett slagfält.

Chefen för sjöförsvarsdepartementet, herr statsrådet Larsson: Herr talman, mina herrar! Jag anser det vara min plikt att med några ord bemöta vad herr Lindman tidigare under debatten hade att säga om den femte huvudtiteln. Jag blott beklagar, att omständigheterna medfört, att svaret skall komma så pass sent, att det omedelbara intrycket av herr Lindmans anförande kanske redan hunnit att i högst väsentlig mån förflyktigas.

Jag ber då allra först att få yttra ett par ord med anledning av herr Lindmans undran, varför icke i femte huvudtiteln återgivits de skäl, som utav marinens högsta myndigheter anförts för byggande av två pansarbåtar av Sverige-typen. I det hänseendet behöver jag

väl knappast annat än hänvisa till den Lindmanska regeringens statsverksproposition vid 1911 års riksdag. Ty allt vad som av de marina myndigheterna anförts såsom skäl för att man nu skulle bygga två pansarbåtar av Sverige-typen, det är precis detsamma, som av chefen för sjöförvarsdepartementet vid 1911 års riksdag anfördes för att vi skulle bygga *en* sådan båt; och jag har därför icke funnit det vare sig nödigt eller nyttigt att betunga statsverkspropositionen 1913 med ett upprepande av vad herrarna allesamman kunna läsa i 1911 års statsverksproposition.

Däremot vill jag uttala min tillfredsställelse över att det denna gång beretts mig tillfälle att komma i den angenäma ställningen, att jag kan, i viss mån åtminstone, instämma med herr Lindman. Herr Lindman har uttalat, att det icke är möjligt att underhålla krigsfartygsmaterielen med så små nyanskaffningsbelopp som de i innevarande års femte huvudtitel beräknade. Däri instämmer jag till fullo med herr Lindman, under förutsättning att denna materiel skall underhållas efter de utvecklingslinjer, som föresväva herr Lindman. Jag är alldeles ense med herr Lindman, då han jämför det till fartygsmateriel beräknade beloppet $2\frac{1}{2}$ miljoner kronor med slutsiffran på femte huvudtiteln och finner, att det är en högst väsentlig disproportion dem emellan. Även om, såsom jag anser bör ske, man alldeles bortser från de miljoner på femte huvudtiteln, som avse utgifter under rubriken »handeln», och vilka ju stå i ett ganska främmande förhållande till hela huvudtiteln i övrigt, och endast medtager den egentliga sjöförvarsbudgeten, vilken slutar på 23,600,000 kronor i runt tal, så är det ju tydligt, att ett belopp av $2\frac{1}{2}$ miljoner kronor till fartygsmateriel är mycket litet. Men av detta faktum drager jag en helt annan slutsats än herr Lindman. Herr Lindman menar, att detta ju alldeles tydligt borde vara ett skäl till att på huvudtiteln begära ett högst avsevärt belopp till byggande av fartyg; men jag skulle vilja fråga herr Lindman, om han tänkt sig, vilken slutsumma, huvudtiteln då skulle komma att uppvisa. Jag har nämligen icke ansett, att man skulle behandla de olika anslagpunkterna på huvudtiteln så där fristående, att man icke tar hänsyn till, i vad mån det på varje särskild punkt beräknade kommer att inverka på huvudtitelns slutsumma. Jag har också haft särskild anledning att med omsorgsfullhet undvika, att femte huvudtitelns slutsumma, i vad den avser den verkliga sjöförvarsbudgeten, komme att, åtminstone i någon nämnvärd mån, överstiga den för innevarande år gällande statsregleringen.

Som herrarna kanske hava sig bekant, har marinförvaltningen, som är marinens ekonomiska och tekniska överstyrelse, skyldighet att till Kungl. Maj:t inkomma med uppgifter på de behov för sjöförsvarets räkning, som anses böra tillgodoses i den kommande statsverkspropositionen. En sådan framställning har också inkommit från marinförvaltningen, och jag anser mig böra upplysa kammaren om att marinförvaltningen ifrågasatt en ökning av femte huvudtitelns ordinarie anslag med något över $1\frac{1}{2}$ miljon kronor, samt äskanden på extra stat för marinens räkning till sammanlagt icke mindre än

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

*Remiss av
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

bortåt 12 miljoner kronor, det vill säga att enligt de marina myndigheternas mening den egentliga sjöförsvarsbudgeten å femte huvudtiteln skulle för 1914 komma att med 32 à 33 procent överstiga motsvarande budget i innevarande års statsreglering. Då det från sjömilitärt håll och från marinens högsta myndigheter ifrågasattes, att man på en gång skulle öka sjöförsvarsbudgeten med över 30 procent, då må det väl ursäktas mig, om jag ställt mig ganska undrande och spörjande inför en sådan framställning och frågat mig, om icke detta vore den allra allvarsammaste maning att icke låta sig föras ut vidare och längre, än man kan se, att marken verkligen bär.

Jag vill nu i detta sammanhang alldeles lämna åsido det klander, som riktats mot mig därför, att jag icke begärt anslag till byggandet av pansarfartyg. Jag trodde verkligen, att den frågan i själva verket var slutdebatterad redan vid 1912 års riksdag, då ju Riksdagens majoritet obetingat godkände den politik, som av regeringen i detta stycke förts, och att således de anmärkningar, som på denna punkt nu framkommit, egentligen icke hava någon aktuell betydelse. Men jag skall i det stället be att få göra några reflexioner beträffande innebörden av det så ofta hörda klagomålet över att man icke »vidmakthåller» det nuvarande sjöförsvaret. Även herr Lindman strök under detta, att man vidmakthåller icke sjöförsvaret. Vad innebär då »vidmakthållande av sjöförsvaret» om vi skulle följa de linjer, som av herr Lindman utstakats? Jo, det innebär, såvitt jag kan se, ingenting annat än att det bleve absolut omöjligt att inom ramen för den nuvarande sjöförsvarsbudgeten upprätthålla ett sjöförsvär, lagt på så bred bas som det nuvarande. Herr Lindman anmärker mycket riktigt, och det är mig en glädje och tillfredsställelse att även i det stycket kunna instämma med herr Lindman, att alla dessa anslag på femte huvudtiteln: till avlöningar, till underhåll, till övningar, o. s. v., de utgöra endast ett yttre ikring en inre kärna, och kärnan det är fartygsmaterielen. Jag vill därför hemställa, om icke, just därför att så är förhållandet, att fartygsmaterielen är den kärna kring vilken alla under huvudtiteln hörande anstalter böra grupperas, om icke just därför det är av allra största betydelse, att, innan man går vidare, se till, hur stor, hur dyrbar kärna vi verkligen kunna mäka att »vidmakthålla». Jag vill icke här framställa den frågan, om Riksdagens Andra kammare skulle utan vidare kunna antaga, att våra kommande statsregleringar förmå bära en utgift för sjöförsvaret på till att börja med 32, sedan 35 och slutligen kanske 40 miljoner kronor. Utan det kan snarare på allvar sättas i fråga, om våra kommande statsregleringar alljämt skola kunna bära en sjöförsvarsbudget av samma storlek som den nuvarande. Den frågan har jag naturligtvis icke att i detta sammanhang besvara, men den tränger sig ovillkorligen på var och en, som under ansvar skall handlägga dessa ärenden. Det är därför tydligt, att det är på andra vägar man måste komma fram än genom ett fortsättande på det Lindmanska pansarbåtsbyggandets väg. Vi få icke glömma, att vårt lantförsvär intar i förhållande till sjöförsvaret i så måtto en

vida gynnsammare ställning, som för lantförsvaret finnes en år 1901 fastställd organisation, tack vare vilken man i det stora hela kan överblicka lantförsvarsbudgeten och kan bedöma betydelsen av varje ifrågasatt nytt anslag eller ökning av ett anslag. En sådan organisation saknas fullständigt beträffande sjöförsvaret. Jag menar naturligtvis här med organisation en av Riksdagen prövad och godkänd organisation. Det är väl då även ur rent ekonomisk synpunkt alldeles nödvändigt, innan man går att taga steg, som draga med sig så högst betydande ekonomiska konsekvenser, att man först ser till, huru åt det sjöförsvaret, som måste upprätthållas, må kunna givas sådan organisation, att man icke utsättes för nödtvånget att taga steg tillbaka, vilket ju är något långt ifrån eftersträfvansvärt.

Detta tal om vidmakthållandet av vårt sjöförsvaret kommer mig också att fästa uppmärksamheten på vissa andra hithörande förhållanden, som förut icke framhållits vare sig i Riksdagen eller eljes i den offentliga diskussionen rörande sjöförsvaret. Jag nämnde, att marinförvaltningen ifrågasatt extra anslag under femte huvudtiteln på icke mindre än bortåt tolv miljoner kronor. Men detta är icke allt. Det finnes en gren av sjöförsvaret, som hittills icke gjort mycket väsen av sig, nämligen kustartilleriet. Vid upprepade tillfällen har högste ansvarige chefen för kustartilleriet i rapporter till Kungl. Maj:t framhållit mycket allvarliga brister såsom vidlådande denna gren av vårt sjöförsvaret, och han har till Kungl. Maj:t inkommit med en framställning äsyftande dessa bristers avhjälpande. Vid denna framställning är fogad en approximativ kostnadsberäkning, slutande på något över tio och en halv miljoner kronor.

Nu lär väl icke någon människa kunna tro, att alla dessa behov, vilka, om man granskar dem punkt för punkt, ha mycket talande skäl för att bli tillgodosedda, uppstått helt plötsligt under år 1912. Det vill snarare förefalla, som om vi beträffande kustartilleriet redan stode inför en situation, sådan som herr Lindman antog skulle inträda ganska snart beträffande flottan, om vi icke fortsatte att bygga pansarfartyg, nämligen att behoven hopats, så att de på en gång synas kräva belopp, vilka vi kunna få svårt att komma ut med. Det har icke varit mig möjligt att i den utsträckning marinförvaltningen ifrågasatt tillmötesgå ens sådana anslagsäskanden, som jag anser vara synnerligen väl motiverade, och detta på den grund, att i betraktande av omfattningen av de anslag, som begäras, jag ansett den enda riktiga ståndpunkten vara den, att beträffande huvudtitelns slutsumma stanna vid status quo, till dess en tillförlitlig ekonomisk beräkning föreligger för bedömande av den ram, inom vilken vårt sjöförsvaret kan för någon tid framåt komma att hålla sig.

Det starka klander, som riktats mot regeringen och framför allt naturligtvis mot mig personligen därför att jag icke lyssnat till de militära sakkunniges föreställningar, kommer mig att göra en hemställan, i detta sammanhang riktad närmast till herr Lindman, om han icke skulle vilja giva sitt varma intresse för sjöförsvarets utveckling och förkovran den formen, att han allvarligt toge sig före att med anlitanande av all den fackkunskap, som han själv äger eller

*Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

eljest kan få till sitt förfogande, undersöka, huru den organisation av vårt sjöförsvaret skulle kunna tänkas anordnad, som kunde hålla sig inom — låt oss säga — den nuvarande sjöförsvarets ram. Om han ville börja i den ändan, börja med att överväga, huru vi inom denna ekonomiska ram skola kunna åstadkomma ett så effektivt och kraftigt sjöförsvaret som förhållandena medgiva, så tror jag, att vi skulle vara ganska långt på vägen till att förstå varandra i denna fråga. Däremot tror jag aldrig, att vi komma till något samförstånd, så länge man utan att taga den ringaste hänsyn till det ekonomiska slutresultatet i budgeten endast söker forcera fram den ena eller andra särskilda anslagspunkten under försvarshuvudtitlarna.

Jag har tillåtit mig att i motiveringen till den punkt i huvudtiteln, som handlar om fartygsmaterielen, framhålla just detta såsom den väg, man bör försöka att slå in på; först den yttre ramen och därefter inpassandet i denna ram av vårt sjöförsvaret på det mest effektiva sätt genom avvägande av behoven inom de olika grenarna av sjöförsvaret, så att resultatet blir ett sammanhängande och organiskt helt.

Det är detta jag ansett mig böra säga såsom ett svar på det klander herr Lindman riktade mot mig. Det klander tar jag för övrigt ganska lätt, ty vad herr Lindman klandrar mig för är egentligen intet annat än det, att jag intar en konsekvent ståndpunkt, att jag icke vid 1913 års riksdag säger något annat, än vad jag menade 1912. Konsekvens anses ju vara något mycket eftersträfvansvärt, och jag tror, att till och med herr Lindman har en viss känsla av, att man genom vidhållande av en konsekvent ståndpunkt i alla fall kommer längst, även i konjunkturpolitik, och att man icke bör låta så behärska sig av konjunktursynpunkten, att man alldeles släpper den konsekventa ståndpunkten.

Herr Jeansson i Kalmar: Herr talman! I sitt svar på herr Lindmans anmärkning emot finansministerns beräkning av tullinkomsterna förklarade finansministern, att 1912 ej vore, som herr Lindman påstått, ett exceptionellt utan ett normalt år, medan däremot 1911 vore exceptionellt med avseende på tullinkomsterna av spannmål. Denna herr finansministerns uppfattning kan jag ej dela, och jag vädjar till var och en, som har kännedom om och haft kännning av år 1912 i detta hänseende och särskilt till lantmännen i denna kammare, om de kunna giva herr finansministern rätt, då han säger, att 1912 var ett normalt år. De specificerade siffrorna för import och tullintäkter under år 1912 föreligga ännu icke officiella, men jag har sett dem i en tidning, vilken uppger sig hava hämtat dem från generaltullstyrelsen, och jag antar därför, att dessa siffror äro riktiga. Vad visa då dessa siffror? Jo, de visa, att under år 1912 till Sverige importerades tre gånger så mycket råg som under föregående år. Alla som känna till spannmålsbranschen, hava sig ju nog samt bekant, att en oerhörd import av säd ägde rum under hösten nästlidet år. Skörden förstördes ju genom det ideliga reg-

landet under fyra månader, och detta hade till följd, att kvarnarnaingo onormalt litet av inhemsk spannmål till förmalning. Tröskningen blev också onormalt försenad, ty den måste uppskjutas till bättre tid och tjänligare väderlek. Det var därför att förutse, att en hel del spannmål, som icke kunde föras fram till kvarnarna under 1912, skulle komma under vintern 1913, och det har också visat sig, att tillförseln nu är rikligare än den vanligtvis plägar vara vid denna årstid och följaktligen importbehovet mindre. Härmed vill jag hava sagt, att om herr finansministern lägger 1912 års import av spannmål till grund för sina beräkningar för år 1914, så räknar han fel. Jag vill till och med hoppas, att han räknar fel, ty icke skola vi väl tro, att 1913 eller 1914 skall bli ett lika olyckligt år i bärningshänseende som 1912 var. Vi ha dock icke haft ett sådant år sedan 1867, det veta de gamla här.

Då nu herr finansministern lägger ett sådant år till grund och påstår, att det föregående året, år 1911, i fråga om spannmålsimporten var ett abnormt år, så måste väl alla jordbrukare i kammaren och alla som känna till branschen säga, att detta icke är riktigt, ty 1911 var ett gott genomsnittsår i fråga om brödsädsproduktion i Sverige. Herr finansministern påstår vidare, att åren 1909 och 1910 återigen voro medelår, och han säger, att de visade större belopp i spannmålstullar än 1912. Jag betvivlar högeligen, att denna senare uppgift kan vara riktig, och jag förmodar, att herr finansministern misstagit sig i detta hänseende. Ty när det under år 1912 importerats tre gånger så mycket råg som under år 1911 och i tull ensamt för denna importerade råg erlagts omkring 2,900,000 kronor mera, så är det väl knappast möjligt, att den övriga spannmålsimporten varit så liten, att den icke blott motvägt denna ökning utan till och med vållat en minskning i spannmålstullarna.

Om jag så övergår till själva beräkningen av tullinkomsterna, så kan jag ej annat än instämma med herr Lindman att finansministern ej haft grundade skäl att höja statskontorets förslag. Herr finansministerns försvar, att han lagt närmast föregående års siffra till grund, har jag nu sökt bevisa ej vara riktigt, men jag skall även be att få anföra några andra skäl till stöd för min åsikt.

Först några siffror, som visa, vilka tullintäkter vi haft under de senaste 9 åren. Jag har följt »Sveriges officiella statistik» — den lilla boken, som vi i dagarna fått utdelad här i kammaren. Till dessa siffror måste sedan, för att man skall få en riktig jämförelse, läggas restitutioner och lastpengar, vilket gör tillsammans mellan 700,000 och 1,000,000 kronor. Tullintäkterna utgjorde i runda tal: år 1903 56 miljoner, 1904 59 miljoner, 1905 59 miljoner, 1906 59 miljoner, 1907 59 miljoner, 1908 57 miljoner, 1909 58 miljoner, 1910 61 miljoner och 1911 60 1/2 miljon. Lägges härtill cirka 1 miljon, så finna vi, att tullarna per år tillfört statsverket en genomsnittsinkomst av omkring 60 miljoner. Är det då skäl, mina herrar, att i allmänhet räkna med större tullintäkt än 60 miljoner? Eller att för 1914 som herr finansministern gjort räkna med 64,300,000 kronor? Jag påstår, att detta icke är riktigt, och jag vill icke ens

*Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

*Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

hoppas, att tullinkomsterna skola bli så höga, det säger jag även såsom protektionist, men jag vill giva stöd för denna min åsikt från en annan synpunkt än mina motståndare, frihandlarna, göra. Det är ett faktum att vi i vårt land producera brödsäd i allt högre grad. Men befolkningen ökas icke i samma mån som spannmålsproduktionen, och följaktligen skall spannmålsimporten minskas under normala år. Vidare ha våra fabriker blivit tullskyddade, och det är väl att hoppas och antaga, att fabriker tack vare detta tullskydd skola bättre motstå utlandets konkurrens, varigenom tullintäkterna på förädlade varor komma att minskas.

Vi ha även under de gångna åren sökt utveckla vår industri allt mer och mer. En hel del av våra fabriker driva specialindustrier, vilkas maskiner icke kunna köpas i Sverige, utan måste importeras. Importen av dessa maskiner minskas naturligtvis i den mån vår inhemska industri kan tillgodose landets behov, och 1912 års import av maskiner visar också detta. Denna import har, enligt samma tidningsartikel, som jag nyss citerade, nedgått i värde med cirka 4 miljoner kronor.

Allt detta visar, mina herrar, att vi icke ha att räkna med förhöjda tullintäkter annat än under alldeles exceptionella förhållanden. Hur kan då en svensk finansminister, som själv står näringarna nära och känner till lantmännen och jordbruket, som känner till 1912 års skörd — han har nog själv fått erfara, hur dålig den var ur jordbrukaresynpunkt, ty i Östergötland på Smålandsgränsen var det icke minst illa ställt — som dessutom känner till industrien och själv strävar efter att köra ut utlänningen från landet, så att utländska alster icke måtte importeras, hur kan han, säger jag, spekulera i höjda tullar, det vill säga våra skördar skulle bli så usla, att spannmålsimporten ökades och våra fabriker så svaga, att vi icke skulle kunna stå emot utlandets konkurrens, vilket då skulle medföra högre tullinkomster. Jag förstår icke denna oerhörda pessimism, den svär alldeles mot finansministerns optimism i andra hänseenden, ty samtidigt räknar han ju med stigande inkomster av skatter och stigande frakter på järnvägarna. Blir skörden dålig, så blir det tvärtom, då får staten mindre skatter, framför allt av lantmännen, och blir industrien försvagad, så ha fabriker att betala mindre skatter, och det blir också mindre gods att transportera på järnvägarna och folkets köpkraft blir mindre genom att det blir dåliga tider i landet.

Sälunda menar jag: å ena sidan spekulerar finansministern i höga tullar — dåliga tider, å andra sidan höga skatter, höga frakter — goda tider. Den beräkningen går över mitt förstånd, och jag kan icke tänka mig annat än att det skall bliva honom en missräkning, när han skall räkna ihop vad som kom in under 1914.

Herr Lindhagen: Herr talman! Det förhåller sig icke så, som det stått i tidningarna, att jag redan förut begärt ordet i denna remissdebatt, ty det är sannerligen icke något nöje att behöva stå

här, men jag har blivit alldeles tvungen att yttra mig i ett par punkter.

Jag skall därvid icke tillåta mig att tala om partierna och icke heller fordra något av regeringen, men jag skulle önska, att jag kunde tala något om människorna, och vad de ha att fordra av oss alla. Nu är det så, att det som människorna, och således också medborgarna i detta land, främst av allt sträva efter, det är frihet och oberoende. Men det första villkoret och utgångspunkten för att komma dit är, att medborgarna ha rätt till jorden. Därför är en av de huvudsakligaste förhoppningarna om bättre tider i landet byggd på vad som skulle kunna göras av den så kallade expropriationslagstiftningen.

Man har hittills betraktat denna lagstiftning som ett sätt att skaffa jord till allmänna ändamål, som det kallats, och därmed har menats offentliga byggnader, vägar, hamnar och dylikt. Men däremot har lagstiftningen tagit ingen hänsyn till *den sociala expropriationen*, detta det största av alla allmänna ändamål, som kan bli föremål för expropriation, nämligen angelägenheten att bereda menige man i landet den frihet och det oberoende, varför besittningen av jorden är den första förutsättningen.

Nu är det så, att vår historia är rik på exempel, då det gällt att skaffa den jordbrukande och jordbrukssökande befolkningen en oberoende tillvaro. Det har förr i tiden ansetts vara det yppersta föremålet för expropriation. Man tillgrep på den tiden till och med reduktion, det vill säga expropriation utan ersättning, ty så långt ansåg man sig böra gå så snart detta oberoende syntes hotat. Vi ha haft sju sådana i vårt land, under Magnus Eriksson, drottning Margareta, under Karl Knutsson och sedermera under Gustaf Vasa, Karl X Gustaf och Karl XI. Det är således en gammal svensk utväg att på detta sätt genom statsmakternas ingripande söka återvinna åt den jordbrukande och jordbrukssökande befolkningen friheten och tillträdet till jorden.

Nu föreligger hos oss en epok, som mycket påminner om de tider, då man ingrep på det förenämnda sättet. Det är de industriella jordförvärven i all synnerhet, och vi veta av erfarenhet, hur vi försökt och hur litet var dragit sitt strå till stacken för att komma detta fruktansvärda problem in på livet. Därvid har också expropriationslagstiftningen alltmera trängt i förgrunden.

Man skulle med glädje sett, om genombrottet kommit med någonting även i denna sak. Redan norrlandskommittén hade ju förslag i detta avseende, och reservanterna i denna kommitté gingo ännu längre. Själv interPELLERADE jag en gång statsminister Lindman om orsakerna till att icke även detta förslag togs upp till omprövning, och han svarade då, att det fick vänta till expropriationskommittén blivit färdig. Då skulle också den frågan tagas upp till behandling. Nu föreligger denna kommittés betänkande och har varit föremål för prövning; det har varit hos lagrådet och kommit tillbaka därifrån, men norrlandskommitténs hemställan är åsidosatt i regeringsförslaget. Naturligtvis har det uttömmande förslag om social

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

expropriation, som den socialdemokratiska gruppen fyra år å rad framfört, och som de första två åren hade understöd hos halva liberala samlingspartiet, naturligtvis har också det drunknat fullständigt i regeringsmaskineriets stora papperskorg. Detta är den nya regeringens största försyndelse hitintills i jordfrågan.

Nu undrar jag: vad kan väl detta bero på egentligen? Det kan vara en egen obenägenhet. Det råder också en försagdhets strömning i Riksdagen, som kanske smittar och gör, att regeringen icke vågar gå till handling. Man kan förstå, att en regering tager hänsyn till dylikt, men det vore bra, om regeringarne kunde uppfostra Riksdagen med egna initiativ i stället för att följa i dess ledband. Kanske ligger bakom även den uppfattning, som tog sig uttryck i ett utskottsbetänkande år 1911, då det påfordrades en reduktion av småbrukares jordbruk på rekognitionsskogarna. Då svarades av ett enhälligt jordbruksutskott, att det vore att inaugurera en för Sverige fullständigt främmande rättsuppfattning, om man ginge till väga på det sättet. Nej, mina herrar, *det* är just den svenska rättsuppfattningen, men den rättsuppfattning, som vi nu hypnotiseras av, är ett främmande betraktelsesätt, vilket inkom hit på 1800-talet, och det gör, att fjällen ännu icke fallit från våra ögon, så att vi kunna på ett allvarligt sätt gå tillbaka till den verkliga svenska rättsuppfattningen. Den nya åskådningen bröt in med den privatkapitalistiska industrialismen och alla dess hemsökelse, med en statskonst, för vilken ägodelarna, de materiella värdena gå före människorna.

Under en färd, som jag på offentligt uppdrag företog förra sommaren i Värmland, besöktes bland annat vattendelaren mellan Östmarks och Lekvattnets dalgångar. Jag hade hört, att det där fanns en finnbefolkning, som höll på att gå under, och det visade sig också, att så var förhållandet. Byarna där uppe på höjderna höllo på att avfolkas. En afton fram emot midnatt anlände jag till en by, som låg högst uppe med vidunderliga utsikter. Där hade för ett par tiotal år sedan varit fullt med folk, sade man, men annorlunda hade det gestaltat sig, sedan bolagen förvärvat byn. När jag kom dit, fanns där icke några andra än två gamlingar, som av nåd fått stanna kvar i en stuga, samt en nykommen arrendator, som samtidigt brukade fyra gårdar utan att sköta dem. Det kunde han för övrigt icke, utan han tog ut det naturliga foder, som han kunde få. Man sade i trakten, att om ett arrende blir ledigt, så anmälde sig trettio, fyrtio sökande. Men systemet vore, att bolagen aldrig underhåller byggnaderna, utan de få förfalla, så att till sist ingen människa kunde bo där. På det sättet komma dessa gamla finnbbygder att övergå till ren skogsmark.

Man kan tycka, att de svenska statsstyrelsernas sätt att behandla folket är bra underbart. Det är underligt i alla fall, att vi i själva verket ännu icke kommit längre fram än vi voro för århundraden tillbaka. Tänk till exempel just på dessa finnar. Till följd av ståt-hållare Klas Flemings hemska regemente i Finland togo de sig före att på den tiden utvandra till Sverige. De gingo långa vägar, man begriper icke, hur de kunde taga sig fram och leva, och slutligen

stannade de än här, än där. Hertig Karl gav dem anvisning på kronans stora skogar i Värmland, ty, mina herrar, kronan har haft sådana även därstädes, och ännu har den icke uppgivit sina anspråk, fast de blivit bortglömda. Där slogo finnarna sig ned och röjde i moränmarken på de högsta höjderna under oerhörda försakelser. Sägnet förtäljer, att de hade bössan tillreds, när de byggde sina hus, för att värja sig mot de svenska odalmännen i dalgångarna, som ville lägga beslag på kronans egendomar. Emellertid, finnbefolkningen röjde bygd överallt. På de mest otillgängliga bergssluttningar odlades bördiga åkrar. Och nu låter statsstyrelsen samma grymhet, blott under andra former, vederfaras denna befolkning, låter igen dessa människor gå under. Deras efterkommande få gå i landsflykt ånyo eller under den privatkapitalistiska industrialismens lönslaveri.

*Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

En annan färsk erfarenhet av detta oeffterrättliga system. Efter jul förra året befann jag mig i Dalarne, där jag gjorde en resa för att hålla föredrag. Man sade mig, att jag i Näs' socken skulle få se en fullständigt ödelagd bygd. Jag for på släde genom den stora socknen, och man visade mig, huru husen blivit igenspikade eller borttagna, och att, där bondgårdar förut funnits, dessa blivit borttagna. Det stora bolaget Kopparbergs bergslag hade verkligen slagit sig på så kallat storbruk. Man hade upprättat tre stora mönstergårdar, som de kallades, och under dem hade man lagt forna bondehemman längs hela älvstranden. Bönderna hade emigrerat, eller också hade de fått gå in som statdrängar under bolagets nya jordbruk. Man förstod icke i orten, vad det kunde vara för en nyck av detta bolag, som ju driver industri, att idka dylikt jordbruk. Det var förmodligen någon disponent, som tyckte, att det var intressant att se, hur det skulle bära sig, men det gick ut över befolkningen i alla fall.

Jag höll föredrag i tingshuset, och återopade bland annat detta fall, och framhöll, att det borde göras en anmälan till jordbrukskommissionen i Kopparbergs län. Härom dagen läste jag till min ofantliga häpenhet i tidningarna, att jordbrukskommissionen i detta län inkommit till Kungl. Maj:t med sin berättelse och däri anført, att kommissionen i allmänhet fått ett gott intryck av förhållandena, och att särskilt inom Näs' socken de där i mängd förekommande bolagshemmanen vore väl skötta, i god hävd samt bra bebyggda. Nu kan jag icke tänka mig, att kommissionen bara besökt de avlägsna skogsbygderna, där jag icke vet, hur det är, men kommissionen kan i alla fall icke ha undgått att få veta av det av varenda man ontalade förhållandet med dessa underbara bolagsjordbruk i just Näs' socken. Där ser man emellertid, att det icke råder här i landet numera den gamla rättsprincip, som sätter människorna före ägodelarna, utan att man i stället hyllar den rättsprincip, som sätter ägodelarna före människorna.

I hävdelagen stadgas ju, att det skall övas tillsyn, så att jordägor och byggnader icke så vanvårdas, att jordbrukets vidmakthållande äventyras. Jag kan icke förklara detta underliga utlåtande av jordbrukskommissionen på annat sätt än att den uppfattat bolagets

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

åtgärd som ett experiment, företaget i syfte att sköta själva jorden — hur människorna fingo det var likgiltigt — på ett ganska bra sätt, och att kommissionen ansett, att försöket utfallit mycket väl, och så har kommissionen nöjt sig med detta. Men det var väl icke meningen med hävdelagen, att man skulle lägga en skyddande hand över så beskaffat jordbruk, utan meningen var, att byggnaderna, icke bolagens nya komplex, utan de gamla odalmännens byggnader, skulle bevaras i gott skick, och att kontroll skulle hållas över att det jordbruk, som bedrevs, var de gamla gårdsbruket och sköttes av någorlunda välsituerade arrendatorer. Där ser man emellertid, huru myndigheterna fortfarande kunna fullkomligt missuppfatta hela innebörden av denna lagstiftning, så att man verkligen kan fråga sig: när skola vi komma fram till bättre tider?

Det är i korthet vad jag har att säga om den oundgängliga sociala expropriationen för att gagna de beroende jordbrukarna, torparna, bolagsarrendatorerna och alla de jordlösa, som också vilja ha jord.

Sedan ha vi den andra sociala expropriationen, som gäller att skaffa tomtmark för bostäder och dylikt. Nu inträffade det verkligen, att 1907 års riksdag begärde en sådan expropriation för byggnader på ofri mark, när det fanns en sammanträngd befolkning på platsen. Det var en högst underbar sak, att Första kammaren gick med på en dylik skrivelse, men frågan om kungsådra hjälpte fram saken vid den riksdagen. Det senare ärendet behandlades omedelbart före frågan om expropriation, och stämningen var då så upprörd i Första kammaren, att det i påföljande lagutskottsbetänkande framställda yrkandet om expropriation bifölls utan vidare, innan man hunnit sansa sig efter den översvallning, som framkallats av frågan om kungsådrevattnets socialiserande.

Emellertid har nu regeringen blott upptagit frågan om expropriation i denna begränsade form och fullkomligt uteslutit expropriation av bostadsmark för dem, som icke hunnit bygga hus, samt för dem, som icke bo på platser med sammanträngd befolkning. Det finns en mängd människor, som äga hus på annans mark. Då tiden för arrendet går ut, äro de fullkomligt i jordägarens våld. Man tyckte, att det var synd om dessa människor, och därför avläts den av mig omnämnda riksdagsskrivelsen i detta ämne 1907. Men denna hänsyn gäller icke bara, när sådana husägare bo sammanträngt, det är lika synd om dem, när de äro s. k. ensittare. Det är samma bekymmer, som trycker dessa ensittare ute på den stora landsbygden. Men det är så, att om någonting möjligen skall göras, så är det först för den sammanträngda befolkningen. Det är stadskulturen, som dominerar, och man glömmer lätt landsbygden.

Sedan kommer jag in på en oerhört viktig fråga, och det är den, om *hur ersättning skall bestämmas vid en sådan social expropriation*. Det går icke an, att denna nya statshandling blir en ny utsugning in på mårgen av småfolket, som betalar den jord, vilken exproprieras, utan det måste ske efter andra grunder, och därför måste en sådan expropriationslag byggas på ett samvetsgrant över-

vägande av saken. Det har icke skett vid förslaget remiss till lagrådet och ej heller av detta. Visserligen har man tagit bort fordran på att ersättningen skall utgå efter högsta pris på orten. Vidare har förklarats, vilket redan i viss mån lär praktiseras, att de företag, som har vinst av expropriationen, icke skola få räkna sig till godo den höjda ersättningen för marken. Men vi ha en annan sak, som är utomordentligt viktig, det är alla de kostnader, som exempelvis i det nu upptagna fallet småfolket lagt ned på tomten. Det är ett ständigt överklagat förhållande, att de stora jordägarna taga fördelen därav, och torpkommissionen har föreslagit, att vid den expropriation, som densamma förordat, hänsyn skall tagas till, att jordägaren icke skall få räkna sig till godo ersättning för det arbete, som markbesittaren nedlagt på jorden. Hela jordvärdestegringen i följd samhällets växt bör väl ej såsom fortfarande skulle ske rättvisligen tillfalla jordägaren ensam. Det inverkar mycket i det bekanta fall, som vi hade i Krapperup i Skåne. Det blir fråga om dem där nere nästa gång, och det är ett livsvillkor för dem, att expropriation kommer till stånd, men marken måste då inlösas med jordvärdestegringens hela belopp. Denna jordvärdestegring har icke uppkommit genom något jordägarens åtgörande utan därigenom, att bland annat befolkningen bor sammanträngt, och därför är det icke för mycket begärt, att jordvärdestegringen icke skall behöva betalas av denna befolkning med sitt hela belopp till jordägaren.

Jag skulle även kunna här anföra andra synpunkter, men det tar för lång tid. Jag vill blott säga, att jag icke kan finna annat än att framtiden ur småfolkets synpunkt måste te sig ytterligt bekymmersam. När det nya, som man väntar, kommer, har det icke med sig några gåvor annat än en liten smula åt dem, som bo sammanträngt och ha egna hus på annans jord.

Jag vill nu endast i största korthet återöfna någonting annat, som man också undrar, hur det skall gå med, och det är *kontrollen över de speciella naturrikedomarna*. Vad beträffar vattnet, har ju en särskild kommitté fått i uppdrag att utarbete förslag till vattenrätt. Med anledning av herr Hildebrands interpellation förra året tillät jag mig framhålla, att det är ganska olyckligt, att denna kommitté blivit så ensidigt sammansatt, då andra meningar företrädesvis blivit representerade, men man uteslutit väsentliga representanter för det sociala intresset. Då är det en stor fara, när detta omfattande lagförslag kommer över oss, att man icke vet, vad det är man slukar, då man icke haft tillfälle att penetrera detsamma. Och jag måste vädja till regeringen, att den icke kastar över oss obesett allt detta, utan att den lägger sig vinn om att granska förslaget även ur andra synpunkter, som icke fingo sin tillbörliga representation vid kommitténs sammansättning.

Det har redan talats här om kungsådra, och härpå behöver jag ej såsom jag ämnat nu närmare ingå. Det är gamla strider, som ligga bakom denna fråga. Jag vill endast säga, att dessa juridiska tvister om vad kungsådra är, är något, som jag tycker vår tids människor borde lämna ur räkningen. Det är ju så, att det allmänna

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

har besittningsrätt till kungsådvattnet, och strandägaren kan icke utkräva rätt att begagna detsamma. Hans rättsanspråk avvisas vid domstol, ty han har ingen rätt, och han har icke heller skapat detta vatten, som uppsamlas på ovanliggande vattenområde, och händelsevis bildar vattenfall, där det finnes en stupning i marken. Då är det väl icke för mycket begärt, att man vid detta tillfälle, när staten, när det allmänna verkligen har sin hand över detta vattnet, icke skänker bort det. Här finnas väl i alla fall så stora anledningar att säga, att detta kunna vi icke släppa, det är åtminstone omsider något, som vi ännu icke kastat bort och lämnat vind för våg i enskildes händer. Det är de enda synpunkter, som böra vara avgörande.

Så är det frågan om nya mineralfyndigheter och inmutningar. Här har ju Riksdagens Andra kammare en gång förklarat, att inmutningssystemet borde övergivas och att man borde övergå till koncessionslagstiftning. Jag undrar nu, hur denna fråga ligger. I bergslagen löser man nya inmutningar allt vad man hinner, och även utläningar göra det. Huru går det under sådana förhållanden med den uppfattning, som Andra kammaren uttalat, och på vilken hylla ligger för närvarande den här saken?

Vidare föreligger spörsmålet om torvmossarna, som vi se snart ha ett stort exploateringsvärde. Var finnes omsorgen om att det icke blir samma bekymmer med dem som det blivit med det andra. i händelse man uteslutande ger sig i den enskilda spekulationens våld?

Jag skall slutligen endast säga några ord om ett annat stort jordproblem, som regeringen nu har att föra i land. och jag syftar härmed på frågan om *tillvaratagandet av de gamla stora jorddomänerna och jorddonationerna*. Det har varit utmärkande för vår historia, att vid olika tillfällen det gjorts ansatser av de enskilda intressena mot statsdomänerna. Det har utkämpats häftiga strider om saken. men det har alltid kommit en tid, då de enskilda intressenas övergrepp mötts av motsatta meningar och strömningar, och då har det blivit en s. k. *räfst*. Nu stå vi inför en sådan tidpunkt, då det kräves, att man gör något ordentligt för att tillvarataga dessa statsdomäner i hela deras vidd. Folket kan icke nöja sig med detta bolagsvälde, som lägger under sig jorden och det rörliga kapitalet. Bolagen ha sin stora ekonomiska uppgift, men detta, att helt och hållet behärska landets produktionsmedel och tillgodose aktieägarna men lägga tunga bördor på dem, som intet ha, är ett system, som icke får fortfa. Och då bör det ej tillåtas av regeringen och svenska folkets representanter, att än större delar av statens jord komma in i denna malström, utan det gäller som sagt att företaga en verklig räfst, en sådan som förr i tiden gjordes, och rädda åt staten, åt det allmänna, åt oss alla, allt vad som möjligen kan räddas.

Jag skall bara ta ett exempel. Tänk på rekognitionsskogarna: de skänktes för en spottstyver, för ingenting kan man säga för att stöjda en bruksrörelse. så länge driften upprätthölls. Så lades driften

ned, och det blev stämning inför domstol, men domstolarne förklarade, att det ingenting betydde, att driften blivit nedlagd; kronan kunde ej få igen skogarna, ty kronan hade ej förbehållit sig att få dem tillbaka. Det är blott en formell rättvisa, som ligger bakom detta resonemang. Den verkliga rätten är åsidosatt och varhelst detta inträffat, har det rests ett pockande krav. Bakom åtskilliga rekognitionsskogars öde i rättegångarne på 1890-talet står sålunda ständigt kravet på, att man här skall rätta vad som gått orätt till. Det är en present, som svenska staten icke är skyldig att giva, och det är en present, som den icke har råd att giva.

Vidare en annan sak. Man har låtit skogarne skatteköpas för några få öre per tunnland. Nu har det yppats i sista processen om Tunabergs allmänning, att myndigheterna fullständigt misstolkat författningen. Den författning, som medgiver skattelösen för detta billiga belopp, är ej tillämplig ifråga om rekognitionsskogarna. Vad säger oss då detta utdrag, som regeringsrätten därom nyligen givit? Jo, att alla föregående rekognitionsskogars avyttrande är emot tydlig lag, att dessa skogar presentats bort, även då det gällt skattelösen.

Går man så till de torpare och andra åbor, som bo på skogarne, så finner man, att dessa och deras åkrar följt med på köpet och det finnes en myckenhet sådana åbor. Dessa åbors och deras efterkommandes rätt att leva ett självständigt liv pockar också på, att statsmakterna verkligen böra låta sig ledas av rättskänslan i denna sak.

Och om man i våra tider skall våga tala om en reduktion, med lämpor naturligtvis, så bör väl detta framför allt gälla rekognitionsskogarna.

Jag vet nu inte, hur man skall kunna komma till rätta med de här sakerna. Det är tydligt, att det gamla absoluta enväldet, som någon gång var upplyst och då kunde gå till folklig handling, kan ej finnas annat än undantagsvis såsom upplyst. Men det som satts i stället, nämligen parlamentarismen, är icke heller mäktigt nog. Det måste på något sätt bli en brytning, som gör, att man kan komma någon vart. — Det är dock ganska underligt, att, när vi komma hit som nyvalda riksdagsmän, så äro vi förtröstansfulla. se med frigjorda ögon och tro, att här skall det bli något verkligt utav. Men det kommer som en mara oss tillmötes, något som plattar till folkrepresentanterna, så att de förlora varje förmåga till handling. Jag tror, att det beror på, att de så kallade ideologierna icke stå högt i kurs i det parlamentariska livet, utan tvärtom är det för närvarande så, att över allt möter man en fullständig klappjakt på dessa ideologier. Jag tror, att förrän ett verkligt rättsmedvetande och en verklig känsla av att man måste gå till roten av det onda vinner anseende i det parlamentariska livet, förr komma vi icke någon vart. Huru det skall gå till, vet jag icke men jag tror, att nödvändigheterna skola framtinga en förändring, så att vi en gång kunna komma från det myckna talet fram till handling.

*Remiss av
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

*Remiss av
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

Hans excellens, herr statsministern Staaft: Herr talman, mina herrar! Ifrån ett par talares sida har här yttrats något om regeringens ställning till kungsådrefrågan. Jag skall naturligtvis icke för närvarande gå i detalj in på den frågan, men jag vill ändå nämna något såväl om regeringens uppfattning ifråga om tillämpningen av den nuvarande lagstiftningen som om dess ställning till kommande lagstiftning. Regeringen har efter noggrant och omsorgsfullt övervägande kommit till den åsikten, att den vid tillämpning i ett särskilt fall av nuvarande lagstiftning trots det vara det bästa och riktigaste att visserligen utan tidsbegränsning medgiva överbyggande av kungsådra, men att därvid foga sådana villkor, som å ena sidan fullständigt trygga det allmännas rätt såväl ifråga om nu kända allmänna ändamål som ifråga om sådana allmänna ändamål, som nu icke äro kända, men som möjligtvis kunna i framtiden framträda, och å den andra göra dammägaren beroende av en eventuell ny lagstiftning. Det är ganska svårt att förstå, varuti egentligen det bortskänkande, som man här talar om, skulle kunna anses ligga. Så snart ett nytt allmänt ändamål, som nu icke framträtt — de gamla äro fullständigt tryggade — skulle komma att framträda, så är vägen öppnad att möjliggöra detta ändamåls fullständiga tillgodoseende utan avseende å den rätt till överbyggande, som en gång givits. Dessutom, för den händelse statsmakterna skulle ena sig om en ny lagstiftning ifråga om vattenrätten, så är strandägaren helt och hållet underkastad denna nya lagstiftning. Under sådana omständigheter kan man ju säga, att skillnaden emellan den lagtillämpning regeringen stannat vid, och den som så ivrigt från vissa håll förordats, nämligen att bevilja överbyggande men blott för en tid av 75 år, den skillnaden ligger däri å ena sidan, att om ett nytt allmänt ändamål framträder, det med regeringens lagtillämpning kan vinna tillgodoseende när som helst och således även före de 75 årens utgång, och å den andra, att om icke inom 75 år en ny lagstiftning komme till stånd, då skulle vid de 75 årens utgång dammägaren efter regeringens tillämpning dock få behålla sin överbyggnad, varemot han, om opponenternas åsikt vunnit tillämpning, då skulle kunna förlora denna sin förut erhållna förmån. Men finnes det egentligen någon, som föreställer sig, att icke inom 75 år en ny lagstiftning kommer till stånd?

Vidare vill jag beträffande den nya lagstiftningen allenast tillägga, att man fullständigt misstagit sig, då man i regeringens sätt att tillämpa den nuvarande lagstiftningen har velat se något, som skulle prejudicera dess ståndpunkt i förhållande till en ny. Regeringen står till den nya ifrågasatta och förberedda lagstiftningen fullständigt fri och går alldeles obunden till behandlingen av det lagförslag, som den nog kommer att ytterligare bearbeta, innan det förelägges för Riksdagen.

En ärad talare har i ett anförande varit inne på den i sanning ganska allvarsamma frågan om den härskande dyrtiden. Jag finner mig så mycket mera uppfordrad till att något redogöra för vad regeringen i det avseendet har tänkt och åtgjort som det föreföll.

som om denne ärade talare skulle hava den uppfattningen, att regeringen måhända med korslagda armar hade åsett detta bekymmersamma förhållande.

Först vill jag då nämna, att i fråga om lättare transporter och nedsatta järnvägsfrakter å livsmedel har redan i september förra året ett uppdrag blivit givet åt en sakkunnig inom järnvägsstyrelsen. Detta uppdrag avsåg att utröna de ekonomiska följderna för järnvägarna av fraktnedsättning å livsmedel till ungefär självkostnadspris, särskilt för Norrland. Utredningen visade emellertid, att en nedsättning å livsmedelsfrakterna med 50 procent skulle medföra en direkt inkomstminskning av cirka 3,000,000 kronor. Åtminstone de enskilda järnvägarna kunde ej bära denna nedsättning utan direkt ersättning av staten. Genom omläggning av transporten från sjöväg till järnväg skulle sjötrafiken lida avsevärd förlust. Orternas avsättningsförhållanden skulle omändras på ett oberäkneligt sätt. Huvudskälet mot den mera generella nedsättningen vore dock, att livsmedelskostnaderna ej skulle nedbringas för konsumenten, då nedsättningen i allt fall blev så ringa, att den skulle helt stanna å mottagaren-grossören eller mellanhänder. Härpå ges sedan i utredningen åtskilliga exempel. Den sakkunnige avstyrkte därför bestämt en nedsättning av ifrågavarande slag och hänvisade till järnvägstaxekommitténs pågående arbeten. Såväl Stockholms stadsfullmäktiges livsmedelskommitté som av järnvägstaxekommittén hörde sakkunniga hade ifråga om flertalet slag av livsmedel uttryckligen framhållit, att fraktsatsernas nuvarande belopp icke spelade någon nämnvärd roll i jämförelse med frågorna om dels transportsättet, dels och distributionens anordnande på rationellt och prisbilligt sätt. I den mån en dylik omläggning kunde äga rum, så att genom kommuners eller enskildas initiativ livsmedel kunde i större partier anskaffas och fördelas till konsumenter på sådant sätt, att provision till mellanhänder icke behöfde förekomma, erbjöde kommitténs avsikter att å längre håll införa starkt fallande vagnslastfrakter ett gott handtag för strävandena att åstadkomma billigare livsmedelspris. Och en sådan utveckling överensstämde också med järnvägarnas speciella ekonomiska intressen såväl som med allmänna nationalekonomiska synpunkter.

I anledning av vad sålunda förekommit avtalades med järnvägstaxekommittén, att frågan om livsmedelsfrakterna skulle särskilt utbrytas och slutbehandlas skyndsammast möjligt. För detta ändamål har kommittén också under december 1912 och januari 1913 haft sammanträden, som nu avslutats. Dess betänkande härom är under tryckning och skall alldeles säkert föreligga färdigt före utgången av januari i år. Årendet skall därefter omedelbart upptagas av regeringen till skyndsammast möjliga avgörande, som torde kunna förväntas på våren i år.

Frampå hösten fann regeringen ytterligare nödvändigt att göra sig mera förtrogen med frågan om de dyra livsmedelspriserna och vad därmed ägde sammanhang. Till följd därav inkallade regeringen sakkunniga från kommerskollegium och hade med dessa överlägg-

*Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

ningar, vid vilka en del frågor framställdes, som sedan gävo anledning till en utredning, vilken innehåller en hel del av synnerligt stort intresse i detta avseende. Det är en ganska utförlig utredning, som rör på en gång de stegrade livsmedelprisen och jämväl frågan om arbetslönernas förhållande till denna stegring. Den börjar med en framställning av den allmänna prisstegringen i alla länder och de orsaker, från vilka man velat härleda densamma, och behandlar även en del av de botemedel, som på olika håll i utlandet hava förordats. Den går vidare in på en ganska utförlig framställning av livsmedelsprisstegringen i vårt land under de senare åren från år 1906 till och med år 1912. Jag vill nämna något om vad utredningen visar i fråga om prisstegringen på den allra sista tiden från år 1911 till och med 1912 års tredje kvartal. Stegringen är ifråga om olika artiklar mycket växlande. Jag skall läsa upp en liten tabell, som meddelar upplysningar därom. Det är således frågan om tiden från 1911 till 1912 års tredje kvartal, och tabellen meddelar den procentiska stegringen av priset på olika artiklar för denna tid:

»Vete: uppsvenskt	5.2
sydsvenskt	5.2
utländskt	2.2
Råg: svensk	8.1
utländsk	9.1
Vetemjöl	3.5
Rågmjöl	11.5
Kreatur, oxar, 1 kl.....	19.5
» 2 kl.....	17.5
sötmjölkskalvar.....	11.9
slakterisvin	13.9
Nötkött	49.9».

(Det är således praktiskt taget 50 procent, och där ligger naturligtvis den svåraste höjningen av livsmedelsprisen.)

»Fläsk: svenskt	26.0
amerikanskt	12.1
Ägg: svenska	15.5
ryska	0.9
Ost: helfet.....	25.0
norrlands-.....	18.4
skumost, okryddad	29.6».

Detta såsom exempel på höjningen.

Beträffande förhållandet mellan livsmedelsprisstegringen och arbetslönerna hava de sakkunniga en hel avdelning, som jag icke heller kan inlåta mig i detalj på, men vars sammanfattade slutmening lyder sålunda: (Det är perioden 1908—1912 som här avses.)

»I fråga om arbetslönerna såväl inom industri som jordbruk

bör slutligen anmärkas, att även om dessa, för hela den här behandlade perioden räknat, stegrats proportionellt eller i det närmaste proportionellt med livsmedelskostnaderna, detta dock icke äger tillämpning i fråga om året 1912, i och för sig betraktat. Under sistnämnda år hava efter all sannolikhet lönerna icke hunnit höja sig lika hastigt som livsmedelspriser och levnadskostnader.»

Detta visar således, att den kroppsarbetande befolkningen intill år 1912 med alla sina ansträngningar att hålla uppe sin lönenivå skulle hava jämnt och nätt, och knappast det, lyckats hålla den uppe jämnsides med stegringen i livsmedelsprisen, under det att den sannolikt icke lyckats häri under 1912, då en bestämd skillnad synes ha inträtt.

Det är således efter min uppfattning obestridligt, att förhållandet är ganska bekymmersamt, och att det, såsom ock regeringen har menat, måste ge anledning till att försöka på det ena eller andra sättet åstadkomma någon förbättring. I det avseendet har regeringen icke stannat vid den fråga om nedsättning av livsmedel-frakterna, som jag förut berört, utan den har jämväl just i den fattigare befolkningens intresse vidtagit en åtgärd, om vars verkningar jag icke för närvarande kan med bestämdhet yttra mig, därför att man ännu icke kunnat se dem, men som *kan* få ganska glädjande och goda verkningar. Som kammaren känner, har under en lång tid ett förbud emot införande av nötkött från Argentina rått i vårt land. Detta förbud har grundats på att i det landet förefunnits en djursjukdom, kallad Texasfebern, men sedan man numera genom sakkunniga, fullständigt bevisande yttranden inhämtat, att denna djursjukdom under förutsättning av nödiga försiktighetsmått icke innebär den ringaste fara för överförande, har regeringen nu upphävt detta förbud. Jag sade, att jag icke med bestämdhet kunde säga, vilka följder detta förbuds upphävande kan komma att få; det beror därpå, att detta sammanhänger med möjligheten att åvägabringa en införsel i något större skala utan att hinder uppstår på grund av numera gällande bestämmelser om köttbesiktningstvang. Emellertid har till regeringen inkommit en ansökan om att få införa en provsändning av detta kött, och regeringen har utställt denna ansökan till vederbörande myndigheters utlåtande och kommer även att utställa den till Stockholms kommuns myndigheter för att sedan fatta beslut i ärendet. Jag vill påpeka, att detta argentinska kött i andra länder, enkannerligen England, har befunnits vara mycket gott och i hög grad kunnat tillfredsställa de mindre bemedlades behov, så att där kunnat införas ganska stora kvantiteter. Det vore önskligt att ifall hinder i detta avseende skulle komma att visa sig i vårt land, dessa hinder genom samverkan mellan statens och kommunernas myndigheter kunde övervinnas, så att möjligheter även här bereddes till den lättnad i de svåra livsmedelspriserna, som denna import skulle innebära.

Den talare, som här uppehöll sig vid dyrtiden, nämnde själv, att regeringen i trontalet hade låtit meddela, att en nedsättning i socker- och sirapstullen komme att av regeringen föreslås Riks-

*Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

*Bemiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

dagen. Han sparade sitt omdöme om denna åtgärd till dess att han finge se propositionen. Jag hoppas, att denna proposition ganska snart skall kunna föreläggas Riksdagen, och jag vill tillika uttala den förhoppningen, att den skall kunna av Riksdagen antagas och i sin mån bidra till att genom sänkning av priserna på mycket viktiga livsfrönödenheter få någon lättnad i svårigheterna.

Jag hoppas att med vad jag nu har sagt hava visat, att den stora och betydelsefulla frågan om de dyra tiderna och särskilt om lindrande av den fattiga befolkningens bekymmer till följd av desamma vilar tungt på regeringens sinne och att regeringen sökt att på flera sätt anordna uppslag och tillgodogöra sig möjligheter för att tillmötesgå de önsknigar i detta hänseende, som kunna vara berättigade. Regeringen skall för sin del, det kunna herrarne vara försäkrade om, icke släppa taget i detta avseende, utan göra allt vad på den kan ankomma för att gå vidare på den inslagna vägen.

Herr vice talmannen Persson: Herr talman, mina herrar! Det är en sorglig sanning, vad herr Lindhagen nyss upplyste oss om, att nämligen Stora Kopparbergs bergslagsaktiebolag inom Nås socken i Dalarna förvärvat sig jämförelsevis stora jordkomplex. Detta skulle naturligtvis icke ha inträffat, om den så kallade norrlandslagen, som även gäller denna del av Dalarna, då funnits till, och det är således i saknad av det skydd, som denna lag giver, som detta har kunnat inträffa, och jag anser detta vara lika beklagligt, som herr Lindhagen finner det och många andra med honom. Men herr Lindhagen talade dock själv om, att bolaget skötte denna jord, som låg i Nås socken, på ett mycket bra sätt. Jag kan också intyga, att jordbrukskommissionen i Dalarna har besökt Nås socken jämte flera andra socknar i Dalarna, och det visade sig verkligen, att jorden i Nås sköttes på ett förstklassigt sätt. Och det förefaller mig ganska egendomligt, att herr Lindhagen kan uttala sin förvåning över, hur jordbrukskommissionen i Kopparbergs län kunde göra det uttalandet, att bolaget skötte sin jord väl. Herr Lindhagen antydde, att den omständigheten att inte de gamla bondgårdarna vidmakthållas skulle varit anledning till anmärkning. Men jag ber om ursäkt, herr Lindhagen, om jag har en annan tolkning av den så kallade uppsiktslagen än den herr Lindhagen synes ha. Första paragrafen i nämnda lag har nämligen följande lydelse: »Finnes å fastighet på landet, tillhörig bolag eller förening för ekonomisk verksamhet, åker och äng i den omfattning, att självständigt jordbruk därå kan idkas, skall uppsikt, på sätt nedan förmäles, hållas däröver att jordbruket å fastigheten icke nedläggas eller ägor och byggnader eljest så vanvårdas, att jordbrukets vidmakthållande däri genom äventyras.»

Nu är förhållandet det, att de gamla bondgårdarna tyvärr icke längre finnas kvar, men de åbyggnader, som bolaget har uppfört, befinna sig uti förstklassigt skick, och då var det för jordbrukskommissionen, till vilken även jag hör, absolut omöjligt att framställa något klander, och vi ansågo oss icke kunna göra detta med iakt-

tagande av lagföreskriften. Och jag vill säga herr Lindhagen det, att jordbrukskommissionen i Kopparbergs län består sannerligen icke av sådana personer, som äro benägna för att sätta högre eller bättre betyg åt bolagen, än de förtjäna. Men jordbrukskommissionen i nämnda län anser sig dock skyldig att tala sanning och skriva sanning, även då det gäller bolagen.

Herr Lindman: Herr talman! Då tiden är så långt framskriden, vill jag icke förlänga debatten, men några ord ber jag dock att få anföra på grund av det, som yttrats från statsrådsbänken.

Herr finansministern vill jag endast svara det, att om någon förändring icke av Riksdagen vidtages i hans inkomstberäkningar, så återstår icke något annat nu, än att låta framtiden utvisa, huruvida hans beräkningar varit för sangviniska eller icke. Min tro är, på de grunder jag anfört, fortfarande, att särskilt tullberäkningen kan vara rätt överdriven, och att det kan komma att visa sig, att den blivit gjord för hög.

Mot beräkningen av själva inkomst- och förmögenhetsskatten gjorde jag ju själv den reservationen, att jag ansåg den icke vara så farlig, och bemötandet av mitt yttrande i denna del måste bero på, att herr finansministern icke var inne och sålunda icke visste, vad jag sagt.

Ett ord vill jag i förbigående nämna om lyftningen på det lilla kreditivet. Herr finansministern försvarade sig energiskt med, att när man har begärt täckning av så stort belopp, så att det uppgår till nära hälften av vad som använts, borde man härmed vara väl försvarad. Ja, jag har verkligen en annan mening. Jag har den uppfattningen, att man borde sett till, att man kunde ha täckt på en gång hela den utgift, som blivit gjord av denna anledning. Och jag kan icke gilla det försvar, som herr finansministern kom med, nämligen att han ville liksom — om jag så får säga — se en viss periodicitet i de faror, som kunna komma. Han sade, att sådana händelser som de nyligen inträffade, kan man icke tänka sig återkomma mera än vart fjärde eller vart femte år, men det har han naturligtvis icke någon grund för. Det kan ju lika väl komma detta år eller nästa år, och av den anledningen kan man icke säga, att det är berättigat att göra ett uppskov.

Slutligen vill jag konstatera, att man från herr finansministern fick fram de utgifter, som blivit gjorda på grund av 63:e paragrafen i regeringsformen under fjärde huvudtiteln, och de uppgåvos av honom uppgå till något över 800,000 kronor. Det var för skor och sjukvårdsmateriel. Jag gjorde i mitt förra anförande den direkta hänvändelsen till krigsministern, som visserligen icke var närvarande i kammaren, om detta vore allt och får väl då tolka det svar, som lämnades av herr finansministern så, att nu ha vi fått veta allt. och att således vad vi ha att betala är de 2 miljoner, som äro omnämnda av herr finansministern, de 626,500 kronor, som omnämnas av herr sjöministern, och de något mer än 800,000 kronor, som herr finansministern nu har nämnt, att utgifterna skulle gå till under fjärde

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

huvudtiteln. Och därmed ha vi således nu lyckats i Riksdagen få fram, vad som efter min uppfattning verkligen borde ha stått ordentligt framhållet och kanske helst på ett ställe sammanfört i statsverkspropositionen.

Jag skall endast tillägga några ord med anledning av det anförande, som nyss hölls av herr statsrådet och chefen för sjöförsvarsdepartementet. Han talade så mycket om, att han var av samma mening som jag, så att jag tyckte nästan, att det blev litet för mycket. Och jag tror därför, att det kan vara skäl att få göra något litet bemötande däremot.

Herr statsrådet talade mycket om konsekvens. Ja, nog anser jag, att han är konsekvent, och det har han framhållit. Och det var icke något annat egentligen, jag påstod i mitt första anförande, än att han var konsekvent — men i en viss riktning. Men icke kan man säga, att det är så konsekvent att begära det anslag för fartygsmaterielens förnyande, som han begär, då han samtidigt har uttalat under femte huvudtiteln på sidan 76:

»Då den nu pågående försvarsutredningen föreligger färdig, torde den sannolikt komma att utvisa, att vi för en tid framåt kunna och böra årligen anslå till fartygsbyggande åtskilligt mera än det belopp, vartill anslaget för nästkommande år synes böra begränsas.»

Konsekvensen borde här ha fordrat, att han i årets statsverksproposition hade upptagit en avsättning, en deposition, som jag skulle vilja kalla det, för framtiden till det belopp, som åtminstone efter hans egen mening bort kunna svara mot, vad man kunde tänka sig efter försvarsberedningarnas utlåtande och frågans utredande skall komma att bli det årliga beloppet.

Konsekvent kan icke heller efter min uppfattning anses att i år begära väsentligt mindre än vad samme sjöminister begärde i fjol. Det ser nästan ut, som om ju mera sjöförsvarets myndigheter begära, dess mindre begär sjöministern av Riksdagen. Han frågar, vad jag menar med vidmakthållande. Den saken bör icke vara så krånglig. Med vidmakthållande har jag naturligtvis menat och menar allt fortfarande att den materiel, som vi nu ha, skall under utredningstiden hållas i dugligt skick, så att den icke kommer att få förfalla. Det tror jag är fullkomligt konsekvent, om man handlar efter den principen, ty om man utreder frågan aldrig så mycket eller rättare, om man håller på att utreda aldrig så länge, kan det icke vara den anslagsbeviljande myndighetens mening, att, under det att detta utredningsarbete pågår, skall det man har få förfalla. Jag förmenar, att så handlar man icke, om man vill handla klokt och förståndigt. Och jag har anmärkt på, att i detta fall har herr sjöministern icke förfarit på det sättet. Därför misstänker jag, att man en dag kommer att finna här liksom i ett annat land helt nyligen nämligen i Frankrike, att man får taga på sig konsekvensen av ett handlingssätt, som man icke haft fullkomligt klart för sig, vart det skulle leda. Det kan hända, att här även i Riksdagen åtskilliga av herrarna tro, att denna materiel underhålles, och särskilt är jag övertygad om, att det ute i landet förekommer rätt mycket,

att man tror, att, när jag nu talar om detta, gör jag det därför, att jag vill hugga på herr sjöministern och anmärka på regeringen. Nej, mina herrar, det är ingalunda fallet. Jag vill i denna stund endast det, att man skall få klart för sig, att man verkligen nu försummar underhållet av vår flottas materiel. Den vidmakthålles *icke*. Fartygen bli föråldrade och måste sättas ur tjänst undan för undan, och andra komma icke i stället.

*Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Jag nämnde Frankrike. Det var en sjöminister där i början av 1900-talet, som förfor ungefär på samma sätt, som vår nuvarande sjöminister gör. Han inhiberade redan gjorda beställningar och såg icke efter, att sådant vidmakthållande skedde, som jag talade om här. Men nu efteråt har man, tror jag, inom alla partier i Frankrike kommit till full klarhet om, att den väg, som monsieur Pelletan följde i Frankrike, icke var den rätta, och jag tror, det skulle kunna hända och är ganska säker, att här kommer en gång sanningen i dagen, och jag tror icke, att det då blir så angenämt för Riksdagen att få fram den sanningen.

Chefen för sjöförsvarsdepartementet herr statsrådet Larsson: Herr talman! Jag skall blott be att få yttra några ord, som nödvändiggöras av herr Lindmans senaste anförande.

När herr Lindman menar det vara en inkonsekvens av mig att icke föreslå mera till avsättning för fartygsbyggande, då jag likväl medgivit, att den pågående försvarsutredningen sannolikt kommer att utvisa att för åtskilliga år framåt kan och bör årligen anslås åtskilligt mera än det belopp vartill anslaget nu begränsats, måste jag beklaga, att herr Lindman icke fortsatte läsningen av vad som följde efteråt i det av honom anförda stycket. Då skulle herr Lindman sannolikt därav kunna hava förstätt, varför jag icke föreslagit mera än jag här gjort. Efter att först hava erinrat, huruledes det varit en betydande trängsel på femte huvudtiteln med anslagsäskanden, och hur detta tvingat till att iakttaga en stark begränsning, lämnar jag en hänvisning angående den väg, på vilken man efter min mening bör kunna för framtiden förebygga, vad som nu skett, nämligen därigenom att man inom en väl avpassad ram för det hela också väl avväger, vad som bör tillkomma de olika delarna. När vi kunna göra detta, då tror jag man kan förebygga, vad som nu har skett.

För övrigt tror jag mig kunna påstå, att herr Lindmans jämförelse mellan oss och Frankrike är alldeles kolossalt haltande icke blott på det ena utan på båda benen. Ty det är väl alldeles uppenbart, att de förhållanden, som måste vara grundläggande för Frankrikes sjöförsvarspolitik, saknas fullständigt hos oss. Det är därför icke alldeles sagt, att vad man i Frankrike för närvarande anser vara riktigt också är riktigt i Sverige.

Herr Palmstierna: Herr talman! Jag skall be att få göra en kort replik till herr statsministern.

Vad först beträffar hans svar på herr Sändlers anförande inkränker jag mig till ett konstaterande av, att herr statsministern

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

icke yttrat ett enda ord om *tullarna*, om någon minskning av tullbördan, som vilar på konsumenterna, vilken åtgärd dock är den *verksamaste, bästa* och nu mest *trängande*.

I övrigt skall jag be att få närmare beröra vad herr statsministern yttrade om kungsådran. Jag hade, mina herrar, det intrycket på förmiddagen, att kammaren ville ägna ett starkt intresse åt just denna del av vår vattenkraftspolitik. Jag kan då icke under sådana förhållanden underlåta att säga, att det verkade icke endast på mig, utan även på andra egendomligt, att herr statsministern så kortfattat, nästan kärvt förbigick en så väsentlig del av vår ekonomiska politik, att han icke begagnade tillfället till en närmare, stark och utförlig motivering av vad som förekommit vid beslutets fattande uti regeringen.

Vad innehåller statsministerns anförande? I korthet tre punkter:

- 1:o) Åtgärden är fullständigt betryggande.
- 2:o) Åtgärden är en tillämpning av lagen och
- 3:o) Regeringen är fullständigt obunden för framtiden.

Ett par ord om vardera av dessa tre punkter.

Åtgärden är fullständigt *betryggande*. Där fick kammarens ledamöter höra. På förmiddagen hade jag sökt skildra fallet beträffande Gullspångsbolaget, skildra hur det gått till, skildra hur betänkligt det är, när man skall på häradsrätten överlåta att bevaka det allmännas intresse, då högsta domstolen sedan får komma och ge hänvisning på, att det är *Kungl. Maj:t*, som rätteligen skall bevaka det allmännas intresse. Nu gav statsministern svaret här. Underdomstolarnas kompetens är tillräcklig härvidlag att för framtiden betrygga det allmännas intresse. Dagens erfarenhet tror jag tillräckligt visar, att så *icke* är förhållandet. Varför har då regeringen även om den icke vill bestämma någon tid, dock icke fortfarande låtit det ligga i sin *egen* hand att bevaka det allmännas intresse?

Vidare vill jag säga, att när regeringen nu talar om, att den nya lagstiftningen dock står öppen, har jag sökt i någon mån ironisera över detta, och jag tror, att herr statsministern så många gånger har brottats hårt med Första kammaren och de mäktiga män, som där bevaka bolagens och vattenkraftsintressenternas intressen, att han säkerligen kan förutse, att en lagstiftning, som kommer till stånd, icke i någon mån tillmötesgår de syftemål, som vi här ha rätt att uppställa.

För övrigt från min synpunkt sett måste jag säga, att man ju icke alls vet vad regeringen här kan komma med. Det enda vi kunna utgå ifrån är vad som står i statsrådsprotokollet, och däri finna vi en tolkning av syftet, ändamålet med kungsådran, som, jag vågar påstå, utan lagstiftningsakt bortsuddar, tar bort kungsådran i svensk lag. Skall på detta sätt en förtolkning, enligt min mening, ske, om vad svensk lag säger om kungsådran, i den nya lagstiftningen, då är kungsådran redan borta ur densamma. Det är bekymmersamt, om den uppfattningen fortfarande gör sig gällande inom regeringen, ty då komma gång på gång att inströmma ansökningar om överbyggnad av kungsådra. Jag vet, att man med anledning av det

beslut, som redan fattats, gör sig redo att begagna sig av detta tillfälle, och då stå vi inför ett allvarligt förhållande, för vilket vi förut varnat och funnit så beklagligt, när det gällt skogar och andra kronans tillgångar.

Vidare har herr statsministern utan vidare, utan bevisföring, sagt, att beslutet står i överensstämmelse med lag och att åtgärden i själva verket är en tillämpning av densamma. Jag läste upp för kammarens ledamöter ur statsrådsprotokollet år 1899 och debatten i Första kammaren samma år, där det *uttryckligen* visades, att för bevakande av de föreliggande intressena avgörandet borde ligga hos Kungl. Maj:t, och så väl Kungl. Maj:t 1899 som justitieministern Annerstedt i Första kammaren polemiserade mot, att man skulle lägga avgörandet hos underdomstolarna. Då lagen tillkommit på detta sätt, är det svårt att säga, att det här är fråga om tillämpning av gällande lag.

Så tillät jag mig också beröra de konstitutionella förhållandena härvidlag, men jag vill nu icke åter igen upptaga denna sak. Kammaren hörde väl, att statsministern icke ingick i svaromål på den saken.

Nu säger herr statsministern att regeringen är fullständigt *obunden* för den nya lagstiftningen. För min del skulle jag vilja starkt stryka under detta. Det är någonting, som man åtminstone skulle vilja hänga sig fast vid med förhoppningar, men jag beklagar och beklagar synnerligen mycket, att, när herr statsministern fällt detta ord, han icke samtidigt åtminstone gav uttryck åt sin *sympati* för de bevekelsegrunder, som förestavat, att man också här har bevakat det allmännas intresse utan hänsyn å något håll. Det är gott och väl att få ett sådant uttalande, men man hade dock hoppats på något mer. Och nu, när en så opportunistisk tolkning av jordbruksministern lämnats till statsrådsprotokollet, vilken också gillats av herr statsministern, vad förhoppning skall man då ha om den obundenhet, som föreligger *inom* regeringen?

Men, mina herrar, vad som alldeles herr statsministern förbigick, och som jag för min del trodde, han skulle på grund av vissa händelser förut finna ytterst angeläget att kraftigt betona, det var detta spörsmål, också sett ur *parlamentarisk* synpunkt. Dels har Andra kammarens majoritet år 1909 gjort ett så bestämt och otvetydigt uttalande, man kunde begära, dels försökte år 1904 herr *statsministern själv* bringa denna ståndpunkt till majoritet i kammaren, men icke ens med hans auktoritet lyckades det då. År 1909 vann man däremot majoritet i Andra kammaren för denna ståndpunkt. Parlamentariskt skulle ju regeringen stödja sig på denna kammarens majoritet. Jag vill konstatera, att i detta fall har regeringen icke ens stött sig på den majoritet, som herr statsministern själv varit med om att skapa i denna kammare utan handlat i direkt strid mot dess vilja. Jag vill säga, att det synes mig beklagligt, att vi icke på denna punkt ha fått ett så vägande och vägledande ord för framtiden, att man kan med större förhoppningar än nu se framåt på behandlingen av våra vattenrättsfrågor.

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Herr Lindhagen: Innan jag svarar herr Daniel Persson, skall jag be att också få säga några ord i kungsådrefrågan.

Herr statsministern framhöll alldeles särskilt den långa tiden av 45 år, och jag undrar icke på, att han för sin del tycker, att det är en ganska orimlig tid. Det är ju också enligt min uppfattning en ganska stor opportunism från advokatfiskalens i kammarkollegium sida att komma med sådant lockbete, då man i alla fall måste säga sig, att det är en alldeles för lång tid. Jag skall be att få bringa i herrarnas erinran, hur det var år 1907, när jag för min del väckte en motion i denna fråga. Det föreslogs då samma tid, som nu gäller för koncession av elektrisk kraftledning, nämligen 40 år. Nu förhåller det sig ju så, att denna tid för koncession av utbyggnad av sådana vattenfall överallt utomlands är ganska kort, och man undrar, varför det icke skulle kunna gå för sig här i landet också. Jag erinrar mig mycket väl — och jag antager, att även de av herrarna, som då voro med, kunna göra det — att, när Riksdagen 1900 och 1902 hade före denna lag om koncession av elektrisk kraftledning, stod en häftig strid mellan regeringen och Första kammaren å ena sidan, och denna kammare å den andra. Därvid förklarades från regeringshåll och från Första kammarens sida, att dessa kraftledningar aldrig i livet skulle bliva utbyggda, om icke upplåtelsen skedde för evärdlig tid, och man sade: Sättes en tidsbegränsning, så kommer aldrig någon att begagna sig av dessa koncessioner. Men det var en ganska bussig Andra kammare på den tiden, och med överväldigande majoritet förklarade den, att den icke trodde på detta, och här sades bestämt ifrån: det måste bli en tidsbegränsning och en avsevärd tidsbegränsning. Utskottet beslöt i anledning av en motion av mig föreslå, tror jag, en tidsbegränsning av högst 40 år. Adolf Hedin föreslog i kammaren 30 år, och Första kammaren föll till föga och kom med ett förslag om 50 år, och på det sättet blev det en sammanjämkning på de nu bestämda 40 åren.

Och vad har hänt under tiden? Jo, det har visat sig, att även sedan man stadgat en viss frist, det här inom landet går bra att utbygga vattenfall för industri. Alla dessa farhågor, som ministrarna framförde och som Första kammaren oupphörligt hävdade, ha visat sig icke vara verkliga farhågor, utan nu bygger man efter denna lag den ena kraftstationen efter den andra och får koncession på högst 40 år.

Jag är alldeles övertygad, att det skulle gå på precis samma sätt även i detta fall här i landet som i utlandet, och därför undrar jag, om herrarna icke gjorde rätt i att spekulera på en kortare tid och icke rida på advokatfiskalens uttalande om de 75 åren, utan gå med på 1907 års lagutskott, som föreslog en tid av högst 40 år, varigenom man har framtiden i sin hand.

Nu säger herr statsministern, att saken ändå är klar, ty en kommande lagstiftning äro koncessionshavarne skyldiga att rätta sig efter. Men vad innebär detta? Nu har regeringen meddelat en koncession på evärdlig tid, och den har icke förbehållit ens, att

staten skulle kunna upptaga en koncessionsavgift. Vid en kommande lagstiftning har Första kammaren medbestämmanderätt, och det är icke alls sagt, ja föga utsikt, att Första kammaren då går in på någonting, som gör, att regeringen kan få en verklig reträtt i fråga om sin evärdliga upplåtelse av vattenkraften.

*Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

En reservation från 1904 i lagutskottet upplästes av herr Palmstierna i förmiddags delvis. I denna reservation, som är avgiven av mig, hade nuvarande statsministern instämt, och jag kommer i håg, att han först var något betänksam, men efter funderande på saken var han med om den.

Nu vill jag inte säga, att man skall vara bunden av ett sådant uttalande, ty man kan ju ändra sin åsikt, och man kan ju också ha underskattat svårigheterna. Men jag tror i alla fall, att det hade varit för jordfrågan synnerligen lyckligt, om i detta första prov, som regeringen ställdes inför, den icke hade sviktat på detta sätt utan sagt ordentligt ifrån. Och jag tror icke, att den behövt befara, att dess ställning i landet och inför kammaren blivit svagare därigenom, ty jag tror, att, om det verkligen finns någonting, som inger förtröstan på framtiden, så är det att icke ständigt kapitulera utan att gå framåt för tillvaratagande av det allmännas rätt.

När vi nu äro inne på denna reservation från 1904, skall jag be att få påkalla regeringens uppmärksamhet på, att vi där hade uttalat en annan sak, nämligen påpekat, att folket på landet för sin föda behöver fisken i dessa vatten. Beträffande denna sak betonade vi i reservationen, att, när nu en ny lagstiftning i vattenrättsfrågan skulle komma till stånd, måste man se till, att fisken hade sin fria gång och icke bleve avstängd genom kraftledningarna. Detta påpekades till ledning för en blivande kommitté.

Nu vet jag — och jag har erfarenhet därom från flera håll — att man lag likmätigt har vidtagit vissa anordningar, när man överbyggt kungsådra för att fisken skall kunna gå upp. Men dessa anordningar äro fullständigt teoretiska. Men fisken kan faktiskt ändå icke gå uppför åtskilliga sådana vattenbyggnader, enligt vad jag erfarit. Folket ovanför överbyggnaderna får icke fisk vidare som de varit vana vid. Det visar sig här, hur man behöver kontroll överallt, och hur dylika önskemål — man må framhålla dem i Riksdagen eller var som helst — komma till korta inför det enskilda intresset och byråkratien.

Till sist ber jag också herr statsministern att i dessa viktiga frågor ha sin uppmärksamhet riktad icke blott på kungsådran utan på alla de andra ämnen, jag berörde i mitt anförande.

Vad angår herr Daniel Perssons yttrande får jag verkligen säga, att mina värsta farhågor besannats, då han nu intygar, att det var just om dessa bolagsjordbruk i stor skala, som kommittén yttrade sig. Jag skall återkalla i hans minne innehållet av författningen. Där står, »att jordbruket å fastigheten icke nedlägges eller ägor och byggnader eljest så vanvårdas, att jordbrukets vidmakthållande därigenom äventyras». Vidare står det i kommissionens yttrande: »i allmänhet fick kommissionen ett gott intryck och särskilt inom Nås'

Remiss av
statsverks-
propositionen
(Forts.)

socken voro de där i mängd förekommande bolagshemmanen väl skötta, i god hävd och *bra bebyggda*». Jag frågar herr Daniel Persson, om alla dessa bolagshemman äro bra bebyggda, som icke ha några byggnader, eller där byggnaderna numera stå med igenspikade fönster och dörrar eller delvis med infallna tak. Detta har icke inträffat sedan långliga tider, utan man har upplyst, att det är under de sista fem åren, som saken företrädesvis på detta sätt utvecklats sig däruppe. Det kan hända, att författningen är ottydligt skriven, så att man advokatoriskt kan misstolka den. Men det är alldeles klart, att jordens hävd skall vara till för människorna, det är i själva verket människornas hävd det är fråga om, det är fråga om att på de olika hemmanen hålla byggnaderna så i stånd, att de kunna vara tjänliga att bebos av jordbrukarefamiljer, och att icke byggnaderna rivs ner eller få förfalla eller upplåtas till andra och människorna, som bo där, förvandlas till emigranter eller statkarlar. Jag tror icke, att herr Daniel Persson ens kan säga, att kommissionens yttrande är bokstavligt sant, ty det haltar i en huvudsak. Att det strider mot sunt förnuft och lagens mening, är uppenbart.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, beslöt kammaren att hänvisa ifrågavarande proposition till statsutskottet, varjämte densamma remitterades i de delar, som tillhörde bankoutskottets behandling, till detta utskott samt, i vad den tillhörde jordbruksutskottets handläggning, till sistnämnda utskott.

Till vederbörande utskott skulle jämväl överlämnas de i anledning av propositionen inom kammaren nu avgivna yttranden.

§ 4.

Härefter överlämnades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

angående fastställande av telegrafverkets stat för driftkostnader år 1914; och

angående anvisande av anslag för täckande av förvaltningskostnader för lånefonden för befrämjande av hantverk och därmed jämförlig mindre industri år 1914.

§ 5.

Vidare föredrogos var efter annan de på kammarens bord ligande motionerna; och hänvisades därvid:

till konstitutionsutskottet motionerna:

nr 31, av herr *Lemke*;

nr 32, av herr *Sterne*; och

nr 33, av herr *Sommélius*;

till statsutskottet motionen nr 34, av herr *Jonsson* i Gumboda;

till jordbruksutskottet motionerna:

nr 35 och 36 av herr *Sommélius*; och

nr 37, av herr *Torgén*; samt

till tillfälligt utskott motionerna:

nr 38, av herr *Lundgren* i Vendelsberg och

nr 39, av herrar *Carlson* i Herrljunga och *Igel*.

§ 6.

Avgåvos följande nya motioner, nämligen av:

herr *Beckman* i Linköping, nr 40, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående viss ändring i gällande bestämmelser om kommunal rösträtt i stad;

herrar *Ingvarsson* och *Kloo*, nr 41, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående sammanslagning av fångvårdsanstalterna i Karlskrona;

herr *Ingvarsson m. fl.*, nr 42, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag i fråga om Karlskrona örlogsvarvs modernisering och ställande under civil ledning;

herr *Sundstedt*, nr 43, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ersättning till vissa lägenhetsinnehavare för förlust vid bortförande av byggnader från ett till statens järnvägar upplåtet område vid Gellivare;

herr *Westman m. fl.*, nr 44, om anslag till skyddsåtgärder för Falkenbergs yttre hamn;

herrar *Christiernson* och *Sommelius*, nr 45, om understöd av statsmedel åt Hälsingborgs handelsgymnasium;

herr *Mörtsell*, nr 46, om anslag till tilläggsarvode åt extra provinsialläkaren i Malå distrikt;

herr *Hamilton*:

nr 47, om höjning av statsbidraget till avlöning av lärare vid folkskolor och småskolor; och

nr 48, om höjning av inkomst- och förmögenhetsskatten;

herr *Sanvstedt*, nr 49, om skrivelse till Kungl. Maj:t om ändringar i kungörelsen angående skatt för hundar;

herr *Nyström m. fl.*, nr 50, om utbetalande till skulptören Sven Andersson av 6,000 kronor ur förslagsanslaget till riksdagskostnader;

herrar *Sommelius* och *Christiernson*, nr 51, om inrättande i Hälsingborg av ett riksbankens avdelningskontor;

herr *Johanson* i Gäre, nr 52, om pension åt förre fortifikationsarbetaren Erik Larsson;

herr *Westman*, nr 53, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående anordnande av tillsyn över förvaltningen av donerade medel och stiftelser;

herr *Hamilton*, nr 54, om anslag, utöver vad i statsverkspropositionen äskats, till lindring av väghållningsbesväret på landet;

herr *Ekerot*:

nr 55, om visst tillägg till 35 § i lagen angående väghållningsbesvärets utgörande på landet;

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen framlagda förslag om inrättande av en täckdikningslånefond;

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen

framlagda förslag om anslag till förnyad tävling för utseende av avelscentra för nötboskap;

herr *Dandenell*, nr 58, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående viss ändring i grunderna för jordbruksfastighets deltagande i kostnaderna för vägunderhållet;

herrar *Anderson* i Knapasjö och *Enderstedt*, nr 59, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag i fråga om obligatorisk läkareundersökning av folkskolebarn;

herr *Johanson* i Gäre, nr 60, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående viss ändring i gällande bestämmelser om ersättning till stämningmän.

Samtliga dessa motioner blevo på begäran bordlagda.

§ 7.

Till bordläggning anmäldes Riksdagens kanslideputerades memorial, nr 1, angående antagande av tjänstemän i Riksdagens kansli.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag.

§ 9.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Carlson</i> i Falun	under 12 dagar fr. o. m. den 25 jan.,				
» <i>Kune</i>	» 5 »	»	»	23 »	
» <i>Persson</i> i Norrköping	» 3 »	»	»	23 »	
» <i>Lundström</i> i Göteborg	» 5 »	»	»	23 »	
» <i>Indebetou</i>	» 6 »	»	»	24 »	
» <i>Rosenquist</i>	» 6 »	»	»	23 »	och
» <i>Andersson</i> i Stårte	» 3 »	»	»	27 »	

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 4.35 e. m.

In fidem
Per Cronvall.